

Lasta seksualisoivan kuvan merkitys todisteena rikosasiassa

Markus Antila

10/2022

TIIVISTELMÄ

Tekijä: Markus Antila

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaajat: Yliopettaja, OTT, Dosentti Satu Rantaeskola ja rikosylikomisario Ossi Kaario

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvantamisen lainsäädäntö muuttuu 1.1.2023. Lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia ei lain muutoksen jälkeen käsitellä enää sukupuolisiveellisyttä loukkaavina tekoina kuten ennen. Jatkossa lapsia seksualisoivat kuvat käsitellään rikoslain 20 luvun seksuaalirikosten alle kuuluvina rikoksina (723/2022). Muutos on selkeä viesti yhteiskunnalle siitä, kuinka lapsia seksualisoivat kuvat eivät enää edusta moraalirappiota, vaan todistavat lasten seksuaalista hyväksikäyttöä.

Tämä tutkimuksellinen opinnäytetyö tarkastelee todistelun merkitystä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon, levittämisen ja törkeän sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisen rikoksissa. Opinnäytetyö huomioi 1.1.2023 voimaan tulevan seksuaalilainsäädännön kokonaisuudistuksen ja vertailee muutoksen vaikutuksia teon tunnusmerkitötekijöihin ja todisteluun. Opinnäytetyöllä herätetään lukija pohtimaan lasta seksualisoivan kuvantamisen yhteydessä käsiteltävien todisteiden merkitystä rikosprosessissa.

Kuvantamisen kulttuurin, digitalisaation ja sosiaalisen jakamisen muutoksessa. Kuinka esimerkiksi arvioidaan sitä, onko kuva lapsesta viaton vai lasta seksualisoiva. Tällä tutkimuksella selvitetään sitä, miten lapsia esittävää kuvasisältöä arvioidaan näytön kannalta rikosprosessissa.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja tietoaaineistoa käsiteltiin sisällön analyysin menetelmin. Tutkimusaineistona käytettiin erityisesti valtakunnansyyttäjänviraston tietoaaineistoa syyttämättäjäättämisen- ja rajoittamisen päätöksistä vuosilta 2019–2020. Empiirinen tietosisältö on kerätty vuonna 2022 aluesyyttäjille tehdyillä teemahaastatteluilla.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että CSAM-rikosten todistelulle merkityksellisintä on reaalityodistelu. Henkilötodistelun merkitys CSAM-rikoksissa on arvoltaan vähäinen, toimien lähinnä ohjaavana tekijänä siitä, mihin pakkokeinoja tulisi esitutkinnan aikana kohdistaa reaalityodistelun löytymiseksi ja taltioimiseksi.

Sivumäärä: 70 + 2 liitettä

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Lokakuu 2022.

Avainsanat: CAM/CSAM, todiste, lasta seksuaalisesti esittävä kuva, rikosasia, todistelu.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	6
2.1 Tutkimuskysymys, tutkimuksen tavoitteet ja rajaus	6
2.2 Tutkimusmenetelmät ja – teoria	7
2.3 Tutkimuksen arviointi ja luotettavuus.....	9
2.4 Aikaisempi tutkimus	10
2.5 Keskeiset käsitteet	12
3 CSAM-RIKOSTEN TODISTELU JA TUNNUSMERKISTÖTEKIJÄT	14
3.1 CSAM-rikosten nimeäminen ja määritelmä	14
3.2 CSAM-kuvan kohdentuminen rikoslaissa	15
3.3 Todistelun teoriat ja CSAM-rikosten tunnusmerkistötekijät	17
3.3.1 CSAM-kuvan levittäminen	19
3.3.2 CSAM-kuvan törkeä levittäminen.....	21
3.3.3 CSAM-kuvan hallussapito.....	23
3.4 CSAM-rikosten tunnusmerkistö ja todistelu Norjassa	25
4 VALTAKUNNANSYYTTÄJÄNVIRASTON AINEISTON ANALYSOINTI.....	27
4.1 Rikosta ei ole todistelun perusteella tapahtunut	27
4.1.1 Todistelu teon motiivista	27
4.1.2 Yhteinen tietokone ja hallussapidon todistaminen.....	28
4.2 Rikoksen tapahtumisesta ei ole näyttöä	30
4.2.1 Epäillyn yksilöinnin haastavuus todistelussa.....	30
4.2.2 Näytön haastavuus ”sana vastaan sana” tilanteissa	31
4.2.3 Ei näyttöä kuvaajasta tai levittäjästä sosiaalisessa mediassa	32
4.2.4 Viranomaisten kyvykkyys arvioida digitaalista näyttöä	34
4.2.5 Maksun tai sivustolle pääsyn todistaminen	36
4.2.6 Suuret kuvapaketit ja tahallisuuden todistelu	38
4.2.7 Henkilön iän arviointi todistelussa	40
4.2.8 Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja lapsen etu.....	41
4.2.9 Todistelu avoimesta WLANista	42

4.2.10 Tahallisuuden todistaminen	43
4.2.11 CSAM-materiaalin levittämisen todistaminen	44
4.3 Todistelu tapauksissa, joissa rikoksen syyteoikeus on vanhentunut	45
4.3.1 Rikosnimike määrittää syyteoikeuden vanhentumisen	45
4.3.2 Todistelun priorisointi ja resurssit	46
4.4 Rikos on laadultaan vähäinen	47
4.4.1 Vähäiseksi arvioidut teot	47
4.4.2 Todisteena moraalisesti arveluttavat kuvat	49
4.5 Nuoruus ja kohtuus harkinnan perusteena	51
4.5.1 Todisteena nuoruus ja pyydettyt kuvat	51
4.5.2 Todisteena nuoruus ja yksissä tuumin valmistetut kuvat	52
4.5.3 Todisteet ohjaavat rikosnimikkeen valikoitumista	53
4.6 Todistelun vaikutus konkurrenssiin	55
4.6.1 Konkurrenssin käyttö CSAM-rikoksissa	55
4.6.2 Konkurrenssi ja CSAM-kuvien lukumäärät	56
4.7 Todisteiden hankkiminen ja siitä aiheutuvat kustannukset	58
4.7.1 Todisteena kuvantamisen kulttuuri nuorten keskuudessa	58
4.7.2 Todistelun kerääminen toisesta valtiosta	59
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ	60
5.1 Todistelun johtopäätökset tunnusmerkistötekijöiden mukaan	61
5.1.1 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen (RL 20:19, 723/2022)	61
5.1.2 Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen (RL 20:20, 723/2022)	63
5.1.3 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito (RL 20:21, 723/2022)	64
5.2 Kehitys ja jatkotutkimustarpeet	66
6 LÄHTEET	68
7 LIITTEET	71
7.1 Aluesyyttäjien haastattelurunko CSAM-rikosepäilyjen todistelusta	71
7.2 Todistusteema	74

1 JOHDANTO

Vuonna 2021 Keskusrikospoliisi esitti huolestuttavan havainnon Poliisiammattikorkeakoululle. Keskusrikospoliisissa oli tehty havainto, kuinka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvantamisen rikosten (CSAM-rikkokset, child sexual abuse material) esitutkinnassa ja syyteharkinnassa oli havaittavissa näytöllisiä haasteita. Yhä useampi CSAM-rikkoksen esitutkinta päättyi poliisin rajoitusesitykseen tai syyttäjän syyttämättäjäättämisspätöккеen. Poliisiammattikorkeakoulun esitellessä tätä aihetta YAMK 2021 opinnäytetyöseminaarissa, tunnistin aihepiirin haasteet ja halusin ryhtyä etsimään ratkaisuja CSAM-rikkosten näytöllisiin ongelmiin.

Olen aiemmin virkaurallani toiminut ryhmänjohtajana lapsiin kohdistuvan rikollisuuden tutkintaryhmässä. Olen usein joutunut työni puolesta pohtimaan lasta alastomasti esittävään kuvaan liittyvää rikosprosessia ja problematiikkaa. Onko poliisin hallussa oleva lasta alastomasti esittävä kuva sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan sisältöinen, lasta seksualisoiva kuva, vai ei rikos lainkaan.

Aihe on hyvin ajankohtainen vuonna 2022. Seksuaalilainsäädännön kokonaisuudistus 1.1.2023 muuttaa lapsia seksuaalisesti esittävän kuvantamisen rikosten tunnusmerkistöjen sisällön. Opinnäytetyö vertailee rikoslain muutoksen vaikutuksia CSAM-rikkosten tunnusmerkistötekijöihin ja todisteluun.

Uutta on ajatusmaailman vaihtaminen niin, että lapsia seksualisoivat kuvat ovat aina ensisijaisesti todiste seksuaalirikoksesta. Lähteenä on käytetty väistyvän rikoslain (650/2004, 540/2011) aikana tehtyjä aineistoja ja haastatteluja CSAM-rikkosten tunnusmerkistöjen selvittämisestä. Niissä on kuitenkin huomioitu myös se näkökulma, miten uusi lainsäädäntö (723/2022) muuttaa CSAM-kuvien merkitystä todisteena. Uutta ja vanhaa lainsäädäntöä käsitellään työssä rinnakkain muutoksen selkeyttämiseksi.

Lasta seksualisoivat kuvat ovat tietoverkkorikollisuutta. Tietoverkkorikollisuus tuo mukanaan digitaalisen todistelun haasteet. Perinteisen henkilötodistelun arvo todisteena heikkenee. Todistelussa nousee esiin vahva reaalityodisteiden painotus.

Tämä opinnäytetyö on tarkoitettu aihepiiriin erikoistuneille asiantuntijoille, jotka tuntevat väistyvän CSAM-rikollisuuteen liittyvän lainsäädännön ja todistelun haasteet. Opinnäytetyössä käsitellään lasta seksuaalisesti esittävän kuvantamisen rikosten esitutinnan ja syyteharkinnan kannalta haastavaa todistelua. Lisäksi tarkastellaan CSAM-rikkosten tunnusmerkistötekijöiden muutosta sekä muutoksen vaikutuksia kuvan käyttöön todisteena ja painotuksiin tunnusmerkistöissä.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1 Tutkimuskysymys, tutkimuksen tavoitteet ja rajaus

Tutkittava kohde on lapsia seksualisoivat kuvat, eli niin kutsututtujen CSAM-rikosten (child sexual abuse material) todistelu esitutkinnassa ja syyteharkinnassa. Tutkimuksen tavoitteena on vastata seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaista todistelua CSAM-rikosten tunnusmerkkien yhteydessä esitetään?
2. Millaista todistelua on käytetty CSAM-rikosten selvittämiseen, kun asiassa tehdään rajoittamisratkaisu tai syyttämättäjäättämisspätös?

Tutkimuskysymyksillä arvioidaan CSAM-rikosten todistelun ja kuvatodisteiden painotuksia tunnusmerkkitekijöissä. Todistelua analysoidaan CSAM-rikosten tunnusmerkkitekijöiden avulla.

Aiheen rajauksella pyritään välttämään tutkimuksen tekemisen tarkoituksettomat haasteet. Rajauksella määritellään myös aihepiirin vaatima tietoaaineisto.¹ Opinnäytetyössä ei analysoida tunnusmerkkien siten kuin oikeudellisessa työssä, koska työ keskittyy todisteluun näissä rikoksissa. Opinnäytetyössä ei käsitellä esitutkintaa tai syyteharkintaa yleisellä tasolla. Opinnäytetyössä ei käsitellä 1.1.2023 voimaan tulevan seksuaalirikosten uudistuksen (723/2022) tuomaa todistelua, koska tulevasta lainsäädännöstä ei ole vielä saatavilla tietoaaineistoa poliisin rajoitusesityksistä ja syyttäjän päätöksistä. Tutkimus kuitenkin huomioi tulevan lainsäädännön tuomat muutokset lapsia seksuaalisesti esittävän kuvamateriaalin tunnusmerkkitekijöissä.

Tutkimuksen kohteen täsmentämiseksi on tärkeää muistaa, että sanoilla on merkitystä. Sanat vaikuttavat siihen, kuinka me käsittelemme ongelmia, asetamme asioita tärkeysjärjestykseen ja muodostamme vastauksia. Sanoista voidaan muodostaa termejä, joiden teoreettinen käsite on konkreettisten tosiseikkojen nojalla tehty yleistys ja tiivistelmä. Vaikka samoja termejä käytetään yleisesti maailmalla, niiden varsinaisesta merkityksestä ollaan usein eri mieltä, mikä johtaa samojen sanojen käyttämiseen viitatessa erilaisiin toimiin tai tilanteisiin. Syntyy vääriä tulkintoja ja sekaannusta. Kansainvälisessä toiminnassa on syytä löytää yhteinen terminologia, politiikan ja lainsäädännön yhteisen ymmärryksen varmistamiseksi. Tutkittaessa kansainvälistä rikollisuutta, viranomaisten ja sidosryhmien yhteistoiminnalla tulisi olla yhteinen ymmärrys käytettävistä termeistä tiedonvaihdon ja todistelun varmistamiseksi.²

¹ Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, s. 81-88.

² Terminology guidelines 2016, s. 1.

Tässä opinnäytetyössä lapsia seksualisoivasta kuvamateriaalista käytetään termiä CSAM (Child Sexual Abuse Material). CSAM-rikoksilla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä vuoden 2022 loppuun asti voimassa olevan lain mukaisia sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä (RL 17:18, 650/2004), levittämisen törkeää tekemuotoa (RL 17:18a, 650/2004) tai sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa (RL 17:19, 540/2011). CSAM-materiaalilla tarkoitetaan näiden rikosten tutkinnan yhteydessä esitettävää aineistoa.

Seksuaalirikoslainsäädäntö uudistuu 1.1.2023 muuttaen lapsia seksuaalisesti esittävän kuvantamisen rikosnimikkeet. Uudet CSAM-rikosnimikkeet ovat:

- Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen (RL 20:19, 723/2022)
- Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen (RL 20:20, SK:723/2022HE:13/2022)
- Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito (RL 20:21, 723/2022)

2.2 Tutkimusmenetelmät ja – teoria

Tutkimuksellisessa opinnäytetyössä voidaan keskittyä kartoittamaan jotakin ongelmaa tai ongelma-aluetta. Siinä voidaan myös selvittää tai arvioida jonkin ilmiön nykytilaa.³ Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön tavoitteena on selvittää ja arvioida Keskusrikospoliisin CSE-tiimin työntekijän havaintoon perustuvaa näkemystä, jonka mukaan CSAM-rikollisuuden näytölliset haasteet ja lisääntyneet rajoitusesitykset sekä syyttämättäjättämisen päätökset saattavat liittyä toisiinsa.⁴ Tutkimuksellisessa opinnäytetyössä käytetään kirjallisia lähteitä. Aineistoa voidaan kerätä esimerkiksi kyselyiden tai haastatteluiden avulla. Aineisto voi koostua myös jo olemassa olevasta aineistosta eli empiirisestä sisällöstä, joka on kokemuspohjaan perustuvaa tietoa.

Tässä opinnäytetyössä käytetään laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Kvalitatiivisen tutkimusotteen menetelmänä käytetään sisällön analysointia. Toisena kvalitatiivisen tutkimusotteen menetelmänä käytetään asiantuntijahaastatteluita. Asiantuntijahaastatteluilla on pyritty hankkimaan tietoaaineistoa todistelun merkityksestä ja esitutkinnan parhaista käytänteistä. Kerätty tietoaaineisto käydään analyttisesti läpi hajottaen tieto ensin pienempiin osiin ja rikastuttaen sitä sen jälkeen uudella tiedolla. Lopulta tieto kerätään jälleen yhteen ja uudella kokonaisuudella saavutetaan uutta tietoa.

³ Haikansalo & Korander 2022, s. 18.

⁴ Nyman, Heikki 2021. Sisäinen lähde. Sähköposti 25.3.2021.

Teoreettinen ymmärrys pakottaa pohtimaan sitä mitkä teoriat liittyvät tutkimukseen ja miten käsitteet määritellään. Miten käsitteet määritellään. CSAM-rikosten tutkinta on poliisin operatiivista työtä, jota tehdään tiiviissä yhteistyössä aluesyyttäjien kanssa. Aiheen teoriapohja ja käsitteet viittaavat Suomen lainsäädäntöön. Poliisin toimintaa ohjaa lakien lisäksi kansainväliset sopimukset sekä sisäiset ohjeet ja määräykset. Käsitteiden määritelmiä on hankittu aikaisemmasta kansallisesta ja kansainvälisestä tutkimuksesta. Tässä opinnäytetyössä ei ole tarkoitus luoda uusia käsitteitä, vaan luoda yhteistä ymmärrystä käsitteiden määritelmästä ja sisällöstä. Käsitteet ovat ”työkaluja”, joilla pyritään hahmottamaan asioita teoreettisella tasolla. Teoreettinen käsite on konkreettisten tosiseikkojen nojalla tehty yleistys ja tiivistelmä.⁵

Tutkimusongelman mukaisesti, tavoitteena on tunnistaa rikosnimikkeen tunnusmerkistön mukainen todistelu CSAM-rikosten rajoittamisen tai syyttämättäjäyttämisen päätöstiedoista. Säännönmukaisuuksien etsimisen tutkimisessa elementtien tunnistaminen ja niiden suhteiden kartoitus, tapahtumien rakenneanalyysi, eli etnografinen analyysi, kuvaa osuvasti tämän tutkimuksen teoreettista lähtökohtaa. Sisällön analyysin tutkimusmenetelmät ovat täysin samoja kuin etnografisen tutkimuksen menetelmät. Kirjallisuus tuntee etnografisen sisällönanalyysin käsitteen. Aineistonkeruun perusmenetelmänä on käytetty dokumentteja, haastatteluja ja havainnointia.⁶ Tutkimuksellisessa opinnäytetyössä tuloksena voi olla ehdotuksia ongelmien ratkaisemiseksi tai asioiden kehittämiseksi.⁷

Valtakunnansyyttävirston tietoineisto on jaoteltu aluesyyttäjän tekemän päätöksen mukaan prosessuaalisiin -ja harkinnanvaraisiin päätöksiin. Päätösten sisältämiin perusteluihin on tutustuttu ja niistä on poimittu CSAM-rikosten todisteluun vaikuttavat seikat ja epäkohdat.

Empiirinen tietoineisto on kerätty aluesyyttäjille tehtyjen teemahaastatteluiden tuottamasta materiaalista.⁸ Teemahaastattelut toteutettiin vuoden 2022 alussa, ns. vanhan lain (650/2004, 540/2011) tunnusmerkistöjen ollessa voimassa. Valitsin haastateltavat kuudesta haastateltavaksi ilmoittautuneesta aluesyyttäjästä. Käytin valintaperusteena tavoitetta kerätä tietoa CSAM-rikoksiin erikoistuneilta syyttäjiltä mahdollisimman laajalta toiminta-alueelta. Tällä perusteella kuudesta ilmoittautuneesta haastattelin viisi aluesyyttäjää, joiden henkilöllisyys on pseudonymisoitu vapaan kommentoinnin varmistamiseksi. Haastateltavat on koodattu tunnuksella, joiden avulla yksilö voidaan edelleen erottaa joukosta ja yhdistää eri tietoineistoissa. Eri alaotsikoiden kohdalla lukujen loppuun olen tiivistänyt syyttäjien argumentteja. Osaksi olen osuvista kohdin raportoinut suoria lainauksia

⁵ Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, s. 119–155.

⁶ Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, s. 158, 186–188.

⁷ Haikansalo & Korander 2020, s. 4.

⁸ Hirvonen Lauri 2021. Henkilökohtainen tiedoksianto VKST:n tutkimusluvan sisällön tarkennuksista.

käyttäen. Haastattelujen tuottamalla empiirisellä tietoaaineistolla sidotaan yhteen käytäntöä ja opin-
näytteen teoreettista tietosisältöä.

2.3 Tutkimuksen arviointi ja luotettavuus

Tieteellisen tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa luotettavaa, testattavaa ja toistettavaa tietoa. Laadullisen tutkimuksen validiutta on vaikea arvioida tieteellisin menetelmin. Tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteutuksesta. Aineiston analysoinnissa on pyrittävä kertomaan keskeisten luokitteluiden tekeminen ja luokitusten perusteet. Johtopäätösten esittelyssä on pyrittävä osoittamaan, miten lopputulokseen on päädytty. Tutkimuksen luotettavuutta osoittaa myös se, että on tunnistettu tutkimuksen haasteet ja ymmärretty, mikä ei ole tutkimusmenetelmien mukaisesti tuotettavaa tietoa.

Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen menetelmien sekoittaminen (mixing methods) tuo tutkimukseen reliaabeliusta ja validiusta.⁹ Tämän tutkimuksen tekemisessä on noudatettu hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Lähteinä on käytetty luotettavaksi todettuja aineiston tuottajia, kuten opin-
näytteitä, viranomaisia ja viranomaisten asiakirjoja. Teoriapohja on pääosin kirjatieoa, jota voidaan pitää luotettavana koska se on kustantajan tai aikaisempien tutkimusten ohjaajien tarkistamaa. Kopioinnin tai plagioinnin mahdollisuus on poistettu käyttämällä Ouriginal -tarkastusohjelmaa. Sisältöä ei ole vääristelty tai tulkittu esimerkiksi lisäämällä jonkun tahon etuja ajavaa agenda tai poistamalla epämiellyttävää tietosisältöä. Myöskään lähteitä ei ole valittu tai valmennettu tutkimusta johdattelevasti.

Johtopäätökset ja mahdolliset kehitysehdotukset perustuvat tutkittuun tietoon ja tulevat näin toteennäytetyiksi. Tutkittavaa ilmiötä on tarkasteltu lähdekriittisesti. Lähteiden kirjoittajan tunnettavuutta ja lähteiden ikää sekä alkuperää on arvioitu.¹⁰ Tämän tutkimuksen lähteet ja viittaukset on merkitty numeroidusti alaviitekenttään sivun alamarginaaliin ja lopussa olevaan lähdeluetteloon.

Opinnäytetyön kirjoittajana todettakoon, että olen työskennellyt poliisin rikostutkinnassa vaativan ja pitkäkestoisen rikostutkinnan parissa useita vuosia. Lapsiin kohdistuvat rikokset ovat kuuluneet osaksi työnkuvaani, vaikkakaan en ole saanut erikoistumiskoulutusta lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaan. Ammattini puolesta tunnen lapsirikostutkinnan vaatimukset ja erityistarpeet. Tutkimuksen tekijänä en tunne kerättyä tietoaaineistoa entuudestaan. En ole osallistunut opinnäytetyön aineistona käytettävien, vuosien 2019-2020 rajoitettujen tai syyttämättä jätettyjen CSAM-rikosten esitutkintaan. Aihepiiriin yleinen tuntemus on auttanut minua ymmärtämään asiakokonaisuutta ja työn

⁹ Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, s. 226–228.

¹⁰ Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, s. 109–110.

vaativuutta. Lapsiin kohdistuvat ja lapsia seksuaalisessa tarkoituksessa kuvantavat tapahtumat ovat sisällöltään normaalin länsimaisen käsityksen omaaville ihmisille yleensä vastenmielisiä ja kuvottavia. Ammatin kautta entuudestaan tullut materiaalin sisällön yleinen tuntemus mahdollistaa objektiivisen suhtautumisen asiasisältöön, ilman vahvojen tunteiden muodostamaa sokaistumista.

2.4 Aikaisempi tutkimus

Aihealuetta koskeva aikaisempi tutkimus on olennainen osa tutkimuksen tietoaineistoa, joka osaltaan vaikuttaa myös tutkimuksen luotettavuuden arviointiin. Lapsiin kohdistuvista rikoksista on tehty tutkimusta 2020-luvulla kiihtyvällä tahdilla. Tämä osoittaa aiheen ajankohtaisuuden, haastavuuden ja suuren huolen lapsiin kohdistuvasta vaikuttamisen mahdollisuudesta tietoverkoissa. SCAM-rikosten todistelun merkityksellisyydestä ei ole löytynyt aiempaa kansallista tutkimusta. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon- tai levittämisen todistelun vaikuttavuutta syyttäjälaitoksen päätöksiin ei ole ainakaan julkisesti tutkittu.

Vuonna 2020 Oikeusministeriö laati laajan selvityksen seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksesta. Selvityksessä on nostettu esiin samoja havaintoja CSAM-rikosnimikkeiden soveltamisen haasteista, kuin tämän tutkimuksen taustoituksen yhteydessä on havaittu.¹¹

Vuonna 2021 *Maria Rossi* laati Poliisiammattikorkeakoulun päättötyönä koulutuspaketin poliisille verkkovälitteisistä lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista ilmiönä ja kansainvälisten sopimusten valossa. Työssä CAM-ilmiö esitellään kirjallisuuskatsauksena, jossa tarkastellaan aihepiirin käsitteet ja termit, sekä CAM-aihepiiriin kuuluvat kansainväliset sopimukset. Aihetta ei käsitellä todistelun näkökulmasta.

Vuonna 2017 *Juuso Marttila* on tehnyt Laurea ammattikorkeakoululle opinnäytetyön otsikolla ”IT-forensiikan tutkintaoppaan kehittäminen CAM-rikostutkinnan avuksi”. *Marttila* on opinnäytetyössään avannut laajasti CAM-ilmiötä sen kansainvälisen historian ja IT-forensiikan osa-alueilta poliisin näkökulmasta. ”Lisätutkimusta tarvittaisiin syyttäjäviraston, tuomioistuinten sekä oikeudenkäyntiavustajien osalta” *Marttila* toteaa työssään.¹² *Marttilan* huomiot jatkotutkimuksen tarpeiden kohdentamisesta ovat olleet yksi tämän tutkimuksen suunnannäyttäjistä.

¹¹ Oikeusministeriön julkaisuja 2020:9 s. 99.

¹² Marttila 2017, IT-forensiikan tutkintaoppaan kehittäminen CAM-rikostutkinnan avuksi s. 66.

Vuonna 2017 Itä-Suomen poliisin *Elmo Anttila* ja Itä-Suomen alueen *erikoissyyttäjä Pia Mäenpää* ovat laatineet ”Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisen esitutkintayhteistyö- ja prosessikuvauksen”. Työ on laaja ja kattava poliisin sekä sidosryhmien operatiivisen työn läpileikkaus.

Matti Tolvanen ja *Marko Forss* ovat vuonna 2013 julkaisussaan ”Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin” käyneet perusteellisesti läpi lapsen houkuttelevuuden ja muiden rikoslain 20 luvun aihepiirin rikosten välistä rajanvetoa ja problematiikkaa.

Grooming-ilmiötä on tutkinut *Katri Lampainen* vuonna 2011 Jyväskylän yliopiston pro gradu tutkielmassaan ”Grooming internetissä ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö”.¹³ Grooming on vahvasti kytköksissä CSAM-materiaalin syntymiseen.

Vuonna 2022 Barnahus-hankkeen loppuraportissa *Miia Lehtinen* ja *Maria Rossi* tutkivat lapsirikos-tutkinnan nykytilaa Suomessa. Työssä on keskitytty lapsiin kohdistuvan väkivalta- ja seksuaalirikollisuuden tilannekuvan selvittämiseen ja kehittämiseen. Barnahus-hankkeessa etsittiin valtakunnallisesti parhaat käytännöt lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkintaprosesseihin.¹⁴ Loppuraportissa ei käsitellä CSAM-rikoksia erillään muusta lapsiin kohdistuvasta rikollisuudesta.

Vuonna 2021 Helsingin yliopiston *Henna Marjosola* kirjoitti tohtorin väitöskirjansa ”Todistajankertomuksen luotettavuus”. Henkilötodistelun selvittäminen, vastaanottaminen ja arviointi oikeuspsykologisen tutkimuksen valossa”. Väitöskirjassaan *Marjosola* tuo esiin henkilötodistelun heikkouksia oikeusprosessissa.¹⁵

Vuonna 2016 *Noora Ellonen* ja *Satu Rantaeskola* tekivät Poliisiammattikorkeakoululle oppikirjan ”Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinnassa”. Oppikirja antaa perusteet sille, mitkä lait, asetukset ja ohjeet sääntelevät lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaa sekä mitä konkreettisia toimia aihepiirin kanssa työskentelevien tulee huomioida.

¹³ Grooming, lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin (RL 20:8b, 540/2011) on Suomessa rikoslakirikos.

¹⁴ Lehtinen & Rossi 2021, Barnahus loppuraportti.

¹⁵ Marjosola, Hanna 2021: Todistajankertomuksen luotettavuus s. 118–125. Johtopäätöksissään Marjosola nostaa esiin, kuinka kaikissa rikosprosessin eri vaiheissa, osallisen kanssa käydyllä viestinnällä on huomattavaa merkitystä todistajankertomuksen luotettavuuteen. Henkilötodisteluun on mahdollista vaikuttaa tahattomasti tai tarkoituksella. Erityisen ongelmallista on, jos todistelua kuuleva päätöksentekijä (tuomari) luottaa todistajankertomuksen arvioinnissa kokemuksen muodostamaan intuitioon.

2.5 Keskeiset käsitteet

*CAM/CSAM (Child (sexual) Abuse Material, suom. lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä materiaali)*¹⁶ on kansainvälisesti hyväksytty lyhenne. Termi sisältää kaiken lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin, lasta seksuaalisesti esittävän materiaalin, lasta seksualisoivan materiaalin ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat lasta esittävät kuvat.¹⁷

CSE (Child Sexual Exploitation, suom. lasten seksuaalinen hyväksikäyttö) on kansainvälisesti käytetty termi, joka pitää sisällään kaikki lapsiin kohdistuvan seksuaalisen kaltoinkohtelun muodot.¹⁸

CSE-Tiimi on Keskusrikospoliisin lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnan asiantuntijapalveluita tarjoava tiimi, joka on osa Keskusrikospoliisin internet-tiedustelua. CSE-tiimin tehtävänä on toimia Suomen poliisin kansallisena ja kansainvälisenä pisteenä lapsiin kohdistuvan seksuaalirikollisuuden torjunnassa. CSE-tiimi on eräänlainen suodatin ja esikäsittely-yksikkö, jossa selvitetään keskitetysti niin Suomesta kuin ulkomailtakin tulevia vihjeitä verkossa tapahtuvasta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Tiimi tekee jatkuvaa yhteistyötä Europolin, Interpolin sekä lasten seksuaalirikosten torjuntaan liittyvien sidosryhmien ja verkostojen kanssa. CSE-tiimissä käsitellään vuodessa tuhansia vihjeitä, joita tarkastusten ja lisäselvitysten jälkeen ohjataan paikallispoliisille rikostutkintaan.¹⁹

Hash arvoksi kutsutaan matemaattisista algoritmeista rakentuvaa digitaalisen datan osaa. Hash on pääsääntöisesti numeroista sekä kirjaimista koostuva arvo. Se on matemaattinen esitysmuoto, jolla kuvataan individuaalisia bittejä, tekstiä, yksittäistä tiedostoa, tiedostoryhmiä, osiota tai kokonaista kovalevyä. Yleisesti hashia verrataan todisteena ihmisen sormenjälkeen. Täysin samanlaisella kuvalla tai tekstillä on sama hash-arvo. Mikäli kohteeseen on tehty pienikin muutos, muuttuu hash-arvo kokonaan.²⁰

ICSE tietokanta (International Child Sexual Exploitation, suom. kansainvälinen lasten seksuaalinen hyväksikäyttö) on viranomaisten yhteinen kansainvälinen CAM-kuva ja -video tietokanta.²¹

Internet protokolla osoitteella (IP-osoite) viitataan yksilölliseen numerosarjaan, jolla voidaan yksilöidä verkkosovitin, joka on kytkettynä IP-verkkoihin. IP-osoite ei suoraan yksilöi internetin käyttäjää.

¹⁶ Terminology guidelines 2016, s. 91.

¹⁷ Rossi 2021 Pp-esitys 9.12.2021.

¹⁸ Terminology guidelines 2016, s. 25.

¹⁹ Sinetti, Valtakunnallinen sisältö, kyberrikostorjunta, CSE-CAM 2020.

²⁰ Marttila 2017, s. 12, viittaa IACIS 2013, s. 602.

²¹ Interpol 2021. International Child Sexual Exploitation database.

NCMEC (National Center for Missing and Exploited Children, suom. kadonneiden ja hyväksikäytettyjen lasten kansallinen keskus) on Yhdysvalloissa toimiva yksityinen, voittoa tuottamaton lastensuojelukeskus. Kyseessä on vinkkitoimisto, johon Yhdysvaltojen alueella toimivat internetin palveluntarjoajat ja käyttäjät ilmoittavat palveluissaan havaitsemistaan epäilyistä seksuaalirikoksista tai niihin liittyvästä kuvamateriaalista.²²

ECPAT International (End Child Prostitution, Child Pornography and the Trafficking of Children for Sexual Purposes, suom. lapsiprostituution, lapsipornografian ja seksuaalisiin tarkoituksiin käytävän lapsikaupan lopettaminen) on johtava maailmanlaajuinen kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden verkosto, joka työskentelee lasten seksuaalisen hyväksikäytön lopettamiseksi.²³

²² NCMEC 2021. Suomen poliisi tekee yhteistyötä NCMEC:in kanssa ja saa heiltä tutkintapyyntöjä.

²³ Maailman suurin vaikuttamisverkosto, joka on täysin omistautunut lasten seksuaalisen hyväksikäytön lopettamiseen ja johon kuuluu 122 kansalaisjärjestöä 104 maassa.

3 CSAM-RIKOSTEN TODISTELU JA TUNNUSMERKISTÖTEKIJÄT

"Siveellisyys on nuhteetonta, oikeaa ja jaloa käyttäytymistä eli moraalisuutta ja eettisyyttä. Usein sana on tarkentunut merkitsemään sukupuolielämän säädyllisyyttä ja hyveellisyyttä. Tässä kontekstissa sanan vastakohta on siveettömyys.

Siveetön käyttäytyminen on säädytöntä, paheellista ja irstasta".

Terho Itkonen 1982.²⁴

Tässä luvussa analysoidaan sukupuolisiveellisuuden sisältöä yleisesti ja selostetaan tarkemmin, mitä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen ja hallussapito, sekä lapsia seksuaalisesti esittävät kuvat rikoslain tunnusmerkistössä tarkoittavat. Luvussa tehdään lyhyt katsaus todistelun yleisiin teorioihin, sekä huomioidaan myös seksuaalilainsäädännön uudistuksen vaikutus CSAM-rikosten tunnusmerkistöihin.

3.1 CSAM-rikosten nimeäminen ja määritelmä

Lapsia seksuaalisesti esittävää materiaalia on vuosikausia kutsuttu yleisesti termillä "lapsiporno". Tästä termistä on pyritty irti viranomaisten keskuudessa 2010-luvulta alkaen termin antaman väärän mielikuvan vuoksi. Porno käsitteenä mielletään aikuisille suunnattuna viihteellisenä kuvauksellisenä aineistona, jossa ihmisiä käsitellään vain ja ainoastaan seksuaalisina olentoina²⁵, niin sanottuna aikuisviihteenä. Lasten yhdistämistä pornoon voi ihan aiheellisesti pitää huonona yhdistelmänä.

Lainsäädäntöä soveltavien tahojen käyttämiin käsitteisiin vaikuttaa se miten asioita kuvataan lainsäädännön valmisteluasiakirjoissa. Esimerkiksi rikoslain 17 luvun lapsiin kohdistuvaa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa kuvantamista käsittelevissä tunnusmerkistön valmisteluasiakirjoissa käytetään termiä "lapsipornografia". Tuolloin tämän käsitteen epäkorrektiuteen ei ole osattu kiinnittää huomioita, eikä se olisi ollut mahdollistakaan tuon ajan käsitysten mukaisessa yhteiskunnassa. Nyky-Suomessa pornografisen materiaalin tuottaminen, hallussapito, käsittely ja levittäminen on laillista täysi-ikäisille, sillä edellytyksellä, että kyseessä ei ole lapsia, eläimiä tai väkivaltaa sisältävä seksuaalinen kuvamateriaali.

Lain esitöissä vuonna 1997 käsiteltiin rikoslain 17 luvun "sukupuolikuria tai säädyllisyyttä" loukkaavien tekojen rangaistavuutta. Hallituksen esityksessä pohdittiin sukupuolikurin ja säädyllisyyden olevan arvosidonnaisia käsitteitä, joiden merkitys riippuu yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevista

²⁴ Siveellisuuden käsittehistoriaa on tutkinut myös Juulia Jyränki 2007 kirjoituksessaan "Pahennus, julkinen tila ja siveellinen tapa – epäsideellisten julkaisujen sääntely- ja käsittehistoriaa suomessa"

²⁵ Wikipedia viittaa valtion elokuvataarkastamon määritelmä pornografisesta aineistosta vuonna 2007.

asenteista. Hallituksen esitys päätyikin aikanaan esittämään rikoslakiin avointa suhtautumista aikuisten pornografiseen käyttäytymiseen, lukuun ottamatta kolmea poikkeusta eli lapset, eläimet ja väkivalta -sisältöiset aiheet. Hallituksen esitys tunnisti lapsen suojelun tarpeen, kun on kyse rikoslain 17 luvun mukaisista materiaalisista hyödykkeistä, mutta alkurikos on jotakin vakavampaa.²⁶ Vuoden 2023 alusta voimaan tuleva lainsäädäntö siirtää lapsia seksualisoivien kuvien rikokset rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia käsittelevien rikosten joukkoon. Näin ollen, rikoslain 17 luvun sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen rikoksen tunnusmerkistöön kuuluu jatkossa väkivaltaa tai eläimiä sisältävien sukupuolisiveellisyyttä loukkaavien kuvien levittäminen. Tällaisten kuvien hallussapidosta ei rikoslaissa säädetä mitään.

3.2 CSAM-kuvan kohdentuminen rikoslaissa

Lapsia seksualisoivat kuvat tulee käsitellä voimassa olevan Suomen rikoslain tunnusmerkistön mukaisesti eli ensisijaisesti kielletyn aineiston hallussapitona tai levittämisenä. CSAM-säännösten soveltamisalaa on käsitelty tarkemmin hallituksen esitoissa.²⁷ Varsinaiseen esitutkintaprosessiin kuuluu, että kuvan alkurikos, uhri, tekijä, tapahtumapaikka ja ajankohta pyritään tunnistamaan.

Mikäli tunnistamisen prosessi ei käynnistä henkilöön kohdentuvan seksuaalirikoksen esitutkintaa, käsissäsi on kuva tai video, joka on itsessään lasta seksualisoivan kuvantamisen rikoksen tunnusmerkistön aineellinen tekemuoto. Siihen ei sovelleta henkilöön kohdistuvaa teon kuvausta, eikä siten myöskään kaikkia lapsirikosprosessin toimia. Kuvassa tai tallenteessa esiintyvä mahdollisesti hyvin kuvottava fyysinen tapahtuma, on voitu jo kertaalleen käsitellä jonkin valtion oikeusprosessissa. On myös mahdollista, että digitaalisesti tai keinotekoisesti luodun materiaalin kohdalla tekoa tai tekijää ei ole fyysisessä maailmassa olemassa. Kuvatallenteelle taltioidusta teosta on valmistunut materiaallinen hyödyke, joka on jäänyt maailmalle kiertämään kiellettynä esineenä.

Tuntuu moraalisesti arveluttavalta todeta, että lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon ja levittämiseen ei suoraan ja automaattisesti liity seksuaalista tekoa henkilöön, vaan tekoa käsitellään oikeudellisesti esineellisenä tekona, kuten tunnusmerkistön esitoissa on todettu.²⁸ Esine eli CSAM-materiaali sen sijaan on yleensä aina todiste henkilöön kohdistuvasta seksuaalisesta teosta.

²⁶ HE 6/1997. Suomen valtion ratifioima Yhdistyneiden Kansakuntien hyväksymän lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 34 artiklan mukaan lapsia on suojattava kaikenlaista seksuaalista hyväksikäyttöä ja puuttumista vastaan, etenkin sitä vastaan, että heitä käytettäisiin pornografisissa esityksissä tai tuotteissa. Lapsia esittävien pornografisten kuvien tai kuvatallenteiden kaupan tai muun levittämisen salliminen olisi omiaan myötävaikuttamaan sellaisen pornografiatuotannon ylläpitämiseen, johon Suomen lainsäädännön mukaan liittyy tai saattaa liittyä rikoksia.

²⁷ HE13/2022, HE 282/2010 s. 6–7, HE 34/2004 s. 21, 46, 48–49, 64 ja HE 6/1997 s. 149.

²⁸ HE 282/2010, luku 2.3.

Lain esitöissä (HE 282/2010) on pohdittu lapsen sukupuolisiveellisuuden loukkauksen tunnusmerkistöä ja kyseenalaisen kuvan syntymisen rajanvetoa seuraavasti. *”Se, että kuvataan alastonta lapsimallia, ei sinänsä tee kuvaa lapsipornografiseksi. Edellytyksenä on lapsimallin kuvaaminen sillä tavoin, että loukataan sukupuolisiveellisyyttä. Tässä arvioinnissa on merkitystä monella seikalla, mallin iällä, miten häntä esitetään, millä tavoin kuvan seksuaalisuus ilmenee ja millaisen kokonaisvaikutelman kuva katsojassa herättää”.*²⁹

Seksuaalisen kuvan tarkoitus on eittämättä kiihottaa katsojaansa. Sen ei silti lain mukaan katsota olevan seksuaalinen teko henkilöä kohtaan. Kuva on aineellinen esine, joka on laissa kielletyn materiaalin hallussapitoa tai levittämisestä. Seksuaalista kiihottumista ei CSAM-rikoksilta edellytetä.

Aluesyyttäjien teemahaastattelussa syyttäjiltä kysyttiin sitä, miten voidaan määritellä moraalisesti arveluttava kuva verrattuna kuvaan, jossa on lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä? Syyttäjät pitivät kysymystä jokseenkin haastavana ja vastausta etsittiin yleisimmin rikoslain tunnusmerkistöistä. Vastauksissa ilmeni yhteinen näkemys siitä, että sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat kuvat jakautuvat seksuaalirikoksesta todistaviin kuviin ja hieman haastavammin arvioitaviin lasta seksualisoiviin kuviin. Kysymys ei välttämättä ole yksittäisen kuvan sisällöstä yksittäisenä esineenä, vaan myös siitä, miten epäilty on kuvan tai kuvien kokonaisuuden itse mieltänyt seksuaaliseksi ja miten käsitellyt kuvia esimerkiksi niitä arkistoidessaan.

- ...jos sä kuvaat vaikkapa alastomii lapsii uimarannalla ja vaikkapa tarkennat sukupuolielimiin tai johonkin tällaisiin niin mun mielestä se on ihan selvää cam materiaalia silloin. (S2)
- ...yleensä se on ihan selkee siinä materiaalissa, et milloin se on lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä mut sitte, muuten se varmaan sitten liittyy jotenkin siihen muuhun materialiin, et jos siel on se yks lapsen kylpykuva, niin sitten sen todistaminen et se lapsen kylpykuva on tämmönen hyväksikäyttö kuva, niin varmaankin lähtee todistamaan sitä sillä muulla materiaalilla, et se on sen muun materiaalin yhteydessä. (S3)

Rikoslain säädösten muutos 1.1.2023 (723/2022) on muutos "yleisen järjestyksen moraalirappion valvonnasta" kohti lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ennalta estämistä, tutkintaa ja rankaisemista. Vaikka asianosaisille on olennainen ero teon vahingollisuuden ja vaarallisuuden kannalta siinä, valmistetaanko lapsesta seksuaalirikoksella kuvia ja videoita, vai pidetäänkö hallussa ole-

²⁹ HE 6/1997 s. 147.

massa olevia kuvia ja videoita esineinä, lain muutoksella halutaan yhtenäistää tekojen moitittavuus.³⁰ Lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistavuuden ala siis laajenee lasta seksuaalisesti esittävien kuvien tunnusmerkistöillä. Tavoitteena on yhtenäistää ja selkeyttää seksuaalirikoksia koskevaa lainsäädäntöä.³¹

Muutoksilla pyritään korjaamaan aikaisemmassa lainsäädännössä havaitut epäkohdat, sekä vastaamaan digitaalisen muutoksen tuomiin haasteisiin. Yksittäisillä muutoksilla vaikutetaan myös todistelun keräämiseen. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon enimmäisrangaistuksen korottaminen yhdestä kahteen vuoteen vankeutta merkitsee, että rikoksen tutkinnassa uusina keinoina käyttöön voidaan ottaa soveltuvin osin pakkokeinolain 10 luvun mukaisia menetelmiä.³² Pakkokeinojen käytön laajeneminen lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon rikoksiin tarkoittaa todistelun määrällistä ja laadullista kasvua. Määrällinen ja laadukkaampi todistelu vähentää vaihtoehtoisten tapahtumainkulkujen mahdollisuutta ja riidattomia tai epäselviä asioita on rikosprosessissa vähemmän.

3.3 Todistelun teoriat ja CSAM-rikosten tunnusmerkistökijät

Todistelun onnistumisen maksimointia voi lähteä tavoittelemaan laatimalla erilaisia todistusteorian menetelmiä. Teoriat voivat olla kuvailevia, kehittäviä, pyrkiä realistisuuteen tai tuoda esiin poikkeavia vaihtoehtoja. Jotkut teoriat luottavat puhtaasti matemaattiseen loogiseen päättelyyn.³³ Menetelmäteorioilla pyritään poistamaan virheet yhtälöstä ja huomioimaan tarkemmin kohdennetut tarpeet, mitkä ne kulloinkin vallitsevien sääntöjen mukaan ovatkaan. Oikeuskirjallisuudessa ja todistelua käsittelevissä tieteellisissä tutkimuksissa, rikosprosessin teoreettisilla menetelmillä pyritään ennakoimaan ennakoitavissa olevat seikat, sekä vähentämään epävarmuuksia ja yllätyksiä. Todistelun teorioihin liittyy sekä hyötyjä että haasteita. Yksikään teoria ei kuitenkaan luo absoluuttista totuutta rikosprosessiin.³⁴

Syyttäjävetoiselle (akkusatorinen) prosessille on tyypillistä, että oikeutta käyvät osapuolet määrittävät pitkälti oikeudenkäynnin kohteet ja esittävät oikeudessa haluamaansa todistelua huolimatta

³⁰ Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus 2020, s.78.

³¹ Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus 2020.

³² HE13/2022 kohta 5.1.3.

³³ Karsikas, 2017, s. 4, 11.

³⁴ Marjosola 2021, s. 57. Pohdittaessa millainen todistusharkintateoria voisi parhaiten edistää mahdollisimman onnistuneen ja luotettavan näytön arvioinnin saavuttamista, tulee huomioon ottaa ensinnäkin teorian käytännön sovellettavuus ja helppokäyttöisyys. Kuten jo todettua, tuomioistuimella ei ole velvollisuutta hyödyntää mitään teoriaa todistusharkinnassaan. Tästä syystä kovin monimutkaiset tai jonkin muun alan ekstensiivistä erityisosaamista vaativat mallit jäävät todennäköisesti hyödyntämättä. Teorian tulisi toimiakseen pyrkiä lähtökohtaisesti mukailemaan tuomareille luonnollisia toimintatapoja.

siitä, minkälaista näyttöä esitutkintaviranomainen on esitutkinnassa kerännyt. Esitutkinnassa ei etukäteen tiedetä sitä mitkä seikat tulevat lopulta olemaan oikeudenkäynnissä riidattomia tai epäselviä. Esitutkinnassa pyritään absoluuttiseen aineelliseen totuuteen, eli keräämään kaikki olemassa oleva tieto ja todistusaineisto tutkittavana olevasta asiasta. Esitutinnan lähestyessä loppuaan käsitys tapahtumista ja riitaisista sekä riidattomista seikoista alkaa selkiytyä. Todistelun kohdentaminen oikeustosisekkoihin ja todistustosisekkoihin jäsentelee todistelua tiettyjen asiakokonaisuuksien faktojen osoittamiseksi. Asiakokonaisuuksista syntyy todistelun teemoja.³⁵

Rikosten tutkinnassa näytön keräämisessä on kysymys oikein kohdennetun faktatiedon löytämisestä, taltioimisesta ja esittämisestä. Todistelun kokonaisvaltaisen huomioinnin pystyy varmistamaan seuraamalla rikoksen tunnusmerkistötekijöitä.

Seuraavassa esitellään 1.1.2023 voimaan tuleva-, sekä väistynä CSAM-rikosten lainsäädäntö rinnakkain. Punaisella värillä korostetaan lainsäädännön eroavaisuudet lakitekstissä. Esittelyn jälkeen seuraa selostus mikä säädöksissä muuttuu, sekä pilkotaan osiin teon tunnusmerkistöt. Merkittävin muutos on lasta seksuaalisesti esittävän kuvasisällön siirtyminen rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia käsittelevien rikosten joukkoon. Lasta esittävät kuvat eriytetään seksuaalisen väkivaltakuvausten ja eläimiin sekaantumisen rikoksista. Muutoksella tavoitellaan lastensuojeluvälvoitteiden ja säännöksen toteutumista.

³⁵ Lappalainen & Rautio, 2021. Prosessioikeus luku 5.1 (päivitetty 14.5.2021) Ks. tarkemmin alaluku 7.2.

3.3.1 CSAM-kuvan levittäminen

Uusi (723/2022)	Vanha (650/2004)
Rikoslaki 20:19 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen. Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvan tai kuvatallenteen , jossa seksuaalisesti ja todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään lasta, on tuomittava lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.	Rikoslaki 17:18 Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen. Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatallenteita , joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään 1) lasta, 2) väkivaltaa tai 3) eläimeen sekaantumista , on tuomittava sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (540/2011) Yritys on rangaistava.

Vanhan lain monikossa oleva sanamuoto "levittää kuvia tai kuvatallenteita" viittaa kuvan levittämisen rangaistavuuden koskevan vain tilanteita, joissa kuvia tai kuvatallenteita on useita. Lain esitöiden (HE 6/1997) mukaan, "Yksittäisen kuvan tai kuvatallenteen luovuttaminen ei olisi rangaistavaa, vaan toiminnalta edellytetään jonkinlaista laajuutta tai jatkuvuutta".³⁶ Uusi laki tuo yksittäisen kuvan levittämisen tunnusmerkistön rangaistavuuden piiriin. Nykyinen viestintäteknologia mahdollistaa yksittäistenkin kuvien levittämisen hyvin laajalle ihmisjoukolle, eikä yksittäisten kuvien levitystä voida pitää rankaisemattomana ja olennaisesti vähemmän vahingollisena tai moitittavana kuin useampien kuvien levitystä.

Myös terminologia muuttuu. Vanhan lain termi "sukupuolisiveellisyyttä loukkaava" muuttuu uudessa laissa "seksuaalisesti esittävä". Muutos selkeyttää lasta esittävän kuvan sisällön arviointia ja jättää

³⁶ HE 6/1997 s. 147.

vähemmän tulkinnanvaraa siitä, miten kukin on kuvasisällön mieltänyt, tai loukkaako tallenne kuvasisällössä esiintyvän lapsen sukupuolisiveellisyttä. Lasta seksuaalisesti esittävä kuvasisältö osoittaa teon tunnusmerkistöä.

Tunnusmerkistön mukaiseen todistelun kohdentamiseen tarvittavan näytön voi käydä läpi kohta kohdalta. Kun jokaisesta tunnusmerkistön mukaisesta määritelmästä on todiste, on prosessuaalinen näyttö vahvalla pohjalla.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen RL 20:19 (723/2022) tunnusmerkistö voidaan pilkkoa osiin seuraavasti:

Joka.

→ Kuka? Tekijän henkilöllisyys.

Valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvan tai kuvataallenteen (huom. yksikössä).

→ Mitä teki, miten sen teki, millä sen teki, missä sen teki, minne levitti, mitä levitti ja kuinka paljon?

Jossa seksuaalisesti.

→ Mikä sisällössä osoittaa seksuaalisuutta?

Ja todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään.

→ Onko materiaali valmistettu tilanteesta, jossa kohde on tosiasiallisesti ollut sukupuolisiveellisyttä loukkaavan toiminnan kohteena? Muistuttaako materiaali erehdyttävästi valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvataallennetta tilanteesta, jossa lapsi on sukupuolisiveellisyttä loukkaavan toiminnan kohteena?

Lasta.

→ Onko materiaalin henkilö täyttänyt 18 vuotta? Muistuttaako henkilö kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä tai henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi? Onko henkilö todellinen?

On tuomittava lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistavaa. (Oikeusseuraamus)

3.3.2 CSAM-kuvan törkeä levittäminen

Uusi (723/2022)	Vanha (650/2004)
Rikoslaki 20:20 Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen. Jos lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisessä 1) lapsi on erityisen nuori, 2) kuvassa esitetään myös lapseen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi, 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai 4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.	Rikoslaki 17:18 Törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen. Jos sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisessä 1) lapsi on erityisen nuori, 2) kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi, 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai 4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. (564/2015) Yritys on rangaistava.

Uusi lainsäädäntö täsmentää törkeän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen tunnusmerkistön kohdassa 2. lapseen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa käsittelevät teot. Vanhassa lainsäädännössä kohdan 2. vakavaa väkivaltaa käsittelevässä kohdassa ei eritellä kohdetta, johon vakava väkivalta kohdistuu.

Terminologia muuttuu "sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta" "seksuaalisesti esittäväksi".

Törkeän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen RL 20:20 (723/2022) tunnusmerkistö voidaan pilkkoa osiin seuraavasti:

Jos lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisessä lapsi on erityisen nuori.

→ Kuinka nuori?

Kuvassa esitetään myös lapseen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi.

→ Miten väkivalta ja nöyryytys kuvassa tai videossa esiintyy?

Rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti.

→ Miten erityinen suunnitelmallisuus ilmenee teossa?

Rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa.

→ Mikä todistaa järjestäytymisestä? Järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsenyntyä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11. luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia.

Ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

3.3.3 CSAM-kuvan hallussapito

Uusi (723/2022)	Vanha (540/2011)
Rikoslaki 20:21 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito. Joka 1) oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla esitetään seksuaalisesti lasta, tai 2) maksua vastaan tai muuten sopimalla taikka muuten tarkoituksenaan kyseiseen materiaaliin pääsyn hankkiminen hankkii pääsyn 1 kohdassa tarkoitettuun kuvaan tai kuvatallenteeseen niin, että se on hänen käytettävissään tietokoneen tai muun teknisen laitteen välityksellä ilman laitteelle tallentumista, on tuomittava lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Mitä 19 §:n 4 momentissa säädetään, sovelletaan myös tässä pykälässä tarkoitettuihin tekoihin.	Rikoslaki 17:19 Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito. Joka oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa 18 §:ssä tarkoitetulla tavalla sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta, on tuomittava sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta tuomitaan myös se, joka on maksua vastaan tai muuten sopimalla hankkinut pääsyn 1 momentissa tarkoitettuun kuvaan tai kuvatallenteeseen niin, että se on hänen käytettävissään tietokoneen tai muun teknisen laitteen välityksellä ilman laitteelle tallentumista.

Laissa muuttuu kuvan levittämisen tekoon viittaavat rikoslain pykälää osoittavat numerot. Terminologia muuttuu "sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta" "seksuaalisesti esittäväksi".

Uudessa laissa lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon rangaistusmaksimi muuttuu vuodesta kahteen vuoteen. Muutos mahdollistaa esitutkinnalle tiettyjen pakkokeinolain 10. luvun menetelmien käytön soveltuvin osin.³⁷ Rangaistusmaksimin korotus kahdeksi vuodeksi vankeutta,

³⁷ Kts. tarkemmin esim. PKL 10:6:2 Televalvonta. Teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta; PKL 10:12 Suunnitelmallinen tarkkailu Esitutkintaviranomainen saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn suunnitelmallista tarkkailua, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

muuttaa rikoksen syyteoikeuden vanhenemisajan kahdesta vuodesta viiteen vuoteen. Muutos tuo merkittävästi lisää aikaa esitutkinnan ja syyteharkinnan toteuttamiseen.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon RL 20:21 (723/2022) tunnusmerkistö voidaan pilkkoa osiin seuraavasti:

Joka.

→ Kuka? tekijän henkilöllisyys

Oikeudettomasti.

→ Varmista onko henkilöllä oikeus tutkittavana olevaan materiaaliin?

Pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta.

→ Miten hallussapito tapahtui? Mitä piti hallussa?

Jossa 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla esitetään seksuaalisesti lasta.

→ Onko materiaalissa esitetty henkilö täyttänyt 18 vuotta? Muistuttaako henkilö iältään alle 18-vuotiasta tai henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää, mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi? Onko kohde todenmukainen?

Maksua vastaan tai muuten sopimalla.

→ Mitä maksoi, miten maksoi, kenelle maksoi tai sopi?

Taikka muuten tarkoituksenaan kyseiseen materiaaliin pääsyn hankkiminen hankkii pääsyn 1 kohdassa tarkoitettuun kuvaan tai kuvatallenteeseen niin, että se on hänen käytettävissään tietokoneen tai muun teknisen laitteen välityksellä ilman laitteelle tallentumista.

→ Miten pääsy hankittiin, mihin järjestelmään pääsy hankittiin? Mikä todistaa tarkoituksenmukaisuudesta? Mikä kuva tai tallenne kyseessä? Millä laitteella tai teknisellä menetelmällä teko toteutettiin?

On tuomittava lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Mitä 19 §:n 4 momentissa säädetään, sovelletaan myös tässä pykälässä tarkoitettuihin tekoihin.

3.4 CSAM-rikosten tunnusmerkistö ja todistelu Norjassa

Suomi on seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisessaan huomionnut muiden pohjoismaiden seksuaalirikosten lainsäädännön.³⁸ Tämän opinnäytetyön vertailun kohdentaminen Norjan CSAM-rikollisuuteen on perusteltua osin lapsia seksualisoivan kuvantamisen rikosten tunnusmerkistön yhteneväisyyden vuoksi ja toisaalta koska Norjan viranomaiset ovat pitkälle erikoistuneet CSAM-rikollisuuden tutkinnassa sekä ennalta ehkäisyssä.

Norjan rikoslaissa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja lasta seksualisoivaa kuvamateriaalia käsitellään rikoslain 26. luvussa. (311§ fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn). Tunnusmerkistön mukaan "Joka 1) esittää kuvauksen lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai lapsia seksualisoivasta kuvauksesta, 2) julkaisee, tarjoaa, myy, toimittaa toiselle henkilölle, asettaa saataville tai muutoin pyrkii levittämään 1. kohdassa määriteltyjä kuvauksia, 3) hankkii, tuo maahan tai pitää hallussaan 1. kohdassa määriteltyjä kuvauksia tai hankkii tarkoituksellisesti pääsyn tällaiseen aineistoon, 4) pitää julkisen esittelyn tai järjestää julkisen esityksen tai näyttelyn 1. alakohdassa tarkoitetuista kuvauksista tai 5) saa alle 18-vuotiaan henkilön sallimaan itsensä kuvaamisen osana seksuaalista sisältöä sisältävien liikkuvien tai still-kuvien kaupallista tuotantoa.

Lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta lasta. Teko on tuottamuksellisesti rangaistavaa. Näistä tuomitaan sakkoihin tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Rangaistus voidaan jättää tuomitsematta sille, joka ottaa kuvan tai pitää hallussaan kuvaa 16–18-vuotiaasta henkilöstä tämän suostumuksella, jos molemmat ovat iältään ja kehitykseltään vastaavalla tasolla. Säännöstä ei sovelleta kuvamateriaaliin, jota on pidettävä oikeutettuna taiteellisin, tieteellisin, tiedollisin tai vastaavin syin taikka videomateriaaliin, minkä Norjan mediaviranomainen (Medietilsynet) on ennalta hyväksynyt esitettäväksi tai myytäväksi.³⁹

Norjan uusittu rikoslaki tuli voimaan 2015 ja se vahvistaa lasten oikeudellista suojaa seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Laki on teknologianeutraali ja tunnustaa, että rikoksentekijän ei tarvitse tehdä seksuaalirikoksia fyysisesti. CSAM-rikokset määritellään Norjan lainsäädännössä seksuaalirikoksiksi, mukaan lukien rikokset, joihin liittyy kuvitteellinen kuvaus lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai kuvaukset, jotka seksualisoivat lapsia. Oikeuskäytännön mukaisesti tämä sisältää mm. kuvaukset teksteissä, animaatioissa ja seksinukeissa, jotka on tehty muistuttamaan lapsia.⁴⁰

³⁸ HE13/2022 kohta 5.2.

³⁹ Straffeloven 2005, LOV-2005-05-20-28.

⁴⁰ a Review of Norwegian Case Law 2021. s. 6.

ECPAT Norja⁴¹ julkaisi vuonna 2021 katsauksen Norjan CSAM oikeuskäytäntöön otsikolla "Verkossa tapahtuva lasten seksuaalinen riisto ja hyväksikäyttö". Tutkimuksessa käydään läpi Norjan seksuaalirikoslainsäädännön luvun 26. lapsiin kohdistuneiden rikosten tapauksia sekä näiden oikeuskäytäntöä. Tutkimuksella pyritään valaisemaan tuomioita ja oikeudellisia käytäntöjä, jotka saattavat kiinnostaa viranomaisia muissa maissa.

Tutkimuksen tuloksissa havaittiin, että lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä materiaalia on laajalti saatavilla avoimessa sekä pimeässä verkossa ja saatavilla olevan materiaalin määrä kasvaa nopeasti. Tutkimusta varten tarkastelluissa tapauksissa suurin osa CSAM-materiaalista oli saatavilla avoimessa verkossa ja ladattu tiedostonjakopalvelujen kautta. Suuri osa aineistosta koostui kuitenkin uhrien itse tuottamista kuvista ja videoista, joita rikoksenteijät levittivät saatuaan sen avoimista lähteistä.

Tutkimus havaitsi, että CSAM-rikoksiin syyllistyneillä saattoi olla hallussaan miljoonia kuvia ja kymmeniä tuhansia elokuvia. Useimmat rikoksenteijät olivat tarkoituksellisesti etsineet materiaalia ja jotkut olivat käyttäneet CSAM-materiaalia pitkiä aikoja. Tutkimusaineistossa oli myös yhä enemmän tapauksia, joihin liittyy kuvitteellinen kuvaus lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä, sekä kuvitteellisia kuvauksia, jotka seksualisoivat lapsia. Norjassa kaiken CSAM-sisällön kriminalisoinen tarkoituksena on estää lasten seksuaalisen hyväksikäytön normalisoituminen, mikä on ennaltaehkäisevä toimenpide, jolla pyritään rajoittamaan CSAM-riippuvuutta, -käyttöä ja -kulutusta. Muissa pohjoismaissa, kuten esim. Suomessa ja Ruotsissa, kirjallisia kuvauksia lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä ei katsota CSAM-materiaaliksi.

Tutkimuksessa analysoitiin läpi kuusi tapausta, joissa rikoksenteijät tuomittiin yksinomaan fiktiivisistä CSAM-sisällön muodoista, vaikka esitutkinnasta ei saatu mitään näyttöä siitä, että todellisia olemassa olevia lapsia olisi teoissa vahingoitettu.

CSAM-rikollisuuden jatkuvasti muuttuvan luonteen vuoksi poliisin on täytynyt kehittää uusia menetelmiä rikoksenteijöiden paljastamiseksi ja kiinni saamiseksi. Norjan poliisi on perustanut verkossa tapahtuvan lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen ja tutkimiseen erikoistuneita yksiköitä. Tämä on johtanut uusien tekniikoiden kehittämiseen, joilla voidaan tutkia ja kerätä todisteita. ECPAT Norjan tutkimuksessa havaittu yksittäinen rikosprosessille merkittävin todistelun ongelma on suoraan teosta todistavien todisteiden puuttuminen.⁴²

⁴¹ ECPAT International on johtava maailmanlaajuinen kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden verkosto, joka työskentelee lasten seksuaalisen hyväksikäytön lopettamiseksi.

⁴² a Review of Norwegian Case Law 2021 s. 40-42, 63.

4 VALTAKUNNANSYYTTÄJÄNVIRASTON AINEISTON ANALYSOINTI

Tässä luvussa analysoidaan aluesyyttäjien syyttämättäjäyttämisen ja rajoittamisen päätökset CSAM-rikoksista vuosilta 2019–2020. Tarkasteltavana oli yhteensä 42 ratkaisua. Aineisto on teemoitettu päätöksen sisältämän ratkaisun perusteella. Saman sisältöisiä ratkaisuja ei opinnäytetyössä esitellä. Tapaukset on otsikoitu sisällön mukaisesti. Ratkaisujen analysoinnissa pääpaino on todistelussa ja sen merkityksestä kyseisessä asiassa tehtyyn päätökseen. Analysoinnissa käytetty todistelun teoriapohja rakentuu oikeuskirjallisuuden ja oikeudenkäymiskaaren mukaiseen menettelyyn todistelusta rikosprosessissa.⁴³

Aluesyyttäjien teemahaastatteluissa esiin nostamia osuvia argumentteja olen käyttänyt sopivissa asiayhteyksissä suorina lainauksina. Aluesyyttäjille ei ole esitelty valtakunnansyyttäjältä saatua tietoa aineistoa. Aluesyyttäjien kommentit eivät suoraan liity kyseessä oleviin ratkaisuihin tai niissä käsiteltyihin asioihin. Tapaukset sijoittuvat aikaan ennen CSAM-rikosten siirtymistä osaksi RL 20 luvun (723/2022) seksuaalirikoksia. Käsittelyn yhteydessä olen vielä lopuksi arvioinut, miten 1.1.2023 voimaan tuleva lainsäädäntö voi vaikuttaa tilanteeseen.

4.1 Rikosta ei ole todistelun perusteella tapahtunut

4.1.1 Todistelu teon motiivista

Tapausselostus: Poliisin rajoitusesitys kohdistuu sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoon (RL 17:19, 540/2011). Sosiaaliviranomainen on tehnyt poliisille tutkintapyyntön perheen sisäisestä huolesta. Uusi kumppani on kuvannut lapsen (9 kk) kylvetystä puheli-meensa, lässyttäen samalla vauvalle huonolla suomen kielellä ”sekavia alapään sanoja”. Pariskunnan toinen osapuoli on kertonut lapsen oikealle isälle asiasta. Lapsen äiti ei pidä tapahtunutta ahdistavana tai vääränä. Esitutkinnassa ei ole kerätty muuta näyttöä kuin se, että lapsen äiti on puhuttu asiaa selvitetessä. Tutkinnanjohtaja esittää syyttäjälle, ettei asiassa ole syytä epäillä rikosta. Perusteluina on todettu, ettei kerrottua vauvaikäisen perheenjäsenen kylvetyksen kuvaamista ei ole pidettävä lainvastaisena, eikä menettelyä myöskään voida lähtökohtaisesti pitää seksuaalisuonteisena.

Syyttäjä hyväksyy poliisin esityksen. Syyttäjän perusteluissa on kirjattu ”varsinkin kun lapsen äiti ei pidä tapahtunutta huolestuttavana”. Perusteluina on mainittu, että kerrottu vauvaikäisen perheenjäsenen kylvetyksen kuvaaminen ei ole lainvastaista. Myöskään ”sekava höpöttely” ei yksinään täytä

⁴³ Rautio, Jaakko. & Frände Dan 2016. Todistelu. Oikeudenkäymiskaaren 17-luvun kommentaari.

Kts. myös Jokela, Antti 2015: Pääkäsittely, todistelu ja tuomio.

minkään rikoksen tunnusmerkistöä. Esitutkinnassa ei ole esitetty näyttöä minkään rikoslakirikoksen tunnusmerkistön täyttymisestä.

Edellä käsitelty rajoittamista koskeva tapaus antaa aiheen tunnusmerkistöjä koskevaan huomioon. Vaikka lapsen kylvetyskuva voisi materiaana täyttää CSAM-rikoksen tunnusmerkistön (lapsi, alastomuus, sukupuolielimet) ja toimia oikeustosisiekkana, sitä ei pidetä yksittäisenä todisteena suoraan teon tunnusmerkistökijästä, koska rikosprosessissa pitää arvioida myös kuvan hallussapitäjän motiivia kuvan ottamiseen ja hallussapitoon. On täysin luonnollista, että lapsen vanhemmilla tai huoltajilla on lapsesta kuvia elämän eri tilanteista.

Aluesyyttäjät eivät ole kommentoineet kyseistä kylvetyskuvaan liittyvää tapausta, vaan haastattelussa keskusteltiin yleisesti vastaavanlaisesta materiaalista. Syyttäjien yhtenevä näkemys kuitenkin oli, että ratkaisevaa on kuvan hallussapitäjän motiivi.

- Niin kun ne on aina olleet siin mielessä vaikeita ja ne tulee just tommoset rajavetokuvat, et jos se just se et lapsi on seisoo alasti ja poseeraa äidille ja isälle niin se valokuva itsessään ei ole missään määrin seksuaalinen eikä sen lapsen hyväksikäyttöä, mut sit kun sen kuvan kuva liitetään johonkin kuvamateriaalin joukkoon ja sitä katsoo niin kuin sellaiset lapsen hyväksikäyttäjät niin se niin kuin muuttuu. (S3)

Lapsen kylvetyskuvaa arvioitaessa 1.1.2023 tulevan lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa (RL 20:21, 723/2022). Tapausta arvioitaessa todettiin, että 9 kuukauden ikäistä lasta ei tilanteessa seksualisoida, eikä teon motiivi ole seksuaalisesti virittynyt. Kahden vuoden rangaistusmaksimi mahdollistaisi asiassa tiettyjen pakkokeinolain 10. luvun menetelmien käytön, jotka mahdollistavat lisäselvitysten hankinnan, mikäli asiakokonaisuus sitä edellyttäisi. Ratkaisevaa on selvittää hallussapitäjän motiivi ja teemoitella todistelua motiivin osoittamiseksi.

4.1.2 Yhteinen tietokone ja hallussapidon todistaminen

Tapausselostus: Aikuisella pariskunnalla on ollut yhteinen tietokone, jonka tiedostoista on löytynyt CSAM-materiaalia. Tietokone on puolisoista toisen omistama, mutta molemmilla on siihen pääsy. Asiassa on syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa (RL 17:19, 540/2011). Esitutkinnassa on reaalityodisteena esitetty (todistustosisiekkana) tietokoneelta takavarikoitua CSAM-materiaalia. Asiassa on riidatonta, että takavarikoidulta tietokoneelta on löytynyt CSAM-materiaalia. Henkilötodistelussa on kuultu tietokoneen omistajaa sekä toista käyttäjää rikoksesta epäillyn asemassa. Koneen omistaja kiistää teon, mutta koneen toinen käyttäjä puolestaan myöntää teon.

Syyttäjä päätti jättää syytteen nostamatta koneen omistajan osalta. Syyttämättäjättämispäätöksen perustelujen mukaan on uskottavaa, että koneen omistajalla ei ole pääsyä koneelle toisen käyttäjän tunnuksien avulla ja kielletyn materiaalin on todettu olleen tämän toisen käyttäjätunnuksen takana. Koneen omistajan osalta ei ole olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

Tämä kyseinen ratkaisu antaa aiheen muutamaa huomioon. Tapauksessa syyttäjä on pitänyt uskottavana tietokoneen omistajan esitutkinnassa antamaa lausumaa siitä, ettei omistajalla ole pääsyä toisen käyttäjän tietojen puolelle. Syyttämättäjättämispäätös ei edellytä sen toteen näyttämistä, että oliko koneen omistajalla tosiasiaa mahdollisuus päästä CSAM-tiedostoihin. Syyteharkinnassa syytteen nostamisen kynnyksenä on "todennäköiset syyt epäillä rikoksen tapahtuneen", kun oikeudenkäynnissä vastaajan syylliseksi tuomitseminen edellyttää, että "asiassa ei saa jäädä järkevää epäilystä. Ajatustapa eroaa merkittävästi esitutkinnan ajatustavasta, jossa etsitään tapahtumalle absoluuttista totuutta, eli kaikkia mahdollisia vaihtoehtoisia tapahtumain kulkua joita "on syytä epäillä".

Teemahaastatteluissa syyttäjät eivät lausuneet tästä kyseisestä tapauksesta. Syyttäjät korostivat yleisellä tasolla toistuvasti, kuinka tapahtumainkulkujen osoittaminen on mahdollista poliisin tekeillä tietoteknisellä tutkinnalla.

- Hallussapito pääsääntöisesti kyl pysytytään osoittaa niillä tietoteknisillä raporteilla. Et se on varmaan edelleen et se takavarikkopöytäkirja ja se tietotekninen raportti niin ne on niinkö se mikä mun mielestä sen ratkaisee. Et jos sillä pystyy osoittaa et henkilön koneella nää on tiettyssä paikassa ollut niin se ei kyllä hallussapidon osalta hylkyyn mee. (S3)

Yhteiseltä tietokoneelta löytyneen CSAM materiaalin tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa (RL 20:21, 723/2022). Näytön sisällön arviointi ei oletettavasti muuttuisi mitenkään. (RL 20:21, 723/2022) kahden vuoden rangaistus maksimi mahdollistaisi asiassa tiettyjen pakkokeinonlain 10. luvun menetelmien käytön soveltuvin osin.⁴⁴ Salaisen pakkokeinon käytön yleisenä edellytyksenä on, että käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Tapauksen kannalta ratkaisevaa on selvittää hallussapitäjän motiivi ja teemoitella todistelua motiivin osoittamiseksi.

⁴⁴ Kts. tarkemmin esim. PKL 10:6:2 Televalvonta. Teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta; PKL 10:12 Suunnitelmallinen tarkkailu Esitutkintaviranomainen saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn suunnitelmallista tarkkailua, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

4.2 Rikoksen tapahtumisesta ei ole näyttöä

4.2.1 Epäillyn yksilöinnin haastavuus todistelussa

Tapausselostus: Kanadalainen sosiaalisen median alusta KIK-ylläpitäjä on ilmoittanut suomalaisen IP-osoitteen CSAM-kuvamateriaalia jakavasta henkilöstä Suomen esitutkintaviranomaisille. Asiassa on syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18, 650/2004) ja hallussapidosta (RL 17:19, 540/2011). Epäiltynä on nuori aikuinen, joka esitutkinnassa kiistää teon. Poliisi ei löydä aineellista näyttöä epäillyn laitteista. Syyte on jätetty nostamatta, koska ei ollut olemassa (riittäviä) todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

KIK-palveluntarjoaja oli toimittanut poliisille epäillyn kirjautumisessa käyttämän käyttäjätunnuksen, sähköpostiosoitteen ja syntymäajan. Todistelun ongelmaksi muodostui epäillyn yksilöinti. Virtuaalista teko-osoitetta kuvaavaa IP-osoitetta oli käyttänyt kymmenet puhelinnumerot tutkitulla aikavälillä (oikeustositseikka). Yksi epäilty sopi profiililtaan annettuihin käyttäjätietoihin, mutta mitään näistä annetuista tiedoista ei pystytty esitutkinnassa todentamaan epäillylle varmuudella kuuluvaksi (todistustositseikka). Verkon anonymiteetti ja tätä tiettyä tarvetta varten tekaistut tunnistetiedot (nimimerkki, syntymäaika ja sähköposti) suojasivat epäillyn henkilöllisyyttä ja näyttöä ei näin ollen saatu kohdistettua rikoksesta epäiltyyn (todistustositseikka).

Tapaus nostaa esiin rikoksen todennäköisyys arvioinnin ja syyttäjäyhteistyön rikosprosessissa. Esitutkinnassa poliisi on käyttänyt todisteiden hankintaan niitä keinoja, jotka se on arvioinut riittäväksi rikosprosessin etenemisen kannalta. Poliisi on kerännyt näyttöä ”syytä epäillä” tai ”todennäköisin syin epäillä” -asteikolla. Syyttäjä arvioi saamaansa näyttöä prosessin seuraavassa vaiheessa, arvioiden todistelua ”riittävän todennäköisyyden” oikeusvarmuus asteella. Tässä tapauksessa syyttäjä katsoo, ettei riittäviä todennäköisiä syitä epäillyn syyllisyydestä ole osoitettu. Silloin rikosoikeudenkäyntilaissa säädetty syytteen nostamisen edellytykset eivät täyty (ROL 1:6a, 670/2014), eikä syyttäjä saa nostaa syytettä.

Aluesyyttäjien teemahaastatteluissa kysyttiin: Vaikuttaako verkkorikollisuuden tarjoama anonymiteetti näkemyksesi mukaan todisteluun ja siten asian lopputulokseen (aineellisen totuuden ilmi tuloon) ja prosessuaalisen totuuden tavoitteluun? (Tällä tarkoitetaan sitä, että tekijän yksilöinti voi olla käytännössä mahdotonta, jollei epäilty tunnusta tai kiellettyä materiaalia ei löydy epäillyn hallinnoimilta laitteilta.) Syyttäjien kommenteista näkyi se, että luonnollisen henkilön osoittaminen epäillyn CSAM-rikokseen tekijäksi on joskus haastavaa. Tietoteknisen rikoksen todistelun vaatimukset ovat vuosien aikana tarkentuneet (oikeustositseikka/todistustositseikka). Todistelun kerääminen ja näytön analysointi vaativat yhä enemmän aikaa ja vaivaa tutkijoilta. Syyttäjät ovat luottavaisia, että riittävällä osaamisella, resurssilla ja ajankäytöllä lähes kaikki CSAM-rikokset olisivat kuitenkin selvitetävissä ja rikosoikeudellinen vastuu toteutuisi.

- On ollut sellaisia juttuja missä on ikään kuin jouduttu kaivamaan sitä et kuka sen ois mahdollisesti tehnyt. Kyllähän se on aina kun se ketjuttuu, niin tulee tavallaan näytöllisesti se ongelma et omasta mielestä pystyt sen viivan vetämään ja sit kun sä meet saliin ja tulee puolustus joka rupee sotkemaan sitä viivaa, et kumittaa sieltä ja täältä pois niitä palasia, niin yleensä se menee aika sotkuun se juttu siellä salissa. (S4)
- Kyllähän se tietenkin vaikeuttaa nimenomaan siinä tekijän yksilöimisessä, et minkälaista näyttöä meillä on jos tekijä kiistää siitä et nimenoman on se nimimerkki, et minkälaista näyttöä siitä on saatavilla että tota. riittääkö joku et samasta IP-osoitteesta, ehkä joskus riitti, nykymaailmassa enää tuskin riittää, et se vaatis sitten jotakin muuta. (S5)

Tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, asiassa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä (RL 20:19, 723/2022) ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta (RL 20:21, 723/2022). Lainmuutos ei vaikuttaisi tämän tapauksen käsittelyyn. Tapauksessa rikosprosessi on päättynyt näytön puutteeseen, eli riittämättömään todisteluun.

4.2.2 Näytön haastavuus ”sana vastaan sana” tilanteissa

Tapausselostus: Aikuisen epäillään kuvanneen itsensä sukupuoliyhteydessä alaikäisen kanssa (ikä ei asiakirjoista selviä). Asiassa on syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18, 650/2004) ja hallussapidosta (RL 17:19, 540/2011). Esitutkinnassa epäilty myöntää olleensa sukupuoliyhteydessä, mutta kiistää syyllistyneensä asiassa rikokseen. Tekoon viittaavaa materiaalia ei ole esitutkinnassa löytynyt. Syytettä ei nosteta, koska ei ole olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

Teosta ilmoitettiin poliisille kaksi vuotta teon jälkeen toisen rikoksen yhteydessä. Esitutinnan henkilötodistelussa osapuolet kertoivat yhteneväisesti olleensa sukupuoliyhteydessä omasta halustaan ja yhteisellä suostumuksella. Asianomistaja kertoi, että epäilty oli kuvannut aktin puhelimellaan, vaikka hän oli toistuvasti kieltänyt kuvaamisen. Epäilty puolestaan kiisti kuvanneensa aktia. Esitutkinnassa ei saatu kerättyä aineellista todistelua kuvaamisesta eikä kuvan levittämisestä.

Syyttäjä arvioi tapausta kirjallisessa päätöksessä siten, että henkilötodistelussa asianomistajan ja vastaajan kertomukset olivat ristiriidassa keskenään kuvaamisen osalta, eikä kummankaan kertomusta voida lähtökohtaisesti pitää toistaan luotettavampana. Prosessuaalisen oikeuden varmistamiseksi epäilty teko tarvitsee tuekseen välitöntä tai välillistä näyttöä, kuten väitetyn kuvantamisen sisällön tai sen levittämisen todentavan digitaalisen jäljen. Välitöntä tai välillistä näyttöä ei pystytty esitutkinnassa osoittamaan, joten syytteen nostamiselle ei katsottu olevan riittäviä perusteita. Asiassa on esitetty todisteluna sana vastaan sana.

Aluesyyttäjien teemahaastatteluiden yhteydessä asiasta ei esitetty suoraa kysymystä. Useissa kommenteissa kuitenkin toistui toive CSAM-rikosten esitutkinnassa puututtavan sana vastaan sana väitteisiin, etsimällä teknistä näyttöä kerrotun aineiston olemassa olosta tai aineiston hävittämisestä. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisen ja hallussapidon tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää todistelua CSAM-materiaalin olemassa olosta.

- ...monesti ehkä vastaajat kertoo jo kuulustelussa et he on poistanut ne tiedostot niin sit se että poliisi reagoi myös siihen ja varmistaa että niin kuin mistä se materiaali sielt koneelta oikeesti löytyy...on ehkä mun mielestä se mihin niin kuin poliisin ainoastaan pitääkin siellä niin kuin esitutkintavaiheessa puuttua. (S3)
- ...sit jos puuttuu se niinku tietotekninen näyttö et se on vaikka, mul on joku juttu ollut jossa se tais olla henkilötoistelua, että joku on nähnyt toisen puhelimessa tällöistä CAM-materiaalia. Sit kuullaan vaan sitä henkilöä joka sanoo et kyllä siellä oli puhelimen kuvassa joku lapsi, mut sit sitä kuvaa ei oo löytynyt syystä tai toisesta tai sitä koko puhelinta ei oo löytynyt, niin se nyt harvoin sit, jos hlö kiistää, niin et se niinku riittäis. (S5)

Yhteisellä suostumuksella tapahtuneen yhdyntän kuvantamisen tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä (RL 20:19, 723/2022) ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta (RL 20:21, 723/2022). Lain muutos tuo yksittäisen kuvan ja kuvatallenteen levittämisen tunnusmerkistön mukaisesti rangaistavuuden piiriin. Lain muutos ei vaikuttaisi tämän tapauksen käsittelyyn, koska todistelussa ei ole saatu kerättyä näyttöä kuvan tai tallenteen olemassa olosta. Tapauksessa rikosprosessi on päättynyt näytön puutteeseen, eli riittämättömään todisteluun.

4.2.3 Ei näyttöä kuvaajasta tai levittäjästä sosiaalisessa mediassa

Tapausselostus: Nuori aikuinen ja 17-vuotias lapsi ovat kuvanneet yhdyntänsä Snapchat sosiaalisen median sovellukseen. Videota on lähetetty lähipiiriin. Asiassa on syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18, 650/2004) ja hallussapidosta (RL 17:19, 540/2011). Asiassa riidanalaista ja epäselvää on, kumpi lopulta tallenteen kuvasi ja lähetti eteenpäin. Asiassa syyttäjä on päättänyt, että asiassa ei ole esitetty riittävää näyttöä syytteen nostamiselle.

Esitutkinnassa on esitetty henkilötodistelua asianomistajan, rikoksesta epäillyn ja todistajan kertomuksilla. Todistustositteikkana esitetään reaalityodiste 10. sekunnin Snapchat -video pariskunnan yhdyntästä. Asiassa on riidatonta, että yhdyntä on tapahtunut ja siitä on lyhyt videotallenne. Yhdyntä ja siitä kuvattu video ei itsessään ole rikos, jos teot on tehty yhteisellä hyväksynnällä.

Asiassa riidanalaista ja epäselvää on se, kuka tallenteen on kuvannut ja levittänyt. Henkilötodistelussa asianomistaja ja todistaja ovat kertoneet mieltäneensä, että rikoksesta epäilty kuvasi tallenteen. Heidän kertomuksissaan on kuitenkin todettu olevan selkeitä ristiriitoja ja puutteita verrattuna siihen mitä reaalityodiste eli tallenne osoittaa. Tallenteessa kuvataan vain rikoksesta epäiltyä. Videotallenne tukee täysin rikoksesta epäillyn kertomusta tapahtumien kulusta. Todistaja kertoo saaneensa tallenteen epäilyltä. Epäilty puolestaan kertoo todistajan saaneen tallenteen asianomistajalta ja epäilty itse sai tallenteen asianomistajan sisarukselta. Näin ollen, videon levittämisen ja valmistamisen osalta kerätty näyttö osoittaa tekijäksi paremminkin asianomistajan, kuin epäillyn. Esitutkinnassa kerätyn näytön perusteella asiassa ei ole todennäköisiä syitä, eli riittävää näyttöä syytteen nostamiselle epäiltyä vastaan. Päätöksessä ei oteta kantaa CSAM-materiaalin hallussapitoon.

Tapausta voidaan lähestyä myös toisesta näkökulmasta, jonka mukaan syytteen nostamiselle ei olisi myöskään perusteita. Hallituksen esityksen (HE 6/1997) mukaan yhden tallenteen levittäminen ei täytä levittämisen laaja-alaisuuden ja jatkuvuuden tunnusmerkistöä.

Aluesyyttäjien teemahaastatteluissa syyttäjiltä kysyttiin: Miten he näkevät hallituksen esityksessä kirjatun yhden kuvan levittämisen, toimiiko se enää nykypäivänä halutulla tavalla? Syyttäjät tunsivat kyseisen hallituksen esityksen hyvin ja esityksen pohjalta oli tehty esitutkintaan vaikuttavia linjauksia. Osa syyttäjistä myös mainitsi, kuinka rikoslain sääntelyn muutos korjaa yhden kuvan levittämisen ongelman.

- ... seksisyyttäjien ja seksuaalirikosporukan kanssa on sovittu, että he tappavat poliisin päätöksellä ainakin KRP:stä tulevat vihjeet, joissa on epäily yhden tai kahden kuvan levittämisestä, koska hallituksen esityksen mukaan levittämislä edellytetään jonkinlaista laajuutta tai jatkuvuutta. Me ollaan palaveerattu siitä. (S2)
- Me tästä varmaan juurikin jossain viimeisimmässä palaverissa silloin päästiin linjana siihen, että kun siellä laissa lukee se vielä tällä hetkellä, tätä korjaantuu uudistuksessa, mutta tällä hetkellä vielä se yhden kuvan hallussapito ei ole rikos. Sen on lainsäätäjä viisautessaan näin päättänyt, niin niiltä osin todella pitkään pallolettiin poliisin kanssa siitä, että mitä meidän kuuluu tehdä ja silloin todettiin, että et kun sähän et voi olla varma et siellä on vain yksi kuva, niin sitten poliisin ois niin kuin pakko tutkia ne koko laitteet. Mut sit jos sieltä löytyy vain yksi kuva niin tutkinnanjohtaja voi tehdä päätöksen, että kyseessä ei ole rikos ja ne vois päättää sen tutkinnan itse. (S3)

Yhteisellä suostumuksella tapahtuneen yhdyntän kuvantamisen tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä (RL 20:19, 723/2022) ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta (RL 20:21, 723/2022). Lain muutos tuo yksittäisen kuvan ja kuvatallenteen levittämisen tunnusmerkistön rangaistavuuden piiriin, joten tapauksessa esiintynyt yhden kuvan levittämisen problematiikka poistuisi. Lain muutos tuskin vaikuttaisi tämän tapauksen käsittelyyn, koska todistelussa

ei ole saatu kerättyä riittävää näyttöä kuvan valmistajasta tai levittäjästä. Tapauksessa rikosprosessi on päättynyt näytön puutteeseen, eli riittämättömään todisteluun.

4.2.4 Viranomaisten kyvykkyys arvioida digitaalista näyttöä

Tapausselostus: Sosiaalisen median alustat KIK ja Snapchat ovat ilmoittaneet NCMEC-yhteistyö taholle suomalaisesta käyttäjästä, joka jakaa alustoilla CSAM-materiaalia. KRP on saanut kansainväliseltä kumppanilta käyttäjätunnuksesta tiedot ja saattanut asian edelleen paikallispoliisille esitutkintaan. Asiassa on syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan törkeää levittämisestä (RL 17:18a, 650/2004) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan hallussapitoa (RL 17:19, 540/2011). Esitutkinnassa on kerätty reaalityodisteina NCMEC-raportti, käyttäjätunnuksen liittymätiedot sekä päätelaitetutkimuksen raportti. Henkilötodisteluna on hankittu rikoksesta epäillyn kuulustelu. Alaikäinen epäilty kiistää teon, vaikka laite-etsinnässä hänen puhelimestaan on takavarikoitu CSAM-materiaalia. Syyttäjä katsoo, että esitutkinnassa ei ole osoitettu toteen kuvien jakamista. Esitutkinnassa ei ole myöskään näytetty toteen hallussapidon tahallisuutta. Syyte jätetään nostamatta, koska ei ole olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

Syyttäjän päätös on tapauksen analysoinnin kannalta haastava ymmärtää, etenkin kun opinnäytetyössä ei ole ollut mahdollista tutustua tarkemmin esitutkinnassa kerättyyn todisteluun. Esitetyn näytön voisi olettaa riittävän ainakin syytteen nostamiseen. Kynnys esitutinnan aloittamiseen, esitutinnan saattamiseen syyteharkintaan, syyteharkinnan tekeminen, oikeuden suullinen pääkäsitely ja tuomion julistaminen ovat kuin portaat. Jokainen porras vaatii edellistä askelmaa uskottavampaa ja oikeusvarmempaa syyllisyyden toteennäyttämistä. Päätöksessä on ikään kuin hypätty syyteharkinnasta suoraan tuomion julistamiseen, jossa edellytetään, ettei epäillyn syyllisyydestä saa jäädä varteenotettavaa epäilystä.

Tapauksessa CSAM-materiaalia löytyi kahdesta eri sosiaalisen median palvelusta, joiden on osoitettu olleen epäillyn käyttämiä. Todiste on vähintään tukiäyttöä todistustositseikoista, eli aputositseikka. Samainen CSAM-materiaali takavarikoitiin epäillyn hallinnoimasta matkapuhelimesta, joka on myös vähintään aputositseikka. Materiaalin sanotaan olleen laitteen muistista taltioituja esikatse-lukuvia, ei kuvia, joita olisi todella taltioitu käyttäjälle haltuun. Reaalityodisteet osoittavat todistustositseikkana CSAM-materiaalin törkeän jakamisen tapahtuneen ja epäilyn todennäköisen syyllisyyden osalta tunnusmerkistön mukaisen teon täyttyneen. NCMEC-raportti todentaa kuvien jakamisen alustalla, koska se sisältää tiedot alustasta, aikaleimoista, käyttäjätunnuksesta, käyttäjätunnuksen liittymätiedoista ja tiedostoista, joita jako alustalla on sisältänyt. Epäillyn matkapuhelimeen tehdyn päätelaitetutkimuksen raportti osoittaa sieltä löytyvän viitteitä samoista kuvista kuin NCMEC-raportissa.

Syyttäjän mukaan henkilötodistelulla ei ole saatu selvitystä, miksi puhelimen muistissa on kiellettyjä kuvia. Syyttäjä toteaa, että henkilötodistelussa ei ole saatu vastausta kuka kielletyt kuvat on sosiaalisten median alustalle lähettänyt, eli jakamisen todistaminen on jäänyt toteennäyttämättä.

Päätöksen lukijalle ei selviä, eikö asiaa ole esituskinnassa kysytty, vai onko epäilty käyttänyt oikeuttaan olla myötävaikuttamatta rikosepäilynsä? Syyteharkinnan kannalta epäillyn lausumalla tai lausumatta jättämisellä ei pitäisi olla suurta merkitystä, ottaen huomioon hänen lailliset oikeutensa. Jos syytteen nostamiseen vaadittaisiin epäillyn täysi tunnustus, tuskin mitään asiaa saataisiin koskaan tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Päätös syyttämättä jättämisestä on perusteltava. Perusteluista on ilmevä ne seikat ja todisteet sekä näytön arviointi ja oikeudellinen päättely, joihin päätös perustuu (ROL 1:6a, 670/2014). Syyttäjä on katsonut, että asiassa ei ole todennäköisiä syitä epäillä rikoksesta epäiltyä CSAM- kuvien törkeästä levittämisestä. Edellä kuvattu näyttö ei ole syyttäjän näkemyksen mukaan riittävä. Syyttäjälle on jätetty lainsäädäntöön varsin laaja valtuutus subjektiivisen näkemyksen toteuttamiseen syyteharkintaa tehdessään. Herääkin kysymys siitä, jos henkilötodistelussa ei saada asiaan riidatonta selvitystä, minkälainen tosiseikka, aputosiseikka tai todistelu olisi tapauksessa ollut riittävä, jotta syytteen nostamisen kynnyks olisi ylittynyt? Tuomioistuin tuntee kyllä lain (Jura novit curia), mutta onko oikeudellisista asioista päättävillä tahoilla itsellään riittävää ymmärrystä digitaalisen todistelun kyvykkyydestä, eli mikä todistelu on mahdollista ja mikä ei ole mahdollista.⁴⁵

Aluesyyttäjien teemahaastatteluissa kysyttiin: Onko viranomaisilla mielestäsi riittävää kyvykkyyttä arvioida digitaalisen todistelun näyttöä? Syyttäjien näkemyksen mukaan viranomaiset ovat veloitettuja ottamaan selvää asiasta, jota käsittelevät. Vastaavalla tavalla syyttäjät olivat oman työnsä kannalta sitä mieltä, että digitaalisen kehityksen mukana on pakko pysyä.

- Mä nään sen ehkä niin, että syyttäjän tulee ymmärtää mistä hän rangaistusta vaatii ja mistä asiassa on kyse, niin syyttäjän tehtävä on siinä kohtaa esitellä se asia ja esittää se niin, että kukaan tuomari ei tee päätöstä niin ettei hän ymmärrä mistä on kyse. Eli nimenomaan otetaan asiasta selvä ja kerrotaan sille puheenjohtajalle, mistä tässä asiassa on kyse ja tota tuomari sitten sillä nojalla tekee sen päätelmän, että mitä tässä asiassa on pidettävä totena ja onko tässä syyllistytty rikokseen vai ei, eli syyttäjä istuu sen asian päällä siten et hän pystyy sen asian esittämään myös tietoteknisestä vähän valveutumattomalle henkilölle...toivoisin kovasti että viranomaiset kiinnittää huomiota paitsi esituskinnan puolella, että on ammattitaitoiset tutkijat ja tutkinnanjohtajat jotka ymmärtää näitten asioiden päälle myös mut, että myös syyttäjät omaavat sellaisen taidon ja tiedon että tieto kulkee eri sidosryhmien välillä että me tiedetään pinnalla olevista trendeistä myös tällä päässä. Mut ennen kaikkea tuo lainsäädäntö, että meidän on ennen kaikkea

⁴⁵ Jura novit curia viittaa siihen, että tuomioistuin on velvollinen tuntemaan lain ja soveltamaan sitä viranpuolesta sen käsiteltävänä olevaan asiaan.

pakko siis osaamisella paikata sitä mitä lain muutos tässä kentässä aiheuttaa. Me olemme aina tunnetusti askelen jäljessä ja tota silloin meidän on oltava entistä osaavampia ja meillä on oltava rahkeet puuttua tähän kyber puoleen paitsi tällä saralla niin myös muillakin rikos osa alueissa. Meidän täytyy saada haltuun tämä digitaalinen maailma siten kuin se meidän vastapelurimme ovat jo tehneet. (S1)

- No ainakin seksuaalirikos porukka, siel on osaavia henkilöitä ja siel se on varmasti kohdallaan, mutta sitten mä en tiedä miten se on järjestetty muissa laitoksissa. Onko siellä vielä vallallaan tää kauhea ajatus, et kaikki tutkii kaikkee. Et tää on niin oma spesialitetti, tähänkin pitäis pystyä erikoistuun. (S2)

Tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, asiassa on syytä epäillä Törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittamisestä (RL 20:20, 723/2022) ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta (RL 20:21, 723/2022). Lain muutos ei vaikuttaisi tapauksen käsittelyyn.

4.2.5 Maksun tai sivustolle pääsyn todistaminen

Tapausselostus: Vanhus oli toistuvasti käynyt kirjaston tietokoneella sivustoilla, joissa esiintyi alastomien lasten kuvia. Asiassa on syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa (RL 17:19, 540/2011). Reaalitodistelussa on esitetty kirjaston valvontakameran kuvia, joista voi todeta tietokoneen ruudulla näkyvän CSAM-materiaalin. Esitutkinnassa ei ole pystytty selvittämään, mistä sivustoista on tosiasiallisesti ollut kyse ja kuinka usein teot ovat toistuneet. Henkilötodisteluna on rikoksesta epäillyn kuulustelukertomus. Epäilty on kertonut käyneensä toistuvasti kirjaston koneella katsomassa aikuispornoa. Hän on edennyt linkistä toiseen ja lopulta päätenyt noin 10-vuotiaita lapsia esittävän seksuaalisen materiaalin pariin.

Syyttäjä tekee syyttämättä jättämispäätöksen, koska esitutkinnassa ei ole tullut riittävästi ilmi millä sivustoilla epäilty on vierailut ja mitä toimia hänen on pitänyt tehdä päätyäkseen CSAM-materiaalin pariin. Syyttäjä päättää jättää epäillyn tällä kertaa syyttämättä, koska ei ole riittäviä todennäköisiä syitä sen tueksi, että hän olisi syyllistynyt sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoon.

Päätöksessä esiintyy mielenkiintoisesti syyttäjän sanavalinnat, ”millä sivustoilla epäilty on tällä kertaa vierailut ” ja ”jätän syytteen tällä kertaa nostamatta”. Sanat osoittavat syyttäjän mittavaa harkintavaltaa. Asiassa on riidatonta, että epäilty on päätenyt katsomaan CSAM-materiaalia. Epäselvää asiassa on, onko kirjaston koneelta katsottu CSAM-materiaali hallussapidon tunnusmerkistössä tarkoitettua kielletyn kuvan hallussapitoa. Esitutkinnassa ei ole pystytty osoittamaan millä sivustolla CSAM-materiaalia on katsottu, joten ei tiedetä mitä toimia vastaajalta sivustolla edellytetään. Lain edellyttämää ”maksua tai sopimista kuvan tarjoajan kanssa” ei ole esitutkinnassa osoitettu tapahtuneen. Vedenjakajalla ollut syytteen nosto on ollut perusteltavissa suuntaan tai toiseen ja syyttäjä on

arvioinut asian lopulta epäillyn eduksi. Syyttömyysolettama on rikoksesta epäillyn oikeusturvan kannalta yksi merkittävin peruseriaate (ETL 4:2, 805/2011). Se, millä sivustoilla CSAM-materiaalia on katsottu, vaikuttaa (vanhan lain) teon tunnusmerkistön täyttymiseen, koska täyttymisen edellytyksenä on katsomisen maksullisuus tai sopimusehtojen hyväksyntä. Syyttäjän ajatuksena on, että esitutkinnassa ei ole osoitettu riittävästi teon tahallisuutta ja niitä toimia mitä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon (RL 17:19,540/2011) tunnusmerkistötekijät edellyttävät.

Tässä tapauksessa todistelulla osoitettiin linkkien toistuvaa avaamista ja CSAM-materiaalia sisältäneet kuvat näyttöpäätteellä, mutta ei sitä edellyttikö kuvien katsominen aktiivista pyrkimystä niiden näkemiseen eli maksua tai sopimista. Rikoksen tunnusmerkistö ei edellytä CSAM-materiaalin tallentamista tai haltuun ottamista. Riittää että materiaali on hänen käytettävissään tietokoneen tai muun teknisen laitteen välityksellä ilman laitteelle tallentumista. Merkittävä seikka on tekijän aktiivisuus, sivustosta maksaminen tai sopiminen.

Syyttäjien teemahaastattelussa ilmeni erityinen epäkohta, joka liittyy kiellettyjen kuvien hallussapitoon. Kysymys on siitä, että tekoa ei voitaisi pitää rangaistavana, jos henkilö ei kuvia katsellessaan lataisi niitä omalle koneelle, mutta ne ovat kuitenkin löydettävissä koneen välimuistista ja katseltavissa jälkikäteen. Tietoteknisesti kyvykkäät henkilöt kehittävät jatkuvasti uusia tapoja kiertää rikoksen tunnusmerkistötekijöitä, mikä tekee todistelusta haastavaa ja jatkuvasti muuttuvaa.

- Haluan vielä nostaa esiin mitä tulee näihin hallussapidon rikoksiin, joissa hallusta löytyy thumpneil esikatselukuvia. Niin olen itse sitä mieltä, että mun mielestä on käsittämätöntä jos sä katselet näitä, niin joo sä et lataa näitä netistä mut et riippuen epäillyn tietoteknisestä osaamisesta joka kasvaa aivan jatkuvasti, meillä on jo diginatiiveita jotka ovat rikosoikeudellisesti vastuussa, niin heillä on tietämys siitä, että kun he avaavat jonkun tiedoston, että siitä tulee välimuistiin se väliaikaistiedosto jota voi katsella jälkikäteenkin, niin joissain tilanteissa erityisen tapauskohtaista harkintaa siitä, että ruvetaanko puhumaan hallussapidosta. Sulla olla koko galleria siellä väliaikaistiedostossa ja sitä ei pidettäisi hallussapitona. (S1)

Vanhuksen vierailua tunnistamattomilla verkkosivuilla arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa (RL 20:21, 723/2022). Säännöksen soveltamisalaa kuvan hallussapidon osalta laajennetaan kattamaan myös tarkoituksellinen pääsyn hankkiminen lasta seksuaalisesti esittävään materiaaliin muutoin kuin maksua vastaan tai sopimalla. Näin ollen rangaistavuus koskisi siten myös esimerkiksi internet-sivustoja, joihin pääsyä ei ole rajoitettu. Ratkaisevaa on selvittää hallussapitäjän motiivi (tahallisuus) ja teemoittaa todistelu motiivin osoittamiseksi.

4.2.6 Suuret kuvapaketit ja tahallisuuden todistelu

Tapausselostus: Rajoitettavaksi esitetyssä tapauksessa on syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18, 650/2004). Tapauksessa kanadalainen KIK-sosiaalisen median alustan ylläpitäjä on toimittanut Suomen keskusrikospoliisille tietopaketin epäilyistä CSAM-levittäjistä Suomessa. KRP on selvittänyt CSAM-materiaalia viestialustalla levittäneen henkilön puhelinnumeron. Henkilö on kuulusteluissa myöntänyt vastaanottaneensa 40 gigatavun ”pornopakettin” KIK-alustan ryhmässä. Epäilty on kertomansa mukaan katsonut osittain tietosäilyä ja jakanut paketin edelleen. Hän ei ole havainnut viitteitä kielletystä materiaalista. Rikoksesta epäillyn mukaan nykyään on kovin tavallista vastaanottaa ja jakaa suuria tietomassoja eri sosiaalisen median alustoilla. Rikoksesta epäilty kertoo, ettei ole tietoinen koko paketin sisällöstä, eikä hän ole tahallaan pyytänyt tai edelleen lähettänyt kiellettyä materiaalia.

Tapauksessa on kerätty henkilötodisteluna rikoksesta epäillyn lausuma, sekä reaalityodisteena sosiaalisen median ylläpitäjältä tieto suomalaisesta levittäjästä. Asiassa on riidatonta, että kiellettyä materiaalia on ollut hallussa ja sitä on jaettu eteenpäin. Riitaisaa asiassa on se, oliko epäillyn teot tahallisia ja olisiko epäillyn pitänyt tietää mitä hänellä tosiasiallisesti on hallussaan ja jaossa. Kerätyn näytön perusteella tutkinnanjohtaja on arvioinut, ettei prosessissa tulisi saamaan näyttöä teon tahallisuudesta tai tahattomuudesta. Syyttäjä yhtyy esitettyyn näkemykseen. Esitutkintaa jatkettaessa ei todennäköisesti olisi saatu kerättyä sellaista näyttöä, joka olisi osoittanut epäillyn tahallisuutta tässä asiassa. Suuret kuvapaketit, jotka sisältävät muutakin kuin kiellettyä sisältöä, tarjoavat vaihtoehtoisen selityksen kielletyn materiaalin hallussapidolle ja levittämiseksi. Tapauksen henkilötodistelussa esitetty väite tietämättömyydestä on poistanut hallussapidon ja levittämisen tahallisuuden.

Aluesyyttäjien teemahaastattelussa ei ole suoraan kysytty yllä kuvattua tapahtumasta. Aluesyyttäjille esitettiin kysymys: Poistaako epäillyn tietämättömyys käsityksesi mukaan epäillyn hallussa olevasta CSAM-materiaalista sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon (RL 17:19, 540/2011) tai sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen (RL 17:18, 540/2004) tahallisuuden ja siten teon rangaistavuuden? Kysymyksellä on haluttu arvioida tilanteita, joissa epäilty esittää väitteen suurista tiedostoista, joiden sisällöstä hänellä ei ole oman kertomansa mukaan tietoa. Syyttäjien vastauksista selviää, että vastaväitteet kuten tietämättömyys edellyttää vaihtoehtoisten tapahtumainkulkujen selvittämistä. Kiinnittämällä huomiota aputositseikkoihin on mahdollista osoittaa tietämättömyys vääräksi lausumaksi. Aputositseikat eivät suoraan osoita teon tunnusmerkistöistä, mutta niillä on mahdollista sitoa kokonaisuuksia yhteen.

- Tässä kohtaan päästään varmaan siihen, että meillä on todennäköiset syyt jostakin syyllisyyden tueksi ja sen jälkeen me aletaan katsoon, onko meillä vaihtoehtoisia tapahtumain kulkua jotka sitten horjuttaa tavallaan sitä varten otettavan epäilyksen, eli tuomitsemiskynnyksen vaihetta, ja siinä kohtaa voidaan toki

heittää väite ”otin iso paketin vastaan, en tiennyt mitä siellä on ja kun latasin paketin, vahingossahan se siinä latasi myös jollekin toiselle mun kautta , eli siidasin ja liidasin eteenpäin sitä samalla kun itse latasin sitä, ja tässä kohtaa en tiedä, kuinka hyvin menee edes oikeudessa läpi se että vertaisverkon käyttäjä ei ymmärtäisi levittävänsä samaan aikaan kun hän lataa, jos asetuksista sitä ei ole poistettu päältä ja tota tässä korostuu sen muun oheismateriaalin vaikutus...tavallaan tuolla väitteellä en näe menestymisen mahdollisuuksia.(S1)

Tapaus osoittaa myös sen, kuinka helposti CSAM-materiaali leviää henkilöltä toiselle. CSAM-materiaalia ei välttämättä tarvitse edes etsiä. Materiaalia voidaan jakaa isojakin määriä tavallisen viestisisällön joukossa myös henkilöille, jotka eivät sitä ole pyytäneet.

Aluesyyttäjiä teemahaastatteluissa aiheesta ei esitetty suoraa kysymystä. Teemahaastatteluissa ajaututtiin kuitenkin usein pohtimaan sosiaalisen median alustoilla tapahtuvaa viestien ”pakkovastautta”. Asia nähtiin ongelmallisena, koska materiaalin levittäminen on niin helppoa. Painoarvoa annettiin sille, mitä mahdolliselle kuvalle tai videolle on tehnyt sen jälkeen, kun vastaanottaja on viestin avannut ja tunnistanut sen kielletyksi materiaaliksi. Huomiota kiinnitetään esimerkiksi siihen, säilyttikö vastaanottaja kuvan, poistiko sen, jokoiko kuvan edelleen tai poistuiko hän kyseisen materiaalin vastaanottamiseen liittyvästä ryhmästä. Käytös todistaa apotosiseikkana henkilön teoista ja tekemättä jättämisistä.

- Siinä ei ole varman kyse siitä, tai sanoisin että se on tapahtunut oikeudettomasti, tai tahallaan. Eihän se tietty laillistakaan oo, et kyl se varmaan menee samalla tavalla siihen tahallisuuteen, eli poistaa sen tahallisuuden, mut siinä pitää antaa painoarvo sille et mitä sen jälkeen tavallaan tapahtuu et jos ei poista sitä kuvaa tai antaa sen olla tai pysyy siellä ryhmässä ja vastaanottaa lisää niitä kuvia että kyl semmonen, ensimmäinen kuva on uskottava, et silloin ei toimi tahallisesti mut alkaa availemaan lisää saman kaverin lähettämiä kuvia niin kyl sit puhutaan rikoksesta mielestäni. (S5)

Tietämättömyyden ja tahallisuuden todistelun tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä (RL 20:19, 723/2022) ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta (RL 20:21, 723/2022). Oikeusministeriön mietinnön (2020:9) mukaan uusien säännösten soveltamisen edellytyksenä olisi kuitenkin se, että tekijän tarkoituksena on ollut pääsyn hankkiminen materiaaliin. Tapauksessa epäilty kiistää halunneensa hankkia CSAM-materiaalia, vaan kertoo sen tulleen muun materiaalin mukana. Uusilta tekemuodoilta edellytettäisiin näin ollen korostettua tahallisuutta. Rangaistavaa ei liioin olisi pääsyn hankkiminen lasta seksuaalisesti esittävään materiaaliin vahingossa,

kuten tässä tapauksessa väitetään tapahtuneen. Todistelun kannalta keskeisintä olisi hankkia sel- laista näyttöä epäillyn teoista (aputositseikka), josta voitaisiin päätellä esimerkiksi vierailujen toistu- vuutta tai hakusanoja, joilla materiaalia on päädytty hankkimaan.⁴⁶

4.2.7 Henkilön iän arviointi todistelussa

Tapausselostus: Tapauksessa aikuinen on luovuttanut puhelimensa perheen sisällä toiselle per- heenjäsenelle, joka puhelinta tutkiessaan on havainnut sen sisältävän arveluttavaa materiaalia ja ilmoittanut asiasta poliisille. On syytä epäillä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän ku- van hallussapidosta (RL 17:19, 540/2011). Esitutkinnassa poliisi on kerännyt aineellista todistelua. Oikeustositseikkana esitettävänä todisteena puhelimen muistissa olevista tiedostoista on paljastu- nut jonkin verran pornografista materiaalia, mutta ei selvästi sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa lasta esittävää kuvamateriaalia. Yhden Snapchat -tallenteen sisällössä nuori henkilö laittaa tekope- niksien suuhun. Kuvasta ei pysty vahvojen filttareiden vuoksi arvioimaan henkilön tarkkaa ikää. Esi- tutkinnassa ei ole kerätty henkilötodistelua, eli osallisia ei ole kuultu. Tutkinnanjohtaja arvioi, että esitutkinnassa ei tulisi saamaan näyttöä epäillyn syyllisyydestä ja esittää syyttäjälle esitutkinnan rajoittamista. Syyttäjä hyväksyy poliisin esityksen rajoittamisesta. Esitutkinta lopetetaan, koska tä- hän asti suoritettujen esitutkintatoimenpiteiden perusteella on varsin todennäköistä, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta ei näyttöä -perusteella.

Tapaus nostaa pohdintaan, kuinka teon tunnusmerkistössä edellytetään tahallisuuden toteennäyt- tämistä eli sitä, että henkilö todella on tietoinen siitä, että hän oikeudettomasti pitää hallussaan kiel- lettyä materiaalia. Ilmeisesti esitutkinnassa on arvioitu, että ei olisi mahdollista selvittää kenen omistuksessa puhelin on ollut, silloin kun kiellettyä materiaalia on puhelimeen hankittu ja kuka tai ketkä ovat olleet tietoisia, että puhelimesta on ollut kiellettyä materiaalia. Näin on päädytty esittä- mään esitutkinnan rajoittamista, ei näyttöä -perusteella. Opinnäytetyössä käytössä olevasta materi- aalista ei ole pääteltävissä, onko kuvaa luokiteltu tai uhria pyritty tunnistamaan. Myös tapauksessa mainittu kuvassa esiintyvän henkilön iän määrittäminen voi aiheuttaa todistelulle ongelmia.

Aluesyyttäjien teemahaastatteluista oli poimittavissa lausuma aihepiiriin liittyen. Syyttäjällä oli oma- kohtainen kokemus näytön riittämättömyydestä tapauksessa, jossa ei ollut esitetty todistelua ku- vassa esiintyvän henkilön iästä.

- ...on kokemus siitä, et sen henkilön ikää ei pystytty selvittämään ja ei ollut mitään sellaista tietoa mikä olisi osoittanut, muuta kuin sitten tämä arvio, että kyseessä on varsin todennäköisesti lapsi. Mut kun mi- tään muuta selvitystä ei ollut niin epäillyn väitettä vastaan ja väite siitä, että hän on sen ihan normaaleilta

⁴⁶ Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus 2020, s. 202.

pornografian sivuilta ottanut sen videon itselleen, eikä ole mitenkään otsikostakaan päätellyt, että tämä olisi ollut jotakin laitonta niin ei se näyttö sitten riittänyt. (S1)

Tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta (RL 20:21, 723/2022). Lain muutos muuttaa kuvasisällön arvioinnin kriteerit sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta lasta seksuaalisesti esittäväksi. Tapauksessa tutkinnanjohtaja on arvioinut, ettei kuvasisältö loukkaa sukupuolisiveellisyyttä. Kuvasisältö on voinut kuitenkin kokonaisuutta arvioitaessa olla lasta seksualisoiva. Säännös ei edellytä tarkan iän määrittämistä. Rikosta on syytä epäillä, kun tallenteessa esiintyvä henkilö vaikuttaa lapselta. Lapsena pidetään kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Uuden lain kahden vuoden rangaistusmaksimi (RL 20:21, 723/2022) mahdollistaisi asiassa tiettyjen pakkokeinolain 10.luvun menetelmien käytön, jotka mahdollistavat lisäselvitysten hankinnan, mikäli asiakokonaisuus sitä edellyttää.

4.2.8 Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja lapsen etu

Tapausselostus: Tapauksessa alaikäinen on ottanut itsestään alastonkuvia, joita hän on lähettänyt eri otteissa usealle henkilölle, jotka ovat olleet hänen tulevia ex-kumppaneitaan (2017). Hieman myöhemmin, kuvista on perustettu Instagram-sosiaalisen median tili, jossa asianomistajan kuvia (6–7 kpl) on esitelty. On syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen rikosta (RL 17:18, 650/2004).

Esitutkinnassa on kerätty henkilötodistelua kuulemalla asianomistaja (2018) ja yksi rikoksesta epäilty. Lisäksi on puhutettu kaksi muuta epäiltyä. Kukaan ei ole myöntänyt perustaneensa Instagram-tiliä. Esitutkinnassa on pyritty keräämään aineellista todistelua siitä, kuka on luonut kiellettyt kuvat sisältävän Instagram-tilin. Tietopyyntöä ei ole voitu toteuttaa niillä tiedoilla, jotka tietopyynnössä on annettu. Asianomistaja on kuultu uudelleen (2019) lisäselvityksen saamiseksi. Asianomistaja on tuolloin ilmoittanut, ettei muista enää koko tapausta ja hänen mielestään koko asian voisi antaa jo olla. Tutkinnanjohtaja on esittänyt tutkinnan rajoittamista (2019), koska on arvioinut, että asiaan ei voida saada näyttöä epäillyn syyllisyydestä. Syyttäjää on hyväksynyt poliisin esityksen. On varsin todennäköistä, että syyttäjää tulisi jättämään syytteen nostamatta näytön riittämättömyyden vuoksi.

Tapaus saa pohtimaan kuinka haastavaa on kerätä näyttöä digitaalisesta toimintaympäristöstä. Tässä tapauksessa ei ole saatu kerättyä yksilöivää tietoa siitä, kuka on luonut sosiaalisen median alustalle asianomistajan kuvia esitelleen tilin. Kaikista tietoverkoissa tehdyistä toimista jää aina jälki. Kysymys on, osataanko jälki nostaa esiin ja miten todistetaan, kuka jäljen on tosiasiallisesti sinne jättänyt. Tapauksessa asianomistaja on ilmoittanut jo unohtaneensa koko asian ja toivoo poliisin

lopettavan esitutinnan. Tapaus sai pohtimaan myös lapsen tahtoa ja lapsen etua CSAM-rikoksissa.

Aluesyyttäjiille ei esitetty haastatteluissa kysymystä yllä kuvatusta tapauksesta. Sen sijaan heille esitettiin kysymys liittyen suostumuksen merkitykseen ja lapsen etuun. Pitäisikö CSAM-rikosten olla ns. asianomistajarikoksia? Onko lapsen edun mukaista viedä asia rikosprosessin läpi tapauksissa, joissa lapsi itse, hänen puhevaltaansa käyttävä huoltaja tai edunvalvoja haluaa jättää prosessin kesken? Vastauksista käy selväksi, että syyttäjien mielestä CSAM-rikosten ei tulisi olla asianomistajarikoksia. Lapsi tai lapsen huoltaja ei voi arvioida omassa asiassaan, että onko tapaus syytä käsitellä rikosprosessissa vai ei.

- Ei! Ei on ehkä suoraan sen takia, että lapsi ei kyllä osaa oikeasti sanoa kannattaako hänen vaatia rangaistusta vai ei...Jos aatellaan et lapsesta on otettu jotakin niinku tosi kraaveja hyväksikäyttökuvia ja niitä levitetään, niin se on musta sama mitä se lapsi itse haluaa tai ei. Että se lopulta on hänen edun mukaista et se materiaali ei enää niin sanotusti jatkossa leviä kaikkialle ja että ne henkilöt tuomitaan. Mut sit jos hänestä on otettu just joku vaikka poseeraukuva, se ei oikeasti leviä missään netissä niin kun kaikkien maailman pedofiilien haltuun, niin sitten pitää ehkä miettiä onko siinä järkeä viedä sitä loppuun asti, etenkin jos lapsi on niin kuin sanotaan sen jonkun yli 12 v. niin siin vaiheessa sillä on merkitystä mitä hän sanoo. Mut et sen pitää olla aika lievä rikos et sen viittii sit jättää syyttämättä kohtuus perusteella... (S3)
- ...mä sanoisin, että tää rikostyyppi ei ole sellainen rikos, joka sopii asianomistaja rikokseksi. Vaikka mä vahvasti kannatan asianomistaja rikos luokittelua niin silloin kun puhutaan lapsen edusta niin, okei jos sitä valvoo ulkopuolinen, mut näissä tapauksissa mä kokisin jos mulla ois jotakin kuvia jostakin henkilöstä, asianomistajasta, niin ensinnäkin, lapsi ei voi itse arvioida sitä, että onko sitä syytä käsitellä viranomaisten vai ei ja sitten kun mietitään, että jos hänen puhevaltaa käyttää hänen huoltajansa niin mä luulen, että aika moni isä tai äiti sanoo et unohdetaan koko juttu koska jos se unohdetaan niin sitä ei ole koskaan tapahtunut. (S4)

Tapauksessa Instagram-tilillä esitellyt kuvat 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta antaa syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä (RL 20:19, 723/2022). Teon kuvaus täyttää myös vaihtoehtoisia rikosnimikkeitä kuten yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (RL 24:8, 19/2013). Lainmuutos ei tuo muutosta tapauksen käsittelyyn tai todisteluun. Todistellulla pitäisi pystyä näyttämään toteen kuka Instagram-tilin on luonut ja kuka kuvat on alustalle lisännyt nähtäväksi.

4.2.9 Todistelu avoimesta WLANista

Tapausselostus: Tapauksessa Keskusrikospoliisi oli saanut selville IP-osoitteen, josta olisi jaettu törkeää CSAM-materiaalia. Asiassa on syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan törkeää levittämistä (RL 17:18a, 650/2004). Asia on siirretty paikallispoliisiin tutkittavaksi.

Poliisi on esittänyt reaalityodisteluna epäillyn hallinnoiman tietokoneen tutkimusraportin, joka osoittaa, että koneelta ei ole löytynyt CSAM-materiaalia. Henkilöodisteluna on kuultu epäiltyä, joka kiistää teon. Riidatonta asiassa on, että kiellettyä materiaalia on jaettu epäiltyyn osoittavasta IP-osoitteesta. Materiaalin jakamisesta ei ole esitetty yksilöivää näyttöä ja IP-osoite on lähtöisin avoimesta WLANista. Avoin WLAN mahdollistaa kenen tahansa käyttämän verkon lähiympäristössä olevan laitteen liittymisen verkkoon ja sen käyttämisen porttina tietoverkkoihin. Syyttäjä ei nosta syytettä, koska syyllisyyden tueksi ei ole riittävää näyttöä.

Tapaus osoittaa digitaalisesta toimintaympäristöstä kerättävän todistelun perimmäisen heikkouden. Teon yksilöivä näyttö pitäisi kerätä tietoteknisestä raportista. Tapauksessa raportti todistaa vastaajan eduksi, koska näyttöä rikoksesta ei vastaajan tietokoneesta pystytä osoittamaan. Vaihtoehtoisia tapahtuman kulkuja on useita ja aina jää varteenotettava epäily siitä, kuka näppäimistön painikkeita tosiasiallisesti on painellut. Tietoverkoissa tehtyjen rikosten luonnollisten henkilöiden osallisuuden osoittamisen täysin oikeusvarmasti on haastavaa tai jopa mahdotonta.

Tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä (RL 20:20, 723/2022). Lainmuutos ei vaikuta tapauksen käsittelyyn tai todisteluun.

4.2.10 Tahallisuuden todistaminen

Tapausselostus: Keskusrikospoliisin CSE-tiimiltä on jaettu paikallispoliisille tutkittavaksi epäilty rikos, jossa internet-palveluntarjoaja (Facebook) on ilmoittanut suomalaisen käyttäjän tilistä, jolla on jaettu kuva lapsen peniksestä (CAM-kuvien luokittelun taso 1.) Asiassa on syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18, 650/2004). Esitutkinnassa on puhutettu aikuinen nuhteeton tilin omistaja. Puhutuksessa kävi ilmi, että tilin omistajan lapsi, oli vanhempansa puhelimella pelatessaan ottanut itsestään alastonkuvan ja jakanut sen puhelimesta avoimena olleella vanhempansa Facebook-tilillä. Tutkinnanjohtaja on esittänyt rajoittamista, koska epäillyn syyllisyyden tueksi ei olisi saatavissa lisää näyttöä. Syyttäjä hyväksyy esityksen.

Esitutkinnassa saadun näytön perusteella poliisi olisi voinut omalla päätöksellään päättää asian, saattamatta asiaa syyttäjän rajoitettavaksi.⁴⁷ Esitutkintalain mukaan esitutkinta päätetään saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi, jos tutkinnassa on selvinnyt, ettei rikosta ole tehty taikka ettei

⁴⁷ ETL 3:9 Esitutkinta saadaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia. Jos viranomaisen sen perusteella, mitä muussa laissa säädetään, jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikoksesta epäillyn saattamiseksi syytteeseen, esitutkinta toimitetaan kuitenkin vain erityisestä syystä. Tässä pykälässä tarkoitetut päätökset tekee tarvittaessa tutkinnanjohtaja.

asiassa voida nostaa ketään vastaan syytettä tai esittää muuta rikokseen perustuvaa julkisoikeudellista vaatimusta. Tapauksessa oli selvitetty, että teon oli tehnyt alle 15-vuotias lapsi, vailla ymmärrystä mitä hänen itsestään ottama kuva saattaisi aikuisten maailmassa aiheuttaa. Alle 15-vuotias ei myöskään ole rikosoikeudellisesti vastuussa teosta. Aikuinen, jonka tilillä kuva julkaistiin, pystyi antamaan hyväksyttävän selvityksen tapahtumasta.

Tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, asiassa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä (RL 20:19, 723/2022). Kuva lapsen peniksestä voidaan mieltää lasta seksualisoivaksi. Ratkaisevaa on selvittää hallussapitäjän motiivi ja teemotella todistelu motiivin osoittamiseksi.

4.2.11 CSAM-materiaalin levittämisen todistaminen

Tapausselostus: Aikuisen henkilön tietokoneelta oli esitutkinnassa takavarikoitu 32 kpl CSAM-kuvia ja todennettu jakamiseen tarkoitettu erityinen tekninen kyvykkyys. Asiassa on syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18, 650/2004). Epäilty kiistää materiaalin levittämisen. Syyttäjä arvioi esitutkinnassa kerätyn todistelun todeten, että poliisi ei ole pystynyt esitutkinnassa näyttämään toteen CSAM-materiaalin levittämistä. Tekninen kyvykkyys on todistettavasti olemassa, mutta se ei itsessään osoita, että lain tarkoittamaa levittämistä on tosiasiallisesti tapahtunut. Syyte jätetään levittämisen osalta nostamatta, koska ei ole todennäköisiä syitä epäillä henkilön levittäneen materiaalia. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon osalta (RL 17:19, 540/2011) on tehty erillinen päätös.

Tapauksen esitutkinnassa kerätty todiste epäillyn hallusta löytyneestä erityisestä tietoteknisestä kyvykkyydestä jakaa tiedostoja tietoverkoissa, on katsottu olevan se näyttö, joka osoittaa, että epäiltyä on syytä epäillä levittävän CSAM-materiaalia. Tietoteknisellä kyvykkyydellä tarkoitetaan laitteiston teoreettista suorituskkyä jakaa salatuilla jakoalustoilla suurta määrää dataa (hardware/software). Syyttäjän prosessuaalinen totuus ajattelee samaisesta todisteesta, että tekninen erityinen kyvykkyys osoittaa ensisijaisesti kyvystä jakaa tietoverkossa tiedostoja ja vasta toissijaisesti (aputositseikkana), että teknisellä kyvykkyydellä voisi halutessaan jakaa myös CSAM-tiedostoja. Syyttäjä arvioi, että mikään todiste tässä asiassa ei osoita todennäköisin syin syytä epäillä tasoisesti (todistustositseikkana) CSAM-materiaalin tosiasiallisesta levittämisestä, koska CSAM-kuvien jakamista ei ole esitutkinnassa todisteltu ja vain pelkkä tekninen kyvykkyys on osoitettu.

Aluesyyttäjien haastatteluista oli poimittavissa mielenkiintoisia kommentteja aiheeseen liittyen. Vertaisverkot, TOR-verkot, Emule jako-ohjelmat ja erilaiset digitaaliset applikaatiot eivät sellaisenaan

todista kuvien levittämisen tapahtumisesta, mutta ne ovat aputosiseikkoja erityisestä kyvykkyydestä jakaa tai hankkia laitonta materiaalia tietoverkoissa. problematiikasta. Syyttäjien on selvitetävä myös itselleen, miten erilaiset laitteet ja järjestelmät kulloinkin toimivat, jotta voivat argumentoida vastaajan väitteisiin vaihtoehtoisista tapahtuman kuluista.

- ...Et levittäminen näissä varmaan on jos aatellaan, et voi mennä hylkyyn, just et ei pystytä osoittamaan et se henkilö on oikeasti niinkö levittänyt sitä ainakaan tietoisesti koneeltaan. Et kun on näitä Emule ja muita tiedoston jako ohjelmia niin niitä välillä on kaatunut siihen, että sieltä kyllä pystytään osoittamaan, vastaajakin pystyy osoittamaan, et hänellä on ollut niin kuin ne kaikki asetukset laitettuna niin, että hän ei halua levittää sitä materiaalia vaan hän vaan lataa omalle koneelle. Sitä on mennyt hylkyyn siltä osin, että tavallaan kansalaisen ei täytynyt tietää että kun hän lataa omalle koneelle niin hän samaan aikaan saattaa sitä levittää...(S3)
- Itse en ole joutunut vertaisverkon toimintaa selvittämään. Tiedän kyllä että kollegat varmasti sitäkin ovat tehneet, mut itelle ei oo tällaista vertaisverkko levittämisestä tullut vastaan, mutta näitä sosiaalisen median applikaatioiden toimintaa mä olen kyllä joutunut käymään läpi ja niiden niin kuin selvittämään itselleni, miten jonkun pikaviestimien yksityisyys asetuksia on mahdollista säätää, eli onko ollut kyse levittämisestä, onko ollut sillä tavalla muitten saatavilla että kyse on ollut levittämisestä vai onko väitteen mukaisesti laitettu vain itselle näkyviin...Tää lainsäädäntö on pikkasen semmonen, että kuva tai kuvatallenne ei välttämättä, no ne nyt vielä kattaa sen mistä on kyse, mutta tota teko muodot muuttuu ja niistä tulee niin kirjavia ja monipuolisia, että se on itselläni sellainen huolenaihe, et pysytäänkö me ihan oikeesti tässä mukana.(S1)

Tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä (RL 20:19, 723/2022) ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta (RL 20:21, 723/2022). Lain muutos ei muuta teon sisältöä tai todistelua.

4.3 Todistelu tapauksissa, joissa rikoksen syyteoikeus on vanhentunut

4.3.1 Rikosnimike määrittää syyteoikeuden vanhentumisen

Tapausselostus: Alle 15-vuotias oli ottanut itse kuvan, jonka oli lähettänyt Snapchatissa alle 18-vuotiaalle seurustelukumppanilleen. Kumppani jakoi myöhemmin kuvaa WhatsApp-sovelluksella kolmansille osapuolille. Syyttämättäjäättämisen päätöksessä on useita nimikkeitä, joista yhtenä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen (RL 17:18, 650/2004). Syyte on jätetty nostamatta, koska rikoksen syyteoikeus on vanhentunut. Lisäksi teon osalta katsotaan, että kyse on ollut yhden lasta esittävän sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan valokuvan levittämisestä.

Esitutkinnassa on esitetty henkilötodisteluna asianomistajan ja rikoksesta epäillyn kuulustelut. Asianomistaja kertoo heidän olleen seurustelusuhteessa ja että kuva on otettu rikoksesta epäillyn pyynnöstä ja lähetetty kumppanille. Rikoksesta epäilty kiistää tuntevansa asianomistajaa, eikä ole koskaan pyytänyt tai saanut kenenkään kuvia. Henkilötodistelussa on kuultu myös kolme ulkopuolista todistajaa, jotka vahvistavat asianomistajan ja rikoksesta epäillyn olleen aikanaan pariskunta (todistustositseikka). Todistajat kertovat myös kuuluneensa sellaiseen 10–15 hengen ryhmään, jossa asianomistajan kuva oli julkaistu. Todistajat eivät pystyneet sanomaan, kuka kuvan on levittykseen laittanut. Kuvaa oli muokattu useita kertoja alustalla. Kuvan alkuperäisestä levittäjästä ei ole saatu esitutkinnassa näyttöä. On todennäköisiä syitä epäillä alun perin pariskunnan toisen osapuolen ottaneen ja toisen saaneen kuvan, mutta näyttöä siitä kuka kuvan otti ja kuka kuvan lähetti edelleen, ei ole pystytty osoittamaan.

Esitutkinnassa on aputositseikkana ja henkilötodistelun menetelmällä osoitettu asianomistajan ja rikoksesta epäillyn ainakin tuntevan toisensa. Esitutkinnassa on näytetty todistustositseikkana, henkilötodistelun menetelmällä (todistajat) toteen, että asianomistajan kuva on ollut lukuisten eri ihmisten saatavilla sosiaalisen median suljetussa ryhmässä. Syyttäjä arvioi, että levittämisen toteutumisesta ei asiassa ole todisteltu riittävästi syytteen nostamiseksi. Sen sijaan, syyttäjä katsoo asiassa toteutuneen yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen (RL 24:8, 879/2013), josta ankarin rangaistus on sakko. Teosta on kulunut yli kaksi vuotta aikaa, joten syyteoikeus on vanhentunut.

Tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä (RL 20:19, 723/2022) ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta (RL 20:21, 723/2022). Lain muutos tuo yksittäisen kuvan ja kuvatallenteen levittämisen tunnusmerkistön rangaistavuuden piiriin, joten tapauksessa esiintynyt yhden kuvan levittämisen problematiikka poistuisi. Lisäksi lain muutos nostaa seksuaalisen kuvan hallussapidon rangaistusmaksimin kahteen vuoteen, joka pidentää rikoksen syyteoikeuden vanhenemisajan kahdesta vuodesta viiteen vuoteen. Lain muutos toisi tämän tapauksen kohdalla kolme vuotta lisää tutkinta-aikaa.

4.3.2 Todistelun priorisointi ja resurssit

Tapausselostus: Aikuisen hallusta on takavarikoitu puhelimia, joista esitutkinnassa on todennettu 200 CSAM-kuvaa ja kaksi videota. Asiassa on syytä epäillä sukupuoli- ja seksuaaliväkivallasta loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa (RL 17:19, 540/2011). Epäilty on myöntänyt kuvien hallussapidon. Takavarikointi on tehty 21.8.2016. ja rikoksen syyteoikeus on vanhentunut 20.8.2018. Syytettä ei voida nostaa.

Tapauksessa poliisi on suorittanut esitutkintaa, kerännyt välitöntä ja välillistä todistelua henkilötodistelun ja reaalityodisteiden menetelmin. On pystytty osoittamaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon teon tunnusmerkistön täyttyminen ja epäilty tekijä teolle. Syytteen noston esteenä oli kahden vuoden syytteen noston määräaika, josta myöhästyttiin yhdellä päivällä. Kysymyksessä on mitä ilmeisimmin esitutkintaviranomaisen tekemä inhimillinen erehdys.

Tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa (RL 20:21, 723/2022). Lain muutos nostaa seksuaalisen kuvan hallussapidon rangaistusmaksimin kahteen vuoteen, joka pidentää rikoksen syyteoikeuden vanhenemisajan kahdesta vuodesta viiteen vuoteen. Lain muutos toisi tämän tapauksen kohdalla kolme vuotta lisää tutkinta-aikaa.⁴⁸

4.4 Rikos on laadultaan vähäinen

4.4.1 Vähäiseksi arvioidut teot

Tapausselostus: Sosiaalisen median alusta Facebook on tehnyt ilmoituksen kansainväliselle toimijalle (NCMEC) Suomessa asuvasta CSAM-materiaalin levittäjästä. Tämä viesti on välittynyt Keskusrikospoliisille, joka on jakanut tapauksen asuinpaikkakunnan poliisille tutkittavaksi. Asiassa on syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18, 650/2004) ja hallussapidosta (RL 17:19, 540/2011) Esitutkinnassa aikuinen on myöntänyt teon. Poliisi ei ole katsonut tarpeelliseksi kerätä muuta näyttöä, vaan arvioinut henkilötodistelun ja kansainväliseltä kumppanilta saadun raportin riittävän osoittamaan riidattomasti tapahtumien kulun (myönnetty teko).

Esitutkinnassa on todennettu yksi kiellettyä materiaalia oleva video, joten syyte levittämisestä jätetään nostamatta.⁴⁹ Vaihtoehtoinen syyte sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon osalta, jätetään myös nostamatta. Perusteena syyttäjä katsoo kyseessä olevan vähäiseksi katsottava teko, josta vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ei olisi odotettavissa ankaraa rangaistusta kuin lievä sakkorangaistus. Myös rikoksesta epäillyn syyllisyys huomioon ottaen, rikosta on pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä.

⁴⁸ Syyteoikeuden vanhentuminen riippuu siitä, kuinka ankara enimmäisrangaistus laissa on säädetty kysymyksessä olevasta rikoksesta. Vanhentumisaika alkaa kulua pääsääntöisesti rikoksen tekopäivästä.

⁴⁹ (HE 6/1997 vp, s. 147) Hallituksen esityksestä ilmenee, että yksittäisen kuvan tai kuvatallenteen luovuttaminen ei ole rangaistavaa levittämisenä vaan toiminnalta edellytetään jonkinlaista laajuutta tai jatkuvuutta.

Tapausta arvioidessa looginen päättely ajautuu pohtimaan rangaistavuuden käytänteitä. Hallituksen esitys (HE 6/1997) ja oikeuskäytäntö on linjannut, että yhden CSAM-kuvan tai videon levittäminen ja hallussapito ovat käytännössä rangaistuksesta täysin vapaita. Uusi lainsäädäntö muuttaa yhden CSAM-kuvan levittämisen kuulumaan jatkossa lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen (RL 20:19, 723/2022) teon tunnusmerkistöön kuuluvaksi. Uusi lainsäädäntö tulee lisäämään CSAM-rikosten lukumäärää rikosprosessissa. On tarpeen pohtia sakkorangaistuksen käyttämisen laajentamisen mahdollisuuksia, minkä lainsäätäjät on mahdollistanut asettaessaan tekojen rangaistusasteikkoon.

Syyttäjille esitettiin kysymys: Soveltuisiko poliisin sakkomenettely CSAM-rikosten vähäisissä, yksinkertaisissa ja selkeissä tapauksissa?

Aluesyyttäjien mielipiteet kysymykseen vaihtelevat puolesta ja vastaan. Poliisin antamassa sakkorangaistuksessa nähdään uhkia ja mahdollisuuksia. Vähimmäisvaatimuksena edellytetään sakon antamisen tarkkarajaisuutta, uhrin puuttumista, sekä teon vähäisyyttä. Hyötyinä tunnistetaan prosessiekonomisuus.

Poliisilla ei ole toistaiseksi mahdollisuutta antaa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä tai hallussapidosta sakkorangaistusta, joten päätökset asiassa tekee aina syyttäjä. Poliisin järjestelmät eivät tunnista sakkorangaistuksen kirjoittamisen mahdollisuutta. Jos tekoa vertaillaan (benchmarking) esimerkiksi huumausaineen käyttörikokseen, jonka rangaistusasteikko (sakko–6kk) on huomattavasti lievempi, kuin sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon (sakko–1v.), poliisin olisi mahdollista käsitellä huumausaineasia sakkorangaistuksella tai lähettämällä asia syyttäjän syyteharkintaan. Huumausaineen käyttörikosta ei empiirisen kokemuksen mukaan esitettäisi syyttäjälle rajoitettavaksi vähäisenä tekona.

- Lähtökohtaisesti kyllä vastustan tätä sakotus ajatusta. Mikä se vähäinen sit on. Se on kumminkin se kun siel on se kun siel on se yks sama rangaistusasteikko. Mut mä en missään nimessä oo sitä mieltä et pitäis säätää esimerkiksi joku lievä hallussapitorikos joka voitais hoitaa sakkomenettelyssä. Nuoruusperuste kantaa kyl pitemmälle kuin vähäisyysperuste, koska siellä muistaakseni se inkonkreto-rangaistus vois olla jopa 6kk. Se on aikapaljon alaikäisenä tehdyille teolle niin silloin se kantaa kyl paljon pidemmälle perusteluina kun se vähäisyysperuste. Ihan samalla tavalla jos on alaikäisen tapaus on salilla, niin yhtäläillä myös tuomioistuini voi päätyä siihen ratkaisuun et jätetään rangaistukseen tuomitsematta, tosin hän on kyl sit käynyt vähän pidemmälle sitä prosessia. Kyllähän se kuitenkin kun joutuu vähän näkee vaivaa ja tulee häpeän sinne saliin niin toivottavasti se monella nuorella pistää sitten raksuttamaan, että empä sitten enää tee näin.(S2)
- Kyl mä suhtaudun siihen sinänsä positiivisesti, mutta tota kun on ollut tekemisissä näitten sakkomääräysten vahvistamisessa, niin kyl se käytäntö on ihan kansallisesti mitä sattuu. Niinku ylipäätään eri rikoksissa, et siinä pitäis kyl aika tarkat ohjeet antaa minkälaisissa tilanteissa se soveltuu. Varmaan ihan niinku kuvan

tarkkuudella se tota sakkomääräys. Mut lähtökohtaisesti kyllä suhtaudun positiivisesti siihen, et jos yks kaveri myöntää sen ja hänellä on ollut joku kymmenen kuvaa vaikka niin se et se vedetään tän mankelin lävitse et syyttäjä syyttää ja tuomioistuin tuomitsee, niin se ei ehkä oo kovin prosessiekonomista jos se vois saada saman sakkorangaistuksen siitä heti alussa. (S5)

Tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, asiassa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä (RL 20:19, 723/2022) ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta (RL 20:21, 723/2022). Lain muutos tuo yksittäisen kuvan ja kuvatallenteen levittämisen tunnusmerkistön rangaistavuuden piiriin, joten tapauksessa esiintynyt yhden kuvan levittämisen problematiikka poistuisi. Lisäksi lain muutos nostaa seksuaalisen kuvan hallussapidon rangaistusmaksimia kahteen vuoteen, joten sitä ei voi helposti mieltää vähäiseksi teoksi.

4.4.2 Todisteena moraalisesti arveluttavat kuvat

Tapausselostus: Poliisi esittää sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon (RL 17:19, 540/2011) esitutinnan lopettamista vähäisyyden perusteella. Tapauksessa aikuinen on näyttänyt toiselle aikuiselle intiimissä tilanteessa puhelimestaan kaksi kuvaa, jossa esiintyy lapsia alasti.

Esitutkinnassa on oikeustositseikkana kerätty aineellinen todiste, taltioimalla rikoksesta epäillyn puhelimesta mainitut kaksi CSAM-kuvaa. Toinen kuvista on niin sanottu WhatsApp-tarra, joka kuvantaa naisen tai tytön alastonta alavartaloa. Kuvan todenperäisyydestä ei saatu varmuutta ja se voi olla myös digitaalisesti valmistettu (CAM-kuvien luokittelun taso 1.) Toinen kuva on ilmeisesti internetin esikatselukuva kahdesta pienestä pojasta, jotka makaavat maassa alasti ja nauravat (CAM-kuvien luokittelun taso 1.) Esitutkinnassa on kerätty henkilötodisteluna todistajan kuulustelu, mutta rikoksesta epäiltyä ei ole asiassa kuultu. Esitutinnan rajoitusesityksessä WhatsApp-tarran on katsottu olevan siinä määrin epäuskottavan aito, että sen ei ole katsottu olevan CSAM-kuva. Näin ollen esitutkinnassa on esitetty näyttöä yhdestä CSAM-kuvasta. Kuvan on arvioitu esittävän lasta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavalla tavalla (alastomuus), joskaan siinä ei ole katsottu olevan mitään seksuaalista. Aineistosta ei käy ilmi, onko kuvan henkilöitä pyritty tunnistamaan. Syyttäjä hyväksyy poliisin esityksen esitutinnan lopettamisesta vähäisyys perustein. Epäiltyä rikosta on pidettävä lajissaan vähäisenä, eikä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutinnan jatkamista.

Tapaus osoittaa kuinka haastavaa ja harkinnanvaraista kuvatodisteiden käsittely voi olla. Asia ei aina ole välttämättä rikos, mutta se voi kuitenkin osoittautua hiljaiseksi signaaliksi hallussapitäjän mieltymyksistä ja poliisilla on mahdollista tallentaa sähköisiä muistiinpanoja tapahtumasta sekä epäilyistä.

Aluesyyttäjien haastatteluissa pohdittiin moraalisesti arveluttavien kuvien rajanvetoa. Kommenttien perusteella merkityksellisenä nähtiin ensisijaisesti kuvan ottajan tai haltijan motiivi ja tarkoitusperä.

- Kyllähän siinä täytyy joku seksuaalis elementti olla, jos kuvataan hymyileviä lapsia täysissä pukeissa rannalla, niin kyl se on eri asia kuin kuvataan alastomia lapsia. Mä väitän ...et jos niit kuvii alastomista lapsista rannalla alkaa olla kovin runsaasti niin sit se on kyl sille tekijällekin jollain tavalla seksuaalinen. Näin väittäisin ainakin oikeudessa, että nyt nää on muuttunut siihen. Ei nyt kukaan, no, en tiedä meniskö sellainen väite läpi, et kuvaan vain korvapuustia tai herkkuja syöviä lapsia ja ne nyt vaan sattuu olemaan alasti. Et kyl se hänen tietty vietti tai muu suuntautuminen on mun mielestä tollaisissa tapauksissa aika ilmiselvää. (S2)

Tapauksessa esiintyi myös digitaalisesti valmistettu CSAM-kuva. Lähitulevaisuudessa on varsin todennäköistä, että digitaalisesti tuotetun CSAM-aineiston lukumäärä tulee kasvamaan merkittävästi.

Aluesyyttäjille esitettiin kysymys: Kuinka esitutkinnassa tai syyteharkinnassa tulisi suhtautua avoimesti digitaalisesti valmistettuun CSAM-materiaaliin? Aluesyyttäjien kommentteista on ymmärrettävissä, että syyttäjät mieltävät digitaalisesti valmistetun CSAM-materiaalin sisältyvän vaihtelevasti nykyainsäädännön tunnusmerkeihin. Taide ja ilmaisun vapaus voisi olla yksi teon "oikeuttamisen" peruste.

- ...kun tässä ei ole sitä lasta jota on tarpeen suojata, niin näkisin että tässä mennään sitten jo vähän taidteen vapauden ja ilmaisuvapauden puolelle. Että saako tietynlaista taidetta tehdä vaiko ei. Että tota, ongelmallinen kysymys. Itse olen miettinyt miten toimittaisiin kasvojen vaihto tapauksen kanssa (deepfake). Kyllä tämä on ehkä sellainen, en oikein tiedä meneekö tämä kuitenkaan sitten enää tähän alaan, ottaen huomioon norminsuojatarkoitukset ja muut...puitesopimuksia on paljon, mutta kun tämä nyt ei ole sitä. (S1)
- Eiks se mee siihen pykälään kuitenkin? Suhtaudun siihen niin, että ne on nimenomaan CSAM-materiaalia koska ne nimenomaan on kaikki ne anime-hyväks käyttömateriaalista on ainakin tuomittu, et mun mielestä se et niinku niist pitää tuomita, mutta toisaalta mun mielestä ne on siis jos voidaan sanoa lievempää materiaalia, niin nää on lievempää koska niissä ei oikeasti ketään hyväksikäytä lasta. (S3)

Arvioitaessa tapausta 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa (RL 20:21, 723/2022). Tapauksessa on arvioitu kuvasisällön seksuaalisuutta. Oikeusministeriö on mietinnössään (2020:9) pohtinut seksuaalisesta kuvasta sitä, kuinka kuvan seksuaalisuus määriteltäisiin yleisten käsitysten mukaisesti kuvan antaman kokonaisvaikutelman perusteella. Kuvan seksuaalisuus voi johtua alastomuudesta

tai vähäpukaisuudesta, mutta myös siinä esiintyvän voimakkaan seksuaalisesta toiminnasta.⁵⁰ Lakimuutos tuskin muuttaisi tämän tapauksen käsittelyä rikosprosessissa.

4.5 Nuoruus ja kohtuus harkinnan perusteena

4.5.1 Todisteena nuoruus ja pyydetty kuvat

Tapausselostus: Poliisi esittää sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisen (RL 17:18, 650/2004) rajoittamista nuoruusperusteella. Tapauksessa alle 15-vuotias on 16-vuotiaan pyynnöstä ottanut itsestään kuvan ja lähettänyt sen Snapchatissa pyytäjälle. Epäilty on sittemmin jakanut kuvaa samalla sosiaalisen media alustalla ilman asianomistajan lupaa.

Esitutkinnassa on hankittu henkilötodistelua asianomistajan ja rikoksesta epäillyn kuulusteluissa. Esitutkinnassa ei ole kerätty aineellista todistelua, esimerkiksi kyseessä olevaa kuvaa. Kertomusten perusteella kyseessä on yksi kuva, joka luokiteltaisiin kuvailun perusteella CAM-kuvien luokittelun tasolle 1. Kuva oli jaettu rikoksesta epäillyn koululuokan Snapchat-ryhmässä. Kuva oli poistettu asianomistajan pyynnöstä. Asianomistaja perui asiassa vaatimuksensa.

Syyttäjä hyväksyy esityksen esitutinnan lopettamisesta nuoruusperusteella. Syyttäjä on myös arvioinut tekoa lieventäväksi asianhaaraksi sen, että kuvaillussa kuvassa ei näkynyt asianomistajan kasvoja. Epäillyn rikoksen voidaan katsoa johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä ja harkitsemattomuudesta, kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

Miten tulisi arvioida se tosiseikka, että nuori pyysi saada toiselta alastonkuvia. Tapausta tulisi arvioida myös seksuaaliseen tekoon houkutteluna (RL 20:8b, 540/2011) eli groomingina. Nykyisessä kuvantamisen kulttuurissa lasten alastonkuvien lähettäminen ja vastaanottaminen on monisäikeinen asia. Asian käsittelyyn ja sisältöön vaikuttaa valtavasti tunnusmerkistöjen tulkinta ja se, että tekoon voi liittyä monia mahdollisia rikoslakirikoksia.

Teemahaastattelussa aluesyyttäjille esitettiin kysymys: Mikä on mielestäsi nuorten somekulttuurin merkitys CSAM-ilmiölle? Syyttäjien vastauksista on tulkittavissa, että lapsen seksuaalinen hyväksikäyttömateriaali ja sosiaalisen median alustoilla nuorten keskuudessa näkyvä alastomuus, esiintyvät osin eri paikoissa. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttömateriaali on suljetussa pimeässä verkossa ja kevyempi alastomuus liikkuu kavereiden kesken somessa. Teot ovat syyttäjien vastauksissa selkeästi eroteltavissa, mutta materiaalina lainsäädäntö niputtaa kaiken CSAM-materian saman esineellisen lainsäädännön alle.

⁵⁰ Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus 2020, s.180.

- On hyvin mahdollista sekin, et nuorisokulttuurin liitännäinen, että tossa juuri eilenkö se oli uutisissa, poliisi varoitti turun seudulla ikävästä ilmiöstä, jossa nuoret jakavat seksuaalista materiaalia keskenään...visuaalisen viestimisen lisääntyminen niin kuin, et kuin se on niin mutkatonta niin siihen alkaa liittyä näitä tämmösiä CAM-piirteitä selvästi. (S1)
- No kait se siel dark webissä liikkuu. Et sitten on nää KRP:n ilmoittamat, että on jaettu jossain Facebookissa tai missä nyt sitten ikinä yhtä kuvaa. Et väittäisin se menee noilla alustoilla jonne on rajoitettu pääsy. (S2)

Arvioitaessa tapausta 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, asiassa on syytä epäillä Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittamisestä (RL 20:19, 723/2022). Lain muutos tuo yksittäisen kuvan ja kuvatallenteen levittämisen tunnusmerkistön rangaistavuuden piiriin, joten tapauksessa esiintynyt yhden kuvan levittämisen problematiikka poistuisi. Oikeusministeriö on mietinnössään (2020:9) todennut, ettei tarkoitus ole säännöksen nojalla rangaista teoista, joissa nuoret jaksavat vapaaehtoisesti toisilleen itseään esittäviä kuvia.⁵¹ Mietinnön lausumasta voi tehdä johtopäätöksen, että myös lasten kohdalla tunnustetaan ja hyväksytään seksuaalinen itsemääräämisoikeus.

4.5.2 Todisteena nuoruus ja yksissä tuumin valmistetut kuvat

Tapausselostus: Alaikäinen henkilö on ottanut kuvia ja videoita alaikäisestä ystävästään hyvin arkisessa kanssakäymisessä. Ystävä on jakanut materiaalia edelleen sosiaalisen median alustalla. Asiassa on syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittamisestä (RL 17:18, 650/2004). Teko on tehty yksissä tuumin ja hetken mielijohteesta. Asia on soviteltu. Syyte jätetään nostamatta nuoruus perusteisesti. Teko on tehty pikemminkin ymmärtämättömyydestä ja harkitsemattomuudesta, kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

Tapaus osoittaa, kuinka yleistä kaikenlainen kuvaaminen ja kuvien jakaminen nuorten keskuudessa on. Nuoret myös pyrkivät aikuistumaan hyvin aikaisessa vaiheessa. Kaikki alaikäisten alastomuutta kuvaava materiaali ei automaattisesti ole seksuaalista tai oikeudetonta materiaalia. Tähän problematiikkaan on vuonna 2004 ratkaisuna esitetty lain esitöissä tehty kirjaus sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan valmistamisen osalta (HE 34/2004 vp, s.84). Teon rangaistavuuden ulkopuolelle jää teko, jossa kuva esittää kuusitoista vuotta täyttänyttä henkilöä, jonka suostumuksella kuva on valmistettu hänen yksityistä käyttöönsä tai hänen määräämäänsä käyttöä

⁵¹ Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus 2020, s.200. (ks. myös LaVM 4/2004 vp, s.4–5).

varten. Myös oikeusministeriö on mietinnössään (2020:9) todennut, että tarkoitus ei ole säännöksen nojalla rangaista teoista, joissa nuoret jakavat vapaaehtoisesti toisilleen itseään esittäviä kuvia.⁵²

Aluesyyttäjiille esitettiin kysymys: Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan valmistamisen (RL 17:18, 650/2004) osalta todetaan lain esitöissä (HE 34/2004 vp, s. 84): ”Teon rangaistavuuden ulkopuolelle jää teko, jos kuva esittää kuusitoista vuotta täyttäneitä henkilöä, jonka suostumuksella kuva on valmistettu hänen yksityistä käyttöönsä tai hänen määräämäänsä käyttöä varten, ja jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.” Millä tavalla näkemyksesi mukaan oikeudenkäynnin eri osapuolet soveltavat tätä mainintaa?

Vastausten perusteella syyttäjät eivät ole joutuneet työssään juurikaan pohtimaan kysymyksessä esitettyä lain esitöiden sisältöä. Vastauksista ilmenee, että he pitävät lain esitöissä esiintyvää ”suostumuksen vaatimuksen” todistamista hyvin ongelmallisena CSAM-rikoksessa.

- ...jos siellä on sitten, sanotaan, että tiedetään se kuvauksen kohde ja hän on asiaomistaja johonkin lapseen kohdistuneessa seksuaalirikoksessa, sit se tiedetään ja häneltä voidaan sitä kysyä. Mut toi on ihan järkyttävää. En ole törmännyt tähän kuin mun painajaisunissa. En muista, että minulta olisi koskaan kysytty tällaisesta. (S2)
- Mull on tota pari tollaista tainnut olla mitkä on liittynyt, kun syytin aikanaan myös noita nuorten juttuja, niin siellä tais olla mulla parikin sellaista missä nuoret oli laittanut toisilleen pari alastonkuvaa ja sit on mennytkin sukset ristiin ja niitä on levitelty kaverille niin siinä ei oo kyllä ollut tätä levittämis nimikettä enää mukana. Musta tuntuu, että sitä ei oo poliisissakaan yritetty esittää, eli en oo itekkään sitä sillee kummemmin pohtimaan, et siinä on sit ollut muut nimikkeet siinä jutussa, mut et ei oo niinku suoraan tän enempiä tota pohtinut. (S5)

Arvioitaessa nuorten hetken mielijohteesta ja yhteisessä ymmärryksessä otettuja ja jaettuja kuvia 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä (RL 20:19, 723/2022). Lain muutos ei vaikuttaisi asian käsitteeseen tai teon tunnusmerkistön todisteluun.

4.5.3 Todisteet ohjaavat rikosnimikkeen valikoitumista

Tapausselostus: Poliisi esittää sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon (RL 17:19, 540/2011) esitutinnan rajoittamista kohtuusperusteella. Tapauksessa on 16-vuotias seurusteleva pari, joista toinen on laittanut seurusteluaikana toisesta ottamansa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan sosiaalisen median Snapchat-alustalle.

⁵² Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus 2020, s.200. (ks. myös LaVM 4/2004 vp, s.4–5).

Esitutkinnassa on hankittu henkilötodisteluna asianomistajan ja rikoksesta epäillyn kuulustelut. Muuta todistelua ei ole esitutkinnassa esitetty. Asianomistaja on kertonut rikoksesta epäillyn laittaneen kuvan Snapchatin My Storyyn, koska asianomistaja olisi ollut 20 euroa velkaa rikoksesta epäillylle (todistustositseikka). He ovat myöhemmin tavanneet toisensa ja rikoksesta epäilty on pyytänyt toimintaansa anteeksi. Nuoripari on sovitellut asian sovittelutoimistossa.

Syyttäjä jakaa tutkinnanjohtajan näkemyksen ja kohtuusperuste on katsottu hyväksytyksi. Oikeudenkäyntiä ja rangaistusta olisi pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon asiassa saavutettu sovinto ja rikoksesta epäillyn nuori ikä. CSAM-kuvan jakamista (RL 17:18, 650/2004) Snapchat-alustalla ei päätöksessä ole käsitelty.

Tapaus saa pohtimaan, oliko sukupuolisiveellisyyttä loukkaava lasta esittävän kuvan hallussapito rikosnimikkeenä tapaukseen soveltuva. Kuvan levittämisen motiivina on ollut kosto 20 euron velan maksamatta jättämisestä, ei CSAM-materiaalin levittäminen itsessään. Arvioitaessa tekoa kuvan hallussapitona, kyseessä ei ole tunnusmerkistön mukainen ”joka oikeudettomasti pitää hallussa” teko. Nuoret ovat yksimielisiä siitä, että epäillyllä on saanut olla hallussaan toisesta nuoresta alastonkuva, eli hän on oikeutetusti saanut pitää tätä toisen kuvaa hallussaan. Väärin toimimista tapauksessa oli, että epäilty asetti muiden nähtäväksi kyseisen kuvan, kun esitettyä velkaa ei maksettu.

Teemahaastatteluissa tuli esiin havainto ja kommentti aihepiiriin liittyen. Syyttäjä nosti esiin, kuinka todisteet ja teon motiivi ohjaavat rikosnimikkeen valikoitumista.

- ...kosto tyyppisen materiaalin levittäminen tai hallussa pitäminen, eli sinänsä luvan kanssa haltuun saatu mutta nuorten keskinäisten seurustelusuhteiden ja muiden muutosten johdosta tällainen levittämiseen läheminen on kasvanut. Siihen olen törmännyt nyt jo ihan lyhyellä aikaa. En kuitenkaan mitenkään erityisen mittavasti, mutta silloin kun aloin näitä tehdä, en mieltänyt tällaista tekoa varsinaisesti niin kuin CAM-jutuksi, mutta sellaisia nyt sitten kuitenkin on ollut. Tämä on uusi ilmiö joka on jossain määrin havaittavissa, että sellaista kostamis mentaliteettiä niin kuin myös tällä saralla ilmenee. Tietysti koston osalta niin, on vaikea, jos ei haluta saada jotakin tekemään jotakin, niin se on vaikeampi muotoilla miksikään muuksi. Mutta tokihan kiristykseen ja muuhun vastaavaan sitten ja toki kunnianloukkaamiseen ja yksityiselämän loukkaamisen tiedon levittämiseen voidaan lähteä hakemaan sitten niitä nimikkeitä. Mutta kyllä mä katsoisin ennen kaikkea, että jos kyse on lapsi ihmisestä, joka siinä kuvassa on, niin kyse on tavallaan siihen suoja-alueeseen menevästä teosta mikä sitten juuri CAM-määritelmän täyttää, eli silloin kuitenkin se seksuaalinen ulottuvuus on vahvasti siinä läsnä ja se nimenomaan on se, miksi sitä kuvaa laitetaan esille.
(S1)

Arvioitaessa tapausta 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, tapauksessa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä (RL 20:19, 723/2022). Henkilötodisteena

on esitetty lausuma seksuaalisen kuvan laittamisesta Snapchat-alustalle katsottavaksi 20 euron velan vuoksi. Teko osoittaisi seksuaalisen kuvan levittämisen tunnusmerkistöä. Kuvan valmistaminen yhdessä ja "luvallinen" hallussapito ovat asiassa riidatonta. Lain muutos tuo yksittäisen kuvan ja kuvatallenteen levittämisen tunnusmerkistön rangaistavuuden piiriin, joten tapauksessa esiintynyt yhden kuvan levittämisen problematiikka poistuisi. Huomion arvoista on myös, että Ranskan ja Ruotsin rikoslaista löytyy "kostoporno" -termille rikosnimike ja teon tunnusmerkistö.⁵³

4.6 Todistelun vaikutus konkurrenssiin

4.6.1 Konkurrenssin käyttö CSAM-rikoksissa

Tapausselostus: Aikuisen tietokoneelta löytyy CSAM-materiaalia ja se takavarikoidaan. Asiassa on syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa (RL 17:19, 540/2011). Esitutkinnassa epäilty myöntää teon. Syyte on jätetty nostamatta konkurrenssi perusteella. Epäilyllä oli vastaavia rikoksia syyteharkinnassa, eikä tämä rikosepäily tulisi vaikuttamaan tulossa olevan tuomion mittaamiseen.

Esitutkinnassa on oikeustositseikkana näyttöä henkilötodistelulla (myöntää teon kuulusteluissa), sekä aineellisella todistelulla (kuvat todennettu epäillyn omistamalta laitteistolta). Konkurrenssi päätöksenä todentaa epäillyn toimineen vastaavalla tavalla ennenkin, joka on omiaan osoittamaan tahallisuutta ja jatkuvuutta. Epäilyllä on todistetusti taipumusta olla noudattamatta lain käskyjä ja kieltoja. Epäilyllä on mahdollisesti riippuvuusongelma CSAM-materiaalia kohtaan tai pahimmillaan jopa pedofiliaan viittaavaa sairautta. Rikosprosessin viimeiseen vaiheeseen kuuluu mahdollisen tuomion kärsiminen vankilassa tai yhdyskuntapalveluksessa. Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviin kuuluu huomioida tuomion saaneen erityispiirteet ja mahdollinen hoitoon ohjaus.

Tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, asiassa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta (RL 20:21, 723/2022). Teon sisältö vaikuttaa jatkossa mahdollisesti myös konkurrenssin käyttöön. Oikeusministeriö on mietinnössään (2020:9) todennut, että esimerkiksi tilanteissa, joissa tekijä syyllistyy CSAM-kuvien levittämiseen, tai seksuaaliseen kajoamiseen lapseen ottamalla tästä seksuaalisen kuvan, syyllistyy tekijä pääsääntöisesti

53 Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus 2020, s. 131,140. Ranskan rikoslain 226-2-1 koskee "kostopornoa", eli internetissä tapahtuvaa häirintää, johon liittyy esim. suostumuksella otetun seksuaalisen kuvamateriaalin jakamista internetissä. Ruotsin rikoslain 4 luvun 6 c § koskee laitonta yksityisyyden loukkauksesta (olaga integritetsintrång). Sääntely koskee toisen yksityisyyteen puuttumista levittämällä tiettyjä yksityisyyttä koskevia kuvia tai muita tietoja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kostopornon, alastonkuvien, potilaskertomusten tai yksityisyyttä loukkaavan rikoksen uhrin tai onnettomuuspaikan kuvien levittäminen.

myös kuvan hallussapitoon.⁵⁴ Lisäksi lain muutos nostaa seksuaalisen kuvan hallussapidon rangaistusmaksimia kahteen vuoteen, joka saattaa vaikuttaa jatkossa tuomion mittaamisen arvioinnissa myös konkurrenssin käyttöön.

4.6.2 Konkurrenssi ja CSAM-kuvien lukumäärät

Tapausselostus: Poliisi esittää rajoitettavaksi sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa (RL 17:19, 540/2011) konkurrenssin perusteella. Tapauksessa nuori aikuinen on käyttänyt seksuaalisesti hyväksi alle 15-vuotiasta lasta. Asiaa on käsitelty törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä (RL 20:7, 540/2011). Tuon erittäin vakavan rikoksen esitutkinnassa on taltioitu CSAM-kuvia, joista on suoritettu nyt rajoitettavaksi esitetty erillinen esitutkinta. Esitutkinnassa on kerätty aineellista todistelua asianomistajan puhelimesta taltioiduista kuvista, jotka on lähetetty epäilylle. Epäillyn puhelimesta näitä kuvia ei esitutkinnassa löydetty. Tutkinnanjohtaja on esittänyt, että esitutkinta lopetetaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon osalta. Samasta esitutkintakokonaisuudesta tullaan aikanaan langettamaan ankarampi rangaistus, kuin tästä epäilystä teosta. Syyttäjä hyväksyy esityksen. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan hallussapidosta toteen näytetty rikos tulisi joka tapauksessa päättymään syyttämättäjäättämisspäätökseen konkurrenssi perusteella, eikä esitutkintaa siten ole tarpeen jatkaa.

Tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta viitataan tämän tekstin kohtaan 4.6.1. Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7, 540/2011) ei sisällöllisesti muuttunut seksuaalirikoslain kokonaisuudistuksessa. Lain muutoksella ei oletettavasti olisi vaikutusta tapauksen päätökseen tai todisteluun.

Konkurrenssi-päätökset saivat pohtimaan takavarikoitujen kuvien määrällistä merkitystä tunnusmerkistön ja todistelun kannalta. Vuonna 2022 Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella takavarikoitiin törkeän seksuaalirikoksen tutkinnan yhteydessä epäillyn yhdeltä laitteelta 1 300 000 CSAM-kuvaa. Näistä saatiin koneellisesti HASH-tunnistettua 800 000 kuvaa, mutta 500 000 kuvaa oli manuaalisesti käytävä läpi.⁵⁵

Aluesyyttäjille esitettiin kysymys: Onko sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon, tai levittämisen osalta kuville niin sanottua konkurrenssi määrää? Lukumäärää, jonka ylittyä kuvien määrällä ei olisi enää teon tunnusmerkistön tai rangaistuksen mittaamisen kannalta vaikuttavuutta rikosoikeudellisesti?

⁵⁴ Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus 2020, s.202.

⁵⁵ ICT-asiantuntija Åkerlundin henkilökohtainen tiedoksianto 1.8.2022, Sisä-Suomen poliisilaitos.

Syyttäjien näkemykset olivat yhteneväisiä sen suhteen, että jonkinlainen konkurrenssin määrä materiaalille on, mutta sitä on haastavaa määritellä.

- No kun kattoo noita rangaistuksia niin varmaan ei ikinä päästä siihen, koska mä en tiedä missä hallussapidossa ois. Oikeesti, mikä määrä pitäisi olla hallussa, että tuomioistuimien tuomitsisi edes lähellekkään maksimia. En tiedä, jotenkin ollaan varmaan jopa hyvin kaukana ehkä siitä niin kuin maksimista, että ku tähänhän törmää periaatteessa kaikissa seksuaalirikoksissa. Että et ite oon myös välillä pohtinut sitä kuinka montaa lasta pitää niin kuin kerralla hyväksikäyttää että päästään maksimirangaistukseen. Et kun on näitä että on kerralla syytteessä vaikka 80 lapsen hyväksikäytöstä ja se ei välttämättä johda maksimirangaistukseen. Niin tässä on varmaan se sama, et tuomarit ajattelee et aina voi olla enemmän. Ja kun itellä ei oo ollut sellaista juttua missä olisin edes vaatinut niin kuin hallussapidosta lähellekkään maksimia, mut et mä en tiedä...Ajatuksella varmaan, et niitä vois olla myös miljoonia. (S3)
- Varmasti on olemassa joku ”konkurrenssi raja, mut mä en osaa sanoa paljonko se on. Mulla ei o koskaan ollut niin isoja määriä niitä tiedostoja että mä oisin päässyt sinne saakka. Mut et kyllähän sellainen raja täytyy olla. (S4)

Aluesyyttäjille esitettiin aiheesta myös toinen kysymys: Onko syytteen noston kannalta merkitystä luokitella ja katsoa kaikki kuvat esitutkinnassa, riippumatta niiden lukumäärästä?

Aluesyyttäjien mielestä CSAM-materiaalin kuvien lukumäärällinen kasvu on ollut merkittävä. Osa syyttäjistä on sitä mieltä, että kaikki kuvat on katsottava läpi, kun osa taas tyytyisi otantaan. Kuvien luokittelun katsottiin olevan rikosprosessissa myös merkittävä resurssikysymys.

- ...mä koen että se on hyvin hyödyllistä, että meillä on tietty tieto miten laaja teko tämä kyseisessä teossa oli, tämän kyseisen henkilön kohdalla. (S1)
- Ilman muuta otanta riittää. Sen täytyy riittää. Se on ihan järjetöntä voimavarojen tuhlaamista, jos joku jouuu raukkaparka luokitteleen ne kaikki. Se on ihan resurssien hukkaan heittämistä...mä en osaa sanoa onko siinä kysymys jostain parkkiintuneesta vanhasta tavasta vai onko sitten niin täydellisyyden tavoittelu, et pitää pystyy kertoa mitä materiaali on ollut ja kuinka paljon. Mut sitä on niin valtavat määrät, että johan siinä menee tutkijoiden mielenterveys ja syyttäjänkin mielenterveys jos ne kaikki aletaan kiistään vaikka, nehän pitää kaikki kattoo siellä käräjäoikeudessa. Niitähän katsotaan viikko tai kuukausi tolkulla ja sit menee jo kaikkien muittenkin mielenterveys. (S2)
- On siinä mielessä, että jos niitä ei katsota läpi ja luokitella, niin on hyvin todennäköistä, että vastaaja ilmoittaa istunnossa, että se materiaali mitä ei ole katsottu läpi ei ole CSAM-materiaalia. Eli se antaa periaatteessa vastaajalle oivan puolustuskeinon, kun ei voida osoittaa hänen kertomusta vääräksi. Et periaatteessa, kun poliisi on luokitellut jokaisen kuva niin vastaajat hyvin monesti myöntää sen materiaalin olevan CSAM-materiaalia. Et siinä mielessä se on hyvin olennaista. Mut sitten kun kyse on tommosesta aivan valtavasta määrästä (50 000-100 000) niin ite ainakin hyväksyn ja niissä harvoissa jutuissa missä näin on

tehty, tuomioistuinkin on hyväksynyt sen että poliisi on tehnyt niitä satunnais otantoja semmoisista massiivisista materiaaleista. (S3)

4.7 Todisteiden hankkiminen ja siitä aiheutuvat kustannukset

4.7.1 Todisteena kuvantamisen kulttuuri nuorten keskuudessa

Tapausselostus: Tapahtuman osalliset olivat suomalaisia nuoria, jotka tunsivat toisensa. Kielletyn sisältöiset kuvat olivat asianomistajan itsensä ottamia ja epäilylle pyynnöstä lähetettyjä. On syytä epäillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa (RL 17:19, 540/2011). Syyte jätettiin nostamatta, koska asian käsittelyn jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavissa olevaan seuraukseen.

Kuvien jakamisen alustana toimi nuorison suosima Snapchat-sovellus. Nuoret keskustelevalt soveluksessa lähettämällä toisilleen itsestään ja ympäristöstään kuvia. Suuri määrä kuvia virtaa kavereiden kesken heille arkisista tilanteista sosiaalisen median alustoilla. Tapauksen kuvamateriaali olisi CAM-luokittelun alinta tasoa 1. Alle 18-vuotiaat, mutta rikosoikeudellisesti vastuussa olevat nuoret tunsivat toisensa ja toinen pyysi saada toisesta alastomuutta sisältävän kuvan. Tapaus lähti nuorten keskuudessa väärille urille, kun epäilty otti saamistaan kuvista näyttökuvia, eli screenshotteja, tallensi kuvat itselleen ja lähetti niitä eteenpäin kolmansille osapuolille.

Epäilty on esitutkinnassa myöntänyt saaneensa kuvat, ottaneensa niistä itselleen kopiot, mutta kiistää lähettäneensä niitä edelleen. Esitutkinnassa ei ole hankittu aineellista todistelua, ainoastaan henkilötodistelua. Syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta kustannusperusteisesti. Syyttäjä lienee arvioineen, että suullisessa pääkäsittelyssä pelkkä henkilötodistelu ilman ulkopuolisia todistajia tai kirjallista todistelua olisi epävarmalla pohjalla. Toiseksi, lisätutinnan suorittaminen näytön hankkimiseksi on arvioitu prosessiekonomisesti kannattamattomaksi ottaen huomioon nuoren henkilön mahdollisesti saama sanktio. Rikosprosessin jatkoon onnistumisen näkökulmasta, poliisin olisi pitänyt hankkia epäilysten selvittämiseksi aineellista todistelua. Hallussapito kävi ilmi henkilötodistelusta, mutta levittämisestä ei ollut todisteita. Tapauksessa syyttäjä on päätenyt arvioimaan kokonaisuudesta odotettavissa olevaa hyöty-panos-suhdetta. Syyttäjän yhtenä tehtävänä on tavoitella prosessitaloudellisuutta, suhteessa selvitysintressiin. Taloudellisuus oli tässä tapauksessa painoarvoltaan merkityksellisempää kuin absoluuttisen totuuden selvittäminen.

Arvioitaessa tapausta 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, asiassa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä (RL 20:19, 723/2022), sekä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta (RL 20:21, 723/2022). Seksuaalisen kuvan hallussapidon kahden vuoden rangaistusmaksimi mahdollistaisi asiassa tiettyjen pakkokeinolain 10. luvun menetelmien

käytön, jotka mahdollistavat lisäselvitysten hankinnan, mikäli asiakokonaisuus sitä edellyttää. (Ks. myös tapaukset 4.5.1, sekä 4.5.2.) Lain muutos tuskin vaikuttaisi tapauksesta tehtyyn päätökseen tai todistelun määrälliseen ja laadulliseen hankkimiseen asiassa.

4.7.2 Todistelun kerääminen toisesta valtiosta

Tapausselostus: Poliisi esittää sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisen (RL 17:18, 650/2004) esitutinnan lopettamista kustannusperusteisesti. Tapauksessa nuori on ottanut itsestään kymmeniä arkaluontoisia kuvia ja lähettänyt ne toisessa valtiossa asuvalle ulkomaalaiselle aikuiselle. Aikuinen on julkaissut saamansa kuvat tietoverkoissa, mutta pyynnöstä poistanut ne saatavilta. Rajoitusesityksestä ei selviä mitä todistelua esitutkinnassa on kerätty. Rajoitusesitys keskittyy perustelemaan rikosprosessin kustannusten epäsuhtaa odotettavissa olevaan tuomioon nähden. Todistelun kerääminen toisesta valtiosta on toki mahdollista, mutta hidasta. Syyttäjä on hyväksynyt rajoitus esityksen.

Tapaus nostaa pohdintaan vaihtoehtoisia teon tunnusmerkistöjä. Tapauksessa on viitteitä lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin (RL 20:8b, 540/2011).⁵⁶ CSAM-materiaalin ja seksuaalisen hyväksikäytön välinen yhteys on usein kiistaton. Näitä yhteyksiä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän materiaalin esitutinnan yhteydessä on pyrittävä selvittämään, jotta lainsäätäjän tavoite suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä täyttyy.

Tapausta arvioitaessa 1.1.2023 lainsäädännön muutoksen näkökulmasta, asiassa on syytä epäillä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä (RL 20:19, 723/2022) ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta (RL 20:21, 723/2022). Lain muutos ei tulisi vaikuttamaan tämän tapauksen käsittelyyn tai todisteiden hankintaan.

⁵⁶ RL 20:8b Joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen tämän luvun 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos, on tuomittava lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomitaan myös se, joka houkuttelee kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon 8 a §:ssä tarkoitetulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TULEVAISUUDEN NÄKYMİÄ

Tässä luvussa analysoin sitä, miten opinnäytetyössä onnistuttiin vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Tarkastelen, millaista todistelua CSAM-rikosten tunnusmerkistöjen yhteydessä esitetään ja mitkä seikat vaikuttavat CSAM-rikosten rajoittamisratkaisuja ja syyttämättäjättämispäätöksiä tehtäessä. Lisäksi tuon myös esille, mitä kehitysehdotuksia opinnäytetyössä kävi ilmi ja minkälaista jatkotutkimusta aiheesta olisi tarpeen tuottaa.

Tutkimusaineiston perusteella sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvantamisen rikosten todistelulle merkityksellisintä (oikeustositseikka) on reaalityodistelu. Näihin kuuluvat poliisin tietotekniset tutkimukset, tietotekniset raportit ja niiden sisällön laatu. Tietoteknistä raporttia verrattiin oikeudenkäynnissä ”syyttäjän raamattuun”, joka sellaisenaan kuvaa arvostusta tietoteknistä raporttia kohtaa. CSAM-rikollisuus on voimakkaasti sidoksissa materiaan. Reaalityodisteet osoittavat teon tunnusmerkistön toteutumisen, määrittävät teon rangaistavuuden sekä rangaistuksen mittamiseen vaikuttavat tekijät.

Henkilytodistelun merkitys CSAM-rikoksissa on arvoltaan vähäinen (aputositseikka) ja se toimii lähinnä ohjaavana tekijänä siitä, mihin pakkokeinoja tulisi esitutinnan aikana kohdistaa reaalityodistelun löytymiseksi ja taltioimiseksi. Aineellisen todistelun keräämiseen, taltiointiin ja raportointiin vaikuttaa esitutkintaa suorittavan henkilöstön tietotekninen osaaminen. Aluesyyttäjiltä saadun empiirisen tiedon perusteella esitutkintaviranomaisilla on lupa uskoa, että rikosoikeudellisista asioista päättävillä tahoilla itsellään on riittävää ymmärrystä digitaalisen todistelun sisällöstä ja merkityksestä. (Ks. tarkemmin alaluku 4.2.4.)

CSAM-rikokset mielletään osittain vakavuudeltaan ja rangaistavuudeltaan vähäisiksi. Rikoksen tunnusmerkistöistä todistavien todisteiden hankkiminen katsotaan aikaa vieväksi ja kustannuksiltaan epäsuhtaiseksi selvityshintressiin ja odotettavissa olevaan rangaistukseen nähden. (Ks. tarkemmin alaluku 4.7.1 ja 4.7.2) Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus tavoittelee muutosta yhteiskunnan asenteisiin. Lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistavuuden ala laajenee 1.1.2023 lasta seksuaalisesti esittävien kuvien tunnusmerkistöillä. Tavoitteena on yhtenäistää ja selkiyttää seksuaalirikoksia koskevaa lainsäädäntöä, sekä yhtenäistää tekojen moitittavuutta.

5.1 Todistelun johtopäätökset tunnusmerkistötekijöiden mukaan

Seuraavassa käydään läpi tutkimusaineiston analysoinnissa havaittuja CSAM-rikosten todisteluun vaikuttavia seikkoja. Johtopäätösten esittely on jaoteltu rikoslain (723/2022) tunnusmerkistöjen mukaan.

5.1.1 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen (RL 20:19, 723/2022)

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvan tai kuvatallenteen, jossa seksuaalisesti ja todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esittää lasta, on tuomittava lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

- Kuka? Tekijän henkilöllisyys.
- Mitä teki, miten sen teki, millä sen teki, missä sen teki, minne levitti, mitä levitti ja kuinka paljon?
- Mikä sisällössä osoittaa seksuaalisuutta?
- Onko materiaali valmistettu tilanteesta, jossa kohde on tosiasiallisesti ollut seksuaalirikoksen kohteena?
- Onko materiaalin henkilö täyttänyt kahdeksaatoista vuotta?

Aineiston perusteella on todettavissa, että henkilötodistelulla pystytään usein osoittamaan se, ketä on "syytä epäillä" CSAM kuvan levittämisestä. Useassa tapauksessa rikosprosessi päättyi kuitenkin syyttämättäjättämisen päätökseen, kun kuvan levittäjää ei pystytty henkilötodistelulla tai reaalitodistelulla osoittamaan "todennäköisiä syitä syytä epäillä" tasolla. Henkilötodistelun heikko näyttöarvo kuvan levittämisen rikoksissa on ilmeinen. Käsiteltäessä kuvan levittämisen rikosta on aineiston perusteella haasteena kerätä sosiaalisen median alustoilta sellaista reaalitodistelua, joka osoittaa oikeusvarmasti luonnollisen henkilön osallisuudesta. (Näistä yksityiskohtaisemmin alaluvuissa 4.2.1, 4.2.3 ja 4.2.8.)

Sellaiset todistelun menetelmät, jotka vielä jonkin aikaa sitten olivat varsin tehokkaita ja oikeusvarmoja reaalitodisteita, voivat nykyhetkenä olla epävarmoja tai kelvottomia oikeudenkäynnissä esitettyjen ennakkotapausten tai tutkimusmenetelmiä käytettäessä löydettyjen vaihtoehtoisten tapahtumankulkujen tai todisteluketjun aukkojen vuoksi. Näistä esimerkkeinä mainittakoon ennen oikeustositseikkoina käytetyt IP-osoitteet tai DNA:n kyky yhdistää epäilty henkilö epäiltyyn tekoon. Nykyisin tiedetään, että IP-osoitetta voi käyttää useat henkilöt samaan aikaan ja DNA voi kulkeutua lähes mihin vain luonnollisella siirtymällä. Nämä reaalitodisteet ovat siirtymässä osin aputositseikan asemaan. (Näistä yksityiskohtaisemmin alaluvuissa 4.2.1 ja 4.2.9.)

Aineiston perusteella rikosprosessissa pystytään yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta osoittamaan tunnusmerkistön mukainen kielletyn materiaalin levittämisen tekotapa reaalityodistein (oikeustositseikka). Rikosprosessin syyttämättäjäyttämiseen päädyttiin, kun on ilmennyt haasteita todistaa, mistä kaikesta yksilöidystä materiaalista epäilty on ollut tietoinen. Erityisen haastavaa todistelulle on, jos syytteen nostaminen edellyttää jokaisen yksilöidyn levitetyn kuvan ja epäillyn välisen yhteyden toteennäyttämistä ja tahallisuutta. (Ks. tarkemmin alaluku 4.2.6.) Myöskään pelkkä epäillyn tekninen kyvykkyys jakaa kiellettyä materiaalia ei suoraan todista, että epäilty on laitteistollaan käsitellyt CSAM-materiaalia. (Ks. tarkemmin alaluku 4.2.11.) Useassa tapauksessa esitelty teon tunnusmerkistön mukainen kuvien tai videoiden (monikossa) levittämisen todistelun puuttuminen, eli ns. yhden kuvan problematiikka korjaantuu 1.1.2023 rikoslain sääntelyn muutoksella.

Aineistossa esiintyvien rikosprosessissa päätettyjen tapausten kielletystä materiaalista suurin osa on ollut riidattomasti lain tunnusmerkistön mukaista sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa kuvasisältöä. Aineistossa käsiteltyjen CSAM kuvien voidaan olettaa olevan myös uuden 1.1.2023 voimaan tulevan lain tarkoittamaa seksuaalista kuvasisältöä. Kuvasisällön seksuaalisuuden todistaa reaalityodiste alastomuudesta tai seksuaalisesta teosta. Kuvasisällön seksuaalisuudesta todistaa myös rikoksesta epäillyn tapa ja motiivi käsitellä kuvatiedostoja. Aineistossa vain yhdessä levittämisen tapauksessa kuvasisältöä ei katsottu motiiviltaan seksuaaliseksi. (Ks. tarkemmin alaluku 4.2.10.) Kuvasisällön seksuaalisuuden osoittamisen todistelussa ei tutkimuksen perusteella ilmennyt heikkoutta.

Aineistossa ei ilmennyt, että levitettävänä olisi ollut keinotekoisia kiellettyä materiaalia, eikä siten tämän tunnusmerkistön mukaista todistelun heikkoutta esiintynyt.

Aineistossa kaikki tapaukset käsitelivät riidattomasti alle 18-vuotiaan kuvantamista, eikä siten tämän tunnusmerkistön mukaista todistelun heikkoutta esiintynyt.

5.1.2 Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen (RL 20:20, 723/2022)

Arvioitaessa tunnusmerkistötekijöiden ilmenemistä esimerkkitapausten todistelussa opinnäytetyössä selvisi seuraavaa:

Jos lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisessä

- 1) lapsi on erityisen nuori,
- 2) kuvassa esitetään myös lapseen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi,
- 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai
- 4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

- Lapsi on erityisen nuori. Kuinka nuori?
- Mikä sisällössä osoittaa seksuaalisuutta?
- Miten lapseen kohdistettu väkivalta ja nöyryytys kuvassa tai videossa esiintyy?
- Miten erityinen suunnitelmallisuus ilmenee teossa?
- Miten teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä?
- Mikä todistaa rikollisuuden järjestäytymisestä?

Tietoaaineistossa esiintyvissä tapauksissa tunnusmerkistön mukaisen todistelun ongelmaksi on muodostunut kuvan levittämisen todistelun toteennäyttämisen puuttuminen. Toisena ongelmana todistelussa on tullut esiin levittäjän henkilöllisyyden yksilöinti (reaalitodisteena), sekä teon tahallisuuden osoittaminen. (Näistä tarkemmin alaluvuissa 4.2.4 ja 4.2.9.)

5.1.3 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito (RL 20:21, 723/2022)

Arvioitaessa tunnusmerkistötekijöiden ilmenemistä esimerkkitapausten todistelussa opinnäytetyössä selvisi seuraavaa:

Joka

- 1) Oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla esitetään seksuaalisesti lasta, tai
- 2) Maksua vastaan tai muuten sopimalla taikka muuten tarkoituksenaan kyseiseen materiaaliin pääsyn hankkiminen hankkii pääsyn 1 kohdassa tarkoitettuun kuvaan tai kuvatallenteeseen niin, että se on hänen käytettävissään tietokoneen tai muun teknisen laitteen välityksellä ilman laitteelle tallentumista, on tuomittava lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä 19 §:n 4 momentissa säädetään, sovelletaan myös tässä pykälässä tarkoitettuihin tekoihin.

- Kuka? tekijän henkilöllisyys
- Mikä sisällössä osoittaa seksuaalisuutta?
- Onko henkilöllä oikeutta tutkittavana olevaan materiaaliin?
- Miten hallussapito tapahtui?
- Onko materiaalissa esitetty henkilö täyttänyt kahdeksatoista vuotta?
- Mitä maksoi, miten maksoi, kenelle maksoi /sopi?
- Miten pääsy hankittiin, mihin järjestelmään pääsy hankittiin? Mikä todistaa tarkoituksenmukaisuudesta? Mikä kuva tai tallenne kyseessä? Millä laitteella tai teknisellä menetelmällä teko toteutettiin?

Aineistosta suurin osa rikosprosessissa päätettyjen tapausten kielletystä materiaalista on ollut riittomasti lain tunnusmerkistön mukaista sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa kuvasisältöä. Aineistossa käsiteltyjen CSAM kuvien voidaan olettaa olevan myös uuden 1.1.2023 voimaan tulevan lain tarkoittamaa seksuaalista kuvasisältöä. Kuvasisällön seksuaalisuudesta todistaa useimmiten vastaajan hallusta taltioitu reaalitodiste eli lasta esittävä kuva, jossa on seksuaalinen teko, tai vastaajan tapa käsitellä ja järjestellä CSAM aineistoa. Aineistossa vain yhdessä hallussapidon tapauksessa kuvasisältöä ei katsottu motiiviltaan seksuaaliseksi. (Ks. tarkemmin alaluku 4.2.10.) Kuvasisällön seksuaalisuuden osoittamisen todistelussa ei tutkimuksen perusteella ilmennyt heikkoutta.

Aineistossa vain yhdessä hallussapidon tapauksessa esiintyi keinotekoista kiellettyä materiaalia. (Ks. tarkemmin 4.4.2.)

Aineiston perusteella on todennettavissa, että syyttämättäjättämisen päätökseen on päädytty tapauksissa, joissa ei ole esitetty todistelua siitä kuka kielletyn materiaalin on taltioinut sille laitteelle,

josta se on esitutkinnassa tehdyssä laite-etsinnässä löytynyt. (Ks. tarkemmin alaluku 4.2.7.) Syyttämättäjättämisen päätökseen on päädytty myös tapauksissa, joissa epäiltyä ei ole pysytty todistella yksilöimään. (Näistä tarkemmin alaluvuissa 4.2.1, 4.2.2, 4.2.3.)

Aineiston perusteella todistelussa on merkityksellistä osoittaa kuvan hallussapidon motiivi ja teon tahallisuus. Pelkkä alaston lapsi ei oikeassa kontekstissa ole kiellettyä kuvamateriaalia. (Ks. tarkemmin 4.1.1 ja 4.4.2.) Todistelussa tulisi huomioida kuvat, joissa esiintyy 16-vuotta täyttänyt henkilö ja kuva on valmistettu hänen omalla suostumuksellaan yksityiseen käyttöön tai hänen määräämänsä käyttöä varten (HE 34/2004). Tätä puoltaa myös oikeusministeriön mietinnössä (2020:9) esitetty seikka, että tarkoitus ei ole säännöksen nojalla rangaista teoista, joissa nuoret jakavat vapaaehtoisesti toisilleen itseään esittäviä kuvia. (Ks. tarkemmin alaluku 4.2.3 ja 4.7.1.) Merkityksellistä teon rangaistavuutta arvioitavissa on myös se, miten henkilö käyttäytyy silloin, kun hän huomaa laitteellaan olevan tai vastaanottaneensa sinne kiellettyä materiaalia. (Ks. tarkemmin alaluku 4.2.6.)

Aineiston perusteella CSAM-materiaalin hallussapito pystytään usein näyttämään toteen reaalityodisteilla. Syyttäjälle näyttää olevan haastavaa nostaa syytettä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon tai levittämisen rikoksista silloin kun ei ole saatavilla reaalityodistetta kielletyn materiaalin olemassaolosta. (Ks. tarkemmin luvuista 4.1.1, 4.2.1, 4.2.2 ja 4.2.9.) Kielletyn materiaalin olemassaolon osoittaminen ja sisällön tarkastelu vaikuttaa ratkaisevasti siihen, täyttyykö epäillyn teon tunnusmerkistö. Hallussapidon todistelun kannalta haastavia tapauksia on ns. yhteiskäyttökoneet, joihin on pääsy usealla henkilöllä, sekä laitteet, jotka ovat vaihtaneet omistajaa.

Aineiston perusteella reaalityodistelulla pystytään pääsääntöisesti osoittamaan riidattomasti kuvassa esiintyvän henkilön alaikäisyys. Aineistossa esiintyy kuitenkin tapauksia, joissa syyttämättäjättämisen päätökseen on päädytty, kun kuvassa esiintyvän henkilön ikää tai todenperäisyyttä ei ole todistelussa pystytty näyttämään toteen. Kuvien manipulointi, erilaiset filtrit ja tarrat muokkaavat kuvassa esiintyvän henkilön niin, että hänen ikäänsä on vaikea arvioida varmuudella alle 18-vuotiaaksi. (Näistä tarkemmin alaluvuissa 4.2.2, 4.2.7.)

Se millä sivustoilla CSAM-materiaalia on katsottu tai miten CSAM-materiaali on saatu haltuun, on todistelun kannalta merkityksellistä teon tunnusmerkistön täyttymiselle etenkin niissä tapauksissa, joissa varsinaista CSAM-materiaalia ei ole esitutkinnassa saatu haltuun, tai kuvissa esiintyvien henkilöiden ikä kyseenalaistetaan. (Ks. tarkemmin alaluvut 4.2.5 ja 4.2.6.) Uuden 1.1.2023 lain säännöksissä soveltamisalaa kuvien hallussapidon osalta laajennetaan kattamaan tarkoituksellisen pääsyn hankkiminen lasta seksuaalisesti esittävään materiaaliin myös muulla tavalla kuin maksua vastaan tai sopimalla. Näin ollen rangaistavuus koskee jatkossa myös internet-sivustoja, joihin pääsyä ei ole rajoitettu.

5.2 Kehitys ja jatkotutkimustarpeet

Tulevaisuudessa olisi syytä arvioida voisiko esitutkintaviranomaiselle antaa oikeuden rangaista CSAM-rikoksesta yksinkertaisissa ja selvissä tapauksissa. Aineistossa havaittiin useita ”vähäisyyden” perusteella tehtyjä syyttämättäjäättämisen ja rajoittamisen päätöksiä. ”Vähäisyyden” perusteella syyte jätetään nostamatta, kun syyttäjä katsoo kyseessä olevan vähäiseksi katsottava teko, josta vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin lievä sakkorangaistus. Nykyisellään moni CSAM-rikos jää ilman rangaistusta, kun teko arvioidaan vähäiseksi. Haastatteluista kävi ilmi, että syyttäjät suhtautuvat vaihtelevasti ajatukseen, että poliisi voisi määrätä teoista sakkorangaistuksen. Mikäli tulevaisuudessa poliisi voisi CSAM-rikoksesta sakkorangaistuksen antaa, pitäisi teon olla vähäinen ja selvä. Sakkorangaistuksen antamisen perusteet pitäisi olla tarkkarajaiset ja vaatisivat lakimuutoksen sakon ja rikesakon määräämistä käsittelevään lakiin (754/2010).⁵⁷ Säännösehdotuksena voisi olla esimerkiksi: ”Sakkomääräyksenä voidaan määrätä seuraamukseksi enintään 20 päiväsakon suuruinen sakkorangaistus ja menettämisseuraamus sille, joka rikkoo rikoslain (723/2022) 20 luvun 21§ ää”.

CSAM-rikollisuus on tietoverkoissa tapahtuvaa rikollisuutta. Digitaalinen toimintaympäristö mahdollistaa, että todistelun näkökulmasta tapahtumille on olemassa lukuisia mahdollisia vaihtoehtoisia tapahtumakulkuja. Esitutinnan aikana tehty poliisin teknisten ja taktisten menetelmien yhteensovittaminen, sekä esitutinnan suunnitelmallisuus parantavat selkeästi sen kerryttämien reaalityökalujen määrää. Esitutkintaviranomaisen suunnitelmalliset ja oikein ajoitetut taktiset toimenpiteet vähentävät vaihtoehtoisten tapahtuman kulkujen mahdollisuuksia.

Aineistosta on havaittavissa, että kuinka saman sisältöisiä tapauksia käsitellään ja ratkaistaan rikosprosessissa useilla vaihtoehtoisilla päätöksillä. Menettelyä tulisi yhdenvertaistaa ja selkiyttää. Tutkimuksen teemahaastatteluista nousi esiin kaksi CSAM-esitutinnan laatua parantavaa asiaa.

- 1) CSAM-rikosten tutkinta tulisi keskittää näihin rikoksiin erikoistuneille tutkijoille, tutkinnanjohtajille sekä syyttäjille. CSAM rikoksia tulisi ratkoa tiiviissä moniviranomaisyhteistyössä.
- 2) Tietotekniset raportit tulisi yhteismitallistaa laadukkaasti ja valtakunnallisesti.

⁵⁷ Hallamaa 2018: Tuomioistuinten ulkopuolella tapahtuva rangaistuslainsäädäntö uudistui 1.12.2016, kun laki sakon ja rikesakon määräämisestä (754/2010) tuli voimaan. Niin sanotun sakkolakiuudistuksen myötä poliisimiehille annettiin toimivalta määrätä tietyissä tapauksissa suoraan lainvoimaisia sakkomääräyksiä. Poliisin antaman sakkomääräyksen ja rikesakkomääräyksen käyttämisen ehdoksi säädettiin rikoksesta epäillyn suostumus. Uudistuksen arvioitiin säästävän syyttäjien työaikaa merkittävästi ja sillä ei arvioitu olevan merkittäviä vaikutuksia poliisin työtaakkaan.

Tutkimusaineisto osoittaa epäsuorasti, kuinka aikuisilla ei ole tietoa, valtaa tai mahdollisuutta valvoa lasten tiedonvaihtoa digitaalisessa ympäristössä. Lapset voivat oireilla yllättävillä tavoilla altistuttuaan jopa tahtomattaan tietosisällölle, joka on heidän kasvulleen ja kehitykselle haitallista. Kuvatodisteiden taakse voi kätkeytyä mitä moninaisempia rikoksen tunnusmerkkistöjä, jotka tulevat esiin viiveellä.

Opinnäytetyön aikana on noussut esiin aiheita, joista olisi hyödyllistä tehdä jatkotutkimusta. Esitutkinnassa vallitseva absoluuttisen totuuden tavoittelun tarve on totuuden näkökulmasta hyödyllistä, mutta prosessiekonomisesti tuhmailevaa. Poliisin resurssit suhteessa absoluuttisen totuuden selvittämisen kyvykkyyteen alkavat olla keskenään epäsuhdassa. Olisi tarpeen tehdä jatkotutkimusta rikollisten tekojen rangaistavuuden mittaamiseen vaikuttavista tekijöistä, sekä konkurrenssin vaikutuksesta esitutkinnan prosessiekonomiaan. Poliisi tekee vuosittain noin 100 000⁵⁸ esitutkintapöytäkirjaa asianosaisten, viranomaisten ja muiden yhteistyö tahojen käyttöön. Esitutkinnan laatua ei ole määritelty tai standardisoitu. Olisi tarpeen selvittää esitutkinnan laadun mittaamiseen soveltuvat mittarit valtakunnallisesti.

CSAM-materiaalin lukumäärällinen kasvu tietoverkoissa jatkaa nousua. Lähitulevaisuudessa odotettavissa on myös digitaalisen lapsia seksuaalisoivan kuvamateriaalin, sekä lapsia seksualisoivan robotiikan tulo markkinoille, joka entisestään lisää CSAM-materiaalin tuotantoa ja saatavuutta tietoverkoissa. CSAM-materiaalin normalisoitumisen ennalta estämiseksi on tarpeen selvittää kansainvälisesti, mitä yhteistyötä ja laillisia mahdollisuuksia viranomaisilla olisi etsiä ja hävittää CSAM-materiaalia tietoverkoista haittaohjelmien avulla.

⁵⁸ Polstat 2022: p2_jutun_tilat.

6 LÄHTEET

Kirjallisuuslähteitä

Ellonen, Noora & Rantaeskola, Satu 2016: Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.

Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko 2020: Esitutkinta ja pakkokeinot. 6. uudistettu painos. Alma Talent oy, Helsinki.

Greijer, Susanna & Doek, Jaap 2016: Terminology guidelines for the protection of children from sexual exploitation and sexual abuse. Luettavissa: <http://luxembourgguidelines.org/>. Luettu: 3.9.2021.

Haikansalo, Anu & Korander, Timo 2022: Poliisi (ylempi AMK) opinnäytetyön ohje. Poliisiammattikorkeakoulu. YAMK-opinnäytetyö.

Hallamaa, Ilmari 2018: SAKKOLAKIUUDISTUS. Lakiuudistuksen tavoitteet ja vaikutukset poliisin liikennevalvonnan tuloksiin. Poliisiammattikorkeakoulu. YAMK-opinnäytetyö. Luettu 27.9.2022. Luettavissa: <https://www.theseus.fi>.

Helenius, Dan & Hietanen-Kunwald, Petra & Hupli, Tuomas & Koulu, Risto & Lappalainen, Juha & Lindfors, Heidi & Niemi, Johanna & Rautio, Jaakko & Saranpää, Timo & Turunen, Santtu & Virolainen, Jyrki & Vuorenperä, Mikko 2021: Prosessioikeus. (Päivitetty 2021). Saatavilla: Alma Talent/ verkkokirjahylly/ Prosessioikeus. Luettu 23.10.2021.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007: Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu laitos. Tammi, Helsinki.

Itkonen, Terho 1982: Uusi kieliopas s.360. Tammi, Helsinki.

Jokela, Antti 2015: Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. Oikeudenkäynti III. 2. uudistettu painos. Alma Talent oy. Luettavissa: Alma Talent/ verkkokirjahylly/Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. Luettu 25.10.2021.

Juusola, Aino & Simola, Tanja & Tasa, Janita & Karhu, Eveliina & Sillfors, Pauliina 2021: Pelastakaa lapset Ry. Grooming lasten silmin -selvitys 11–17-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemasta Groomingista netissä 2021. Luettavissa: [https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/06153034/Grooming lasten silmin 2021.pdf](https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/06153034/Grooming%20lasten%20silmin%202021.pdf). Luettu 30.12.2021

Jyränki, Juulia 2007: Pahennus, julkinen tila ja siveellinen tapa – epäsideellisten julkaisujen sääntely- ja käsittehistoriaa Suomessa. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/oikeus/44090006>. Luettu 25.10.2021.

Karsikas, Mika 2017. H.T.T.A.-menetelmä. Logiikan hyödyntäminen todistelun rakentamisessa esitutkinnassa. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/137472/ON_Karsikas.pdf?sequence=1 Luettu: 20.11.2021.

Kiriakos, Sami, Kimpimäki, Minna, Korkman, Julia, Lehtinen, Miia, Melander, Sakari, Paakkanen, Katariina, Piha, Otava, Rask, Riikka, Reenilä, Yrjö, Tarvainen, Liisa, Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus 2020, Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:9. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162356/OM_2020_9_ML.pdf. Luettu 22.10.2022.

Lampainen, Katri 2011: Grooming internetissä ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Luettavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/26619/URN:NBN:fi:ju-201103011839.pdf?sequence=1>. Luettu 19.9.2021.

Lehtinen, Miia & Rossi, Maria 2022. Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan (Barnahus-hanke). Luettavissa: <https://poliisi.fi/documents/25235045/33939256/K%C3%A4sikirja-lapsiin-kohdistuvien-v%C3%A4kivalta-ja-seksuaalirikosten-tutkintaan-web.pdf/01b971f6-8ebb-eb54-dd97-6c1663d616b3/K%C3%A4sikirja-lapsiin-kohdistuvien-v%C3%A4kivalta-ja-seksuaalirikosten-tutkintaan-web.pdf?t=1642679496880>. Luettu: 11.4.2022.

Marjosola, Henna 2021: Todistajankertomuksen luotettavuus. Henkilötodistelun selvittäminen, vastaanottaminen ja arviointi oikeuspsykologisen tutkimuksen valossa. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-7514-4>. Luettu 31.10.2021.

Marttila, Juuso 2017: IT-forensiikan tutkintaoppaan kehittäminen CAM-rikostutkinnan avuksi. Luettavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201704255282>. Luettu 20.3.2021.

NCMEC – National center for missing & exploited children 2021. Luettavissa: <https://www.missingkids.org/home>. Luettu 30.9.2021.

Oikeusministeriön julkaisuja 2020, seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus 2020:9. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162356/OM_2020_9_ML.pdf. Luettu 2.10.2021.

Rautio, Jaakko. & Frände Dan 2016. Todistelu. Oikeudenkäymiskaaren 17 -luvun kommentaari. Edita. Otavan kirjapaino, Keuruu.

Rossi, Maria 2021: Seksuaaliväkivaltaa vai sextingiä? Koulutus verkkovälitteisistä lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista ilmiönä ja kansainvälisten sopimusten valossa. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Luettavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021120724244>. Luettu: 26.12.2021.

Tolvanen, Matti & Forss, Marko 2013: Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/artikkelit/11371>. Luettu: 12.9.2021.

Sylwander, Kim, Vervik, Ann-Kristin ja Greijer, Susanna 2021: Online Child Sexual Exploitation and Abuse: a Review of Norwegian Case Law. Luettavissa: <https://static1.squarespace.com/static/55e5a4aae4b0a8e8abf5dcac/t/6062d3248f03b063e7d4b72a/1617089319499/ECPAT+Norway+Report+Online+and+media+facilitated+child+sexual+abuse+19+March+2021.pdf>. Luettu: 24.10.2022.

Viralliset lähteet

HE 6/1997. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1997/19970006>. Luettu 23.11.2021

HE 34/2004. Hallituksen esitys Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä koskevaan rangaistussäännökseen. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2004/20040034>. Luettu: 6.9.2021.

HE 221/2005. Hallituksen esitys Eduskunnalle kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen ihmiskauppaa ja maahanmuuttajien salakuljetusta koskevien lisäpöytäkirjojen hyväksymisestä ja niiden lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain 20 luvun ja järjestyslain 7 ja 16 §:n muuttamisesta. Luettavissa: <https://suomenlaki.almatalent.fi/#/HE%2034%2F2004/Bill/HE/2005%2F221//HE%2034%2F2004/2022-09-11>. Luettu: 5.9.2021.

HE 282/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi. Luettavissa: <https://suomenlaki.almatalent.fi/#/HE%20282%2F2010/Bill/HE/4cf70c98//HE%20282%2F2010/2022-09-11>. Luettu: 5.9.2021.

HE 13/2022. Hallituksen esitys eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi. Luettavissa: <https://suomenlaki.almatalent.fi/#/He%2013%2F2022/Bill/HE/7A4BEB30//He%2013%2F2022/2022-09-11>. Luettu: 1.8.2022.

Straffeloven 2005, LOV-2005-05-20-28. Luettavissa: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2. Luettu 24.10.2022.

Uutiset, verkkosivut ja muut lähteet

Anttila Elmo & Mäenpää Pia 2017. Esitutkintayhteistyö ja prosessikuvaus 2018. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen-kurssi 20-22.11.2017.(Sisäinen lähde)

ECPAT International 2022. Luettavissa: <https://ecpat.org/about-us/>. Luettu 27.10.2022

Syyttäjälaitos 2022, syyteoikeuden vanheneminen. Luettavissa: <https://syyttajalaitos.fi/syyteoikeuden-vanhentuminen>. Luettu: 23.10.2022

7 LIITTEET

7.1 Aluesyyttäjien haastattelurunko CSAM-rikosepäilyjen todistelusta

CSAM-rikoksilla tarkoitetaan tässä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä (RL 17:18, 650/2004) tai sen törkeää tekemuotoa (RL 17:18a, 650/2004) tai sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa (RL 17:19, 540/2011) sekä CSAM-materiaalilla näiden mainittujen rikosten tutkinnan yhteydessä esitettävää aineistoa.

YLEISET HAVAINNOT ILMIÖN NYKYTILASTA

K: Onko syyttäjälle ilmoitetuissa CSAM-rikosten lukumäärässä tapahtunut muutoksia?

K: Oletko havainnut jonkun tietyn tyyppisen CSAM-materiaalin lukumäärässä muutosta (vähentynyt / lisääntynyt)? (Kuvat, joissa on alaston lapsi, mutta kuvassa ei ole seksuaalista sävyä. Nuorten keskinäiset kuvat tms.)

CSAM-TODISTELU

K: Miten voidaan määritellä moraalisesti arveluttava kuva verrattuna kuvaan, jossa on lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä?

K: Miten todistelun merkitys näyttäytyy syyttäjälle, kun kysymys on CSAM-rikoksista (esitutkinta, syyteharkinta, tuomioistuin)? Relevantit seikat on teon kuvauksessa.

K: Onko luokittelu ja kuvien läpikäynti merkityksellistä sen syytteen tai tuomitsemisen kannalta?

K: Miksi toiset syyttäjät haluavat, että kaikki pitää katsoa ja toiset sanovat, että otanta riittää?

K: Mihin oikeustositseikastoon kiinnität erityisesti huomiota, kun kysymys on todistelusta CSAM-rikosten todistelussa?

K: Mihin todistustositseikastoon kiinnität erityisesti huomiota CSAM-rikosten todistelussa?

K: Mikä kokemuksesi mukaan on CSAM-rikoksissa sellaista näyttöä, joka useimmiten ratkaisee lopputulokseltaan syyksi lukevan ratkaisun? Toisaalta, millaisen näytön puuttuminen johtaa suurella todennäköisyydellä syytteen hylkäämiseen?

K: Minkä verran olet käyttänyt oikeudenkäynnissä kirjallisina todisteina CSAM-materiaalia, ja millaista se on ollut? (Kuvat, videot, määrät ja kuvien luokittelun taso.)

K: Mikä merkitys voi käsityksesi mukaan olla syyksi lukevan ratkaisun antamiselle, jos CSAM-kuvia ja -tallenteita esitetään todisteena pääkäsittelyssä samassa määrin kuin muissa rikosasioissa?

K: Pitäisikö mielestäsi tutkinnanjohtajan arvioida esitutkinnan aikana todistelua enemmän prosessuaalisen totuuden näkökulmasta ja tulisiko arvioinnin vaikuttaa esitutkinnan päätökseen? (Tällä tarkoitetaan tapauksia, joissa rikosasian näyttönä on ainoastaan sana vastaan sana.)

K: Vaikuttaako verkkorikollisuuden tarjoama anonymiteetti näkemyksesi mukaan todisteluun ja siten asian lopputulokseen (aineellisen totuuden ilmi tuloon) ja prosessuaalisen totuuden tavoitteiluun? (Tällä tarkoitetaan sitä, että tekijän yksilöinti voi olla käytännössä mahdotonta jollei epäilty tunnusta.)

K: Poistaako epäillyn tietämättömyys käsityksesi mukaan epäillyn hallussa olevasta CSAM-materiaalista sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon (RL 17:19, 540/2011) tai sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen (RL 17:18) tahallisuuden ja siten teon rangaistavuuden? (Kysymys on tilanteista, jolloin epäilty esittää väitteen suurista tiedostoista, joiden sisällöstä hänellä ei ole tietoa.)

CSAM-RIKOKSET RIKOSLAISSA JA TUNNUSMERKISTÖJEN VALMISTELUASIAKIRJOISSA

K: (HE 6/1997 vp, s. 177), jossa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan tiedon levittämisen (RL 17:18, 650/2004) osalta todetaan lain esitöissä (HE 6/1997 vp, s. 177): ”yhden tallenteen levittäminen ei täytä levittämisen laaja-alaisuuden ja jatkuvuuden tunnusmerkistöä”. Millä tavalla näkemyksesi mukaan oikeudenkäynnin eri osapuolet soveltavat tätä mainintaa?

K: Toteutetaanko esitutkinnassa ja syyteharkinnassa CSAM-kuvien sisältöä arvioitaessa em. lain esitöiden (HE 6/1997 vp, s.177) mainintaa?

K: Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan valmistamisen (RL 17:18, 650/2004) osalta todetaan lain esitöissä (HE 34/2004 vp, s. 84): ”Teon rangaistavuuden ulkopuolelle jää teko, jos kuva esittää kuusitoista vuotta täyttäneitä henkilöä, jonka suostumuksella kuva on valmistettu hänen yksityistä käyttöönsä tai hänen määräämäänsä käyttöä varten, ja jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.”? Millä tavalla näkemyksesi mukaan oikeudenkäynnin eri osapuolet soveltavat tätä mainintaa?

K: Suostumuksen merkitys ja lapsen etu asiassa. Pitäisikö CSAM-rikosten olla ns. asianomistajarikoksia? (Onko lapsen edun mukaista viedä asia läpi rikosprosessin tapauksissa, joissa lapsi itse, hänen puhevaltaansa käyttävä huoltaja tai edunvalvoja haluaa jättää prosessin kesken)?

TULEVAISUUDEN NÄKYMÄ

K: Mitä mieltä olisit ehdotuksesta, että poliisilla olisi mahdollisuus antaa ”vähäisissä” CSAM-rikoksissa sakkorangaistus, kuten esim. huumausaineen käyttörikoksessa?

K: Miten mielestäsi tulisi suhtautua reaaliaikaiseen CSAM-rikosten kuvantamiseen, joka kuitenkin avoimesti tunnustetaan digitaalisesti tehdyksi, mutta teosta ei jää tallennetta?

K: Miten mielestäsi tulisi suhtautua tilanteeseen, jos teon kohde on todennukaiselta vaikuttava lasta esittävä robotti?

K: Näkemyksesi vastatoimien mahdollisuuteen: Voisivatko viranomaiset mielestäsi ladata verkkoon viruksen, joka etsisi ja tuhoisi automaattisesti kaikki HASH-tunnistettut CSAM-tiedostot koko internetistä?

Vapaa sana!

Kiitos osallistumisestasi haastatteluun!

7.2 Todistusteema

TODISTELUTEEMA (VÄITE OIKEUSTOSISEIKASTA) A on levittänyt kiellettyä kuvaa sosiaalisessa mediassa			
OIKEUSTOSISEIKAT (VÄLITÖN TODISTELU)		TODISTUSKEINOT	
▪ Rikoslakirikos ▪ Teon tunnusmerkistö ▪ Todiste, joka suoraan osoittaa tunnusmerkistökijästä		Henkilötodistelu ▪ Asianosaiset ▪ Todistajat ▪ Asiantuntijat	Reaalitodistelu ▪ Asiakirjat ▪ Katselmus
TODISTUSTOSISEIKAT (VÄLILLINEN TODISTELU)			
• Välillisesti merkityksellinen fakta • Ei osoita suoraan teon tunnusmerkistöä vastaan			
APUTOSISEIKKA (EPÄSUORA TODISTELU)			
• Tukinäyttöä todistustosiseikoista • Kokemussäännöt, syyseuraus - suhteet			

Taulukko 1. Rikosoikeuden todisteluteeman prosessikuvaus.⁵⁹

⁵⁹ Mukaillen Rautio & Frände, 2016. Lappalainen & Rautio, 2021. Ks. myös Marjosola 2021, s. 47–51.